

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Urtės Žitkutės,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Kardomosios priemonės – suėmimo – taikymas praktikoje: Lietuvos
pavyzdžiu
The application of supervision measure – remand – in practice: the case
of Lithuania**

Vadovė: vyr. lekt. dr. Laura Šivickaitė-Moldarienė

Recenzentas: lekt. Vidas Kilinskas

Vilnius
2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Pirmiausiai šiame darbe analizuojama procesinių prievartos priemonių samprata, sistema ir paskirtis, taip pat suėmimo kaip griežčiausios kardomosios priemonės reikšmė, statistiniai duomenys, bendrosios šios kardomosios priemonės taikymo taisyklės. Aptarus šiuos aspektus, analizuojamas suėmimo pagrindų ir sąlygų turinys, jų nustatymo problematika teismų praktikoje. Galiausiai nagrinėjami Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai prieš Lietuvos Respubliką dėl ilgos suėmimo trukmės. Aptarti tikslai įgyvendinami sistemiškai analizuojant teisės aktų normas, teismų praktiką ir teisės mokslininkų įžvalgas. Atlikus analizę, suformuluojamos išvados ir pateikiami pasiūlymai.

Pagrindiniai žodžiai: procesinės prievartos priemonės, kardomosios priemonės, suėmimas, suėmimo pagrindai, suėmimo sąlygos.

This paper first analyses the concept, system and purpose of procedural coercive measures, as well as the significance of remand as the most restrictive supervision measure, statistical data, and the general rules for the application of this measure. After discussing these aspects, the content of the grounds and conditions of remand and the problems of their determination in the case law are analysed. Finally, the judgments of the European Court of Human Rights against the Republic of Lithuania concerning the long duration of remand are examined. The objectives discussed are achieved through a systematic analysis of the legal norms, case law and insights of legal scholars. The analysis is followed by conclusions and proposals.

Keywords: procedural coercive measures, supervision measures, remand, grounds of remand, conditions of remand.

TURINYS

IŽANGA	2
1. SUĖMIMO SAMPRATA.....	5
1.1. Procesinės prievartos priemonės ir jų paskirtis.....	5
1.2. Suėmimas kaip kardomoji priemonė.....	10
2. SUĖMIMO PRIELAIDOS	19
2.1. Suėmimo pagrindai	20
2.1.1. Pagrįstas manymas, kad įtariamasis bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo	22
2.1.2. Pagrįstas manymas, kad įtariamasis trukdys procesui	38
2.1.3. Pagrįstas manymas, kad įtariamasis darys BPK 122 straipsnio 4 dalyje nurodytus naujus nusikaltimus.....	44
2.2. Suėmimo sąlygos	50
2.2.1. Duomenų, leidžiančių manyti, kad įtariamasis padarė jam inkriminuojamą nusikaltimą, pakankamumas	50
2.2.2. Negalėjimas švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų	55
2.2.3. Griežtesnės negu vienerių metų laisvės atėmimo bausmės numatytas už galimai padarytą nusikaltimą	58
3. SUĖMIMO TRUKMĖ	60
3.1. Suėmimo terminai ir jų pratęsimo tvarka.....	60
3.2. Suėmimo trukmės vertinimas EŽTT praktikoje: Lietuvos atvejų analizė	64
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	71
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	76
SANTRAUKA.....	86
SUMMARY	87

IŽANGA

Temos aktualumas. Suėmimas yra griežčiausia kardomoji priemonė, reiškianti asmens, kuris dar nėra įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu pripažintas kaltu padaręs nusikaltimą, laisvės atėmimą. Suimtas asmuo patiria ne tik fizinį laisvės suvaržymą, bet ir didžiulį emocinį stresą, šeiminių ir kitų socialinių bei ekonominių ryšių sutrikdymą ar nutrūkimą, taip pat materialinius nuostolius, įvairius buitinius rūpesčius ir daug kitų neigiamų padarinių. Šios neigiamos pasekmės, kurios paveikia ne tik patį suimtąjį, bet ir jo šeimos narius, kiekvienu atveju privalo būti atsakingai įvertintos, siekiant atsakyti į esminį klausimą – ar šių pasekmių mastas nėra pernelyg didelis, palyginus su tikslais, kuriuos norima pasiekti taikant suėmimą. Atsižvelgiant į tai, kad suėmimas tiesiogiai paliečia vieną svarbiausių žmogaus teisių – teisę į laisvę – ir sukelia reikšmingų neigiamų padarinių tiek suimtajam, tiek jo artimiesiems, šios temos nagrinėjimas yra itin prasmingas ir reikalingas. Siekiant išsiaiškinti, ar suėmimas yra taikomas teisiškai pagrįstais atvejais, būtina ne tik analizuoti galiojantį teisinį reglamentavimą, bet ir vertinti realią jo taikymo praktiką. Tik analizuojant teismų praktiką išryškėja tam tikri probleminiai aspektai, susiję su šios kardamosios priemonės taikymu. Gilinimasis į probleminius aspektus yra svarbus ne tik siekiant akademinio pažinimo ar teorinių išvadų, bet ir tam, kad būtų galima suformuluoti argumentuotus siūlymus dėl praktikos tobulinimo, taip prisidedant prie žmogaus teisių apsaugos stiprinimo.

Nors suėmimas turėtų būti taikomas tik kraštutiniais atvejais, tačiau tyrimo metu nustatyta, kad suėmimas, lyginant su artimiausiomis švelnesnėmis jo alternatyvomis, yra pagrindinė, t. y. dažniausiai skiriama, kardomoji priemonė. 2020–2024 m. vidutiniškai per metus suėmimas paskirtas apie 242 asmenims, intensyvi priežiūra – apie 25 asmenims, o namų areštas – apie 4 asmenims. Tai reiškia, kad suėmimas skiriamas beveik 10 kartų dažniau nei intensyvi priežiūra ir beveik 61 kartą dažniau nei namų areštas. Taigi griežčiausia kardomoji priemonė vis dar yra taikoma pernelyg dažnai.

Tyrimo metu pastebėta, kad suėmimo pagrindų nustatymas ne visada argumentuojamas tinkamai. Vertindami asmens bėgimo (slėpimosi) nuo teisėsaugos institucijų riziką, ikiteisminio tyrimo teisėjai ir apygardų teismai paprastai nurodo, kad suėmimo taikymui gali pakakti vien fakto, jog asmuo yra kaltinamas padaręs sunkų nusikaltimą, už kurį baudžiamasis įstatymas numato pakankamai griežtą laisvės atėmimo bausmę, taip iš esmės prieštaraujant Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo praktikai. Taip pat teismų praktikoje dažnai naudojami formalūs, deklaratyvūs argumentai, nepagrįstai sureikšminamas santuokos institutas vertinant asmens

šeiminių ryšių, galinčių sulaikyti jį nuo bėgimo (slėpimosi), tvirtumą, nevienodai vertinamas ankstesnis teistumas, kuris jau yra išnykęs, nepagrįstai sunkinama neturinčių nekilnojamojo turto asmenų procesinė padėtis ir kt. Vertinant trukdymo procesui riziką, pasitaiko klaidų, kai šis suėmimo pagrindas iš esmės grindžiamas vien prielaidomis, spėjimais, nesant byloje jokių objektyvių duomenų apie realią trukdymo procesui riziką. Vertinant naujų nusikaltimų darymo riziką taip pat fiksuojamos klaidos, kai ši rizika grindžiama vos keliomis formaliomis aplinkybėmis arba nėra patikrinama (nei skiriant suėmimą, nei pratęsiant jo terminą), ar inkriminuotas nusikaltimas patenka į įstatymų leidėjo numatytą nusikaltimų sąrašą, legitimuojantį suėmimo taikymą šiuo pagrindu, ir pan. Išryškėjusios problemos parodo, kad suėmimo taikymo praktikoje vis dar trūksta aiškumo, nuoseklumo ir tinkamo žmogaus teisių bei laisvių užtikrinimo, todėl šios temos nagrinėjimas yra itin aktualus, siekiant tobulinti teismų praktiką ir eliminuoti nepagrįstus žmogaus teisių ir laisvių apribojimus.

Nagrinėjamos temos aktualumą neabejotinai grindžia ir Europos Žmogaus Teisių Teismo bylose prieš Lietuvą priimti sprendimai, kuriuose dėl per ilgos suėmimo trukmės konstatuotas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir EŽTK) pažeidimas. Tai tik grindžia autorės darbe keliamą ir įrodinjamą prielaidą, kad Lietuvoje suėmimo taikymo ypatumai kelia „nepatogumų“ ne tik suimtajam, bet ir valstybei.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra per Lietuvos pavyzdį atskleisti griežčiausios kardomosios priemonės – suėmimo – sampratą, paskirtį ir reikšmę, išanalizuoti šios kardomosios priemonės taikymo pagrindus ir sąlygas, jų vertinimo problematiką teismų praktikoje, bei išnagrinėti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus prieš Lietuvos Respubliką dėl ilgos suėmimo trukmės.

Darbo uždaviniai. Siekiant užsibrėžto tikslo, darbe keliami uždaviniai:

1. Išanalizuoti procesinių prievartos priemonių sampratą, sistemą ir paskirtį.
2. Atskleisti suėmimo kaip griežčiausios kardomosios priemonės reikšmę, statistinius duomenis ir teisinį reglamentavimą.
3. Išanalizuoti suėmimo prielaidų – pagrindų ir sąlygų – turinį ir jų vertinimo problematiką teismų praktikoje.
4. Išnagrinėti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus prieš Lietuvos Respubliką dėl ilgos suėmimo trukmės.

Tyrimo objektas. Kardomosios priemonės – suėmimo – taikymas Lietuvos teismų praktikoje.

Tyrimo metodai. Darbo pagrindiniais metodais laikytini sisteminis, analizės ir lyginamasis metodai. Pasitelkiant šiuos metodus buvo atskleista procesinių prievartos

priemonių samprata, sistema ir paskirtis, analizuota suėmimo kaip griežčiausios kardomosios priemonės reikšmė, statistiniai duomenys, teisinis reglamentavimas, nagrinėtas suėmimo pagrindų ir sąlygų turinys, teismų praktikoje kylančios jų vertinimo problemos, taip pat nagrinėta Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika prieš Lietuvos Respubliką dėl ilgos suėmimo trukmės. Galiausiai suformuluotos ir pateiktos išvados bei pasiūlymai.

Darbo originalumas. Paskutiniųjų penkerių metų laikotarpiu nebuvo publikuota mokslinių darbų, kuriuose būtų analizuojamas kardomosios priemonės – suėmimo – taikymas praktikoje. 2021 metais Vilniaus universitete buvo apgintas magistro darbas „Kardomųjų priemonių sistema, veiksmingumas ir tobulinimo galimybės“, kuriame buvo aptartos visos kardomosios priemonės, tačiau šiame darbe nebuvo atlikta išsami teismų praktikos analizė, orientuota konkrečiai į suėmimo taikymą. Dėl šių priežasčių suėmimo taikymo praktikoje problematika išlieka nepakankamai išnagrinėta akademiniam lygmenyje. Šio darbo originalumas pasireiškia kompleksiniu požiūriu į suėmimo institutą – jame derinami teoriniai aspektai, tokie kaip procesinių prievartos priemonių samprata, sistema, paskirtis ir kt., su empiriniais duomenimis. Šiame darbe pateikiama naujausia suėmimo taikymo statistika. Darbe atlikta suėmimo prielaidų (pagrindų ir sąlygų) analizė per teismų praktiką (rašant šį darbą išanalizuota apie 100 Lietuvos Respublikos apygardų teismų ir Lietuvos apeliacinio teismo nutarčių baudžiamosiose bylose, priimtų 2021–2025 metais). Išanalizavus teismų praktiką, pateikiamos išryškėjusios suėmimo prielaidų nustatymo problemos, aspektai, kurie praktikoje kelia daugiausiai ginčų ir nevienodą vertinimą, taip pat vyraujančios teisminio argumentavimo tendencijos. Rašant šį darbą taip pat buvo suskaičiuota ir pateikta, kokių nusikaltimų tyrimo ir nagrinėjimo metu suėmimo taikymas nėra galimas. Taip pat šiame darbe išnagrinėti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bylose prieš Lietuvos Respubliką, kuriose buvo konstatuota nepagrįstai ilga suėmimo trukmė. Galiausiai, darbe pateikiami argumentuoti teisminės praktikos tobulinimo pasiūlymai, kurie galėtų eliminuoti nepagrįsto žmogaus teisių suvaržymo atvejus.

Šio darbo **svarbiausiais šaltiniais** laikytini Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai, Lietuvos Respublikos apygardų teismų ir Lietuvos apeliacinio teismo nutartys, priimtose sprendžiant suėmimo klausimus įvairiais aspektais, Žmogaus teisių stebėjimo instituto atliktų tyrimų ataskaitos (Liutkevičius *et al.*, 2012; 2015), G. Godos moksliniai straipsniai (Goda, 1996; 1998).

1. SUĖMIMO SAMPRATA

1.1. Procesinės prievartos priemonės ir jų paskirtis

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – ir BPK) pradedamas baudžiamojo proceso paskirtimi. Baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Demokratinėse valstybėse kiekviena nusikalstama veika pažeidžiami ne tik nuo tos veikos nukentėjusio asmens, bet ir visos visuomenės, o kartu – ir valstybės, interesai. Valstybė, reaguodama į nusikalstamą veiką, ne tik gina nuo jos nukentėjusį asmenį, bet ir stengiasi garantuoti visos visuomenės saugumą bei valstybės valdžios autoritetą (Goda *et al.*, 2003, p. 10).

Įgyvendinti baudžiamojo proceso paskirtį be procesinės prievartos dažniausiai yra neįmanoma. Procesinės prievartos taikymo baudžiamajame procese būtinybė nulemta aplinkybės, kad kiekvieno šiuolaikinės visuomenės nario sąmoningumas nėra pasiekęs tokio lygio, jog jis savanoriškai padėtų atskleisti savo paties padarytą nusikalstamą veiką ir prisiimtų už ją atsakomybę, tinkamai vykdytų procesinio įstatymo nustatytas pareigas. Tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas dažnai pasitaiko atvejų, kai ir kiti proceso dalyviai, pavyzdžiui, liudytojas, nukentėjusysis ir kt., dėl nepateisinamų priežasčių nevykdo procesinių pareigų, taip vilkindami procesą ir trukdydami pasiekti jo tikslus (Losis, 2008, p. 76). Šios priežastys lemia procesinės prievartos taikymo baudžiamajame procese neišvengiamumą.

Procesinė prievarta baudžiamajame procese įgyvendinama taikant procesinės prievartos priemones. Procesinės prievartos priemonės – tai įstatyme numatytos priemonės, pasireiškiančios žmogaus teisių suvaržymu, kurias valstybės subjektai taiko siekdami procesinių tikslų (Goda *et al.*, 2011, p. 220).

Procesinių prievartos priemonių sistemą sudaro BPK III dalyje nurodytos priemonės. Atkreiptinas dėmesys, kad BPK 389 straipsnyje taip pat numatyta galimybė procesinę prievartą taikyti ir juridiniam asmeniui. Vis tik šiame darbe apsiribojama fiziniams asmenims taikomų procesinių prievartos priemonių analize.

BPK III dalyje numatytos procesinės prievartos priemonės pagal griežtumą skirstomos į kardomasias ir kitas procesinės prievartos priemones. Šį skirstymą lemia tai, kad kardamosios priemonės yra griežčiausios procesinės prievartos priemonės, kurios gali būti skiriamos tik įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam (jokiam kitam proceso

dalyviui, pavyzdžiui, liudytojui, nukentėjusiajam, kardomoji priemonė jokiais atvejais negali būti skiriama), ir tik siekiant BPK 119 straipsnyje numatytų procesinių tikslų (kardomųjų priemonių tikslai bus plačiau analizuojami kitose šio skyriaus pastraipose).

Kardomosios priemonės skirstomos į bendrąsias ir specialiąsias. Bendrosios kardomosios priemonės yra tokios, kurios gali būti taikomos bet kuriam asmeniui: suėmimas, intensyvi priežiūra, namų areštas, įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusiojo arčiau nei nustatytu atstumu, užstatas, dokumentų paėmimas, specialiosios teisės sustabdymas, įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje, rašytinis pasižadėjimas neišvykti (BPK 120 straipsnio 1 dalis). Specialiosios kardomosios priemonės yra tokios, kurios gali būti taikomos tik specialius subjekto požymius atitinkančiam asmeniui: kariui gali būti skiriamas karinio dalinio, kuriame jis tarnauja, vadovybės stebėjimas, nepilnamečiui – atidavimas tėvams, rūpintojams ar kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, prižiūrėti (BPK 120 straipsnio 2 dalis).

Kitos procesinės prievartos priemonės (BPK 140–163 straipsniai) yra laikinas sulaikymas, atidavimas į sveikatos priežiūros įstaigą, atvesdinimas, asmens apžiūra, pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas, krata, asmens krata, poėmis, pašto siuntų poėmis, laikinas nuosavybės teisės apribojimas, elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas, prokuroro teisė susipažinti su informacija, fotografavimas, filmavimas, matavimas, rankų atspaudų ir pavyzdžio genetinei daktiloskopijai paėmimas, laikinas nušalinimas nuo pareigų ar laikinas teisės užsiimti tam tikra veikla sustabdymas, savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmai, nusikalstamą veiką imituojantys veiksmai, slaptas sekimas, teisėtų ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nurodymų nevykdantiems asmenims taikomos prievartos priemonės (bauda, areštas).

Procesinės prievartos priemonės turi būti taikomos tik tais atvejais, kai be jų negalima pasiekti reikiamų proceso tikslų. Bet kokios procesinės prievartos priemonės taikymas turi būti nedelsiant nutrauktas, kai tai tampa nereikalinga. Taikant procesines prievartos priemones draudžiama naudoti smurtą, grasinti, atlikti žmogaus orumą žeminančius bei sveikatai kenkiančius veiksmus. Panaudoti fizinę jėgą leidžiama tik tiek, kiek tai būtina proceso veiksmo atlikimo trukdymams pašalinti (BPK 11 straipsnio 1–2 dalys). Minėtame BPK straipsnyje įtvirtintos bendrosios nuostatos, ne tik įpareigojančios laikytis proporcingumo principo reikalavimų, bet kartu nurodančios, kad visos procesinės prievartos priemonės yra taikomos siekiant išimtinai procesinių tikslų. Vadinasi, procesinės prievartos priemonėmis negali būti siekiama, pavyzdžiui, nubaudimo, perauklėjimo ir pan.

(Goda *et al.*, 2003, p. 300). Toks aiškinimas yra tiesiogiai susijęs su nekaltumo prezumpcijos principu, pagal kurį kiekvienas nusikalstamos veikos padarymu įtariamas ar kaltinamas asmuo laikomas nekaltu tol, kol jo kaltumas neįrodytas BPK nustatyta tvarka ir nepripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu (BPK 44 straipsnio 6 dalis). Akivaizdu, kad bausti ar auklėti asmenį, kuris įstatymo nustatyta tvarka dar nėra pripažintas kaltu padaręs nusikalstamą veiką, nebūtų nei prasmės, nei teisinio pagrindo.

Kardomųjų priemonių tikslus įstatymų leidėjas detalizuoja BPK 119 straipsnyje. Jame nustatyta, kad kardamosios priemonės gali būti skiriamos siekiant užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms. Siekis užtikrinti asmens dalyvavimą ir netrukdomą bylos nagrinėjimą pripažintini pagrindiniais kardomųjų priemonių taikymo tikslais, nes yra betarpiškai susiję su baudžiamojo proceso paskirtimi, o būtent – su greitu ir išsamiu nusikalstamų veikų atskleidimu (Briliūtė, 2021, p. 6–7). Siekis užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms yra savotiška išimtis, labiau priskirtina baudžiamajai teisei, o ne baudžiamojo proceso teisei, nes pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) 41 straipsnio 2 dalies 3 punktą tai laikytina vienu iš bausmės tikslų. Nepaisant to, būtinybė užkirsti kelią nusikalstamų veikų padarymui įvairių valstybių įstatymuose paprastai pripažįstama ir kardomųjų priemonių taikymo tikslu, nors doktrinoje, viena vertus, tai vertinama kritiškai (Goda *et al.*, 2005, p. 227). Kita vertus, būtų niekaip nepateisinama, jeigu padarytą nusikaltimą tiriantys teisėsaugos pareigūnai nesiimtų jokių priemonių užkirsti kelią akivaizdžiai gresiančiam nusikaltimui, todėl išimtiniais atvejais procesinė prievarta gali būti taikoma ir siekiant prevencinių tikslų (Goda, 1998, p. 61).

Kitų procesinių prievartos priemonių tikslai BPK nėra detalizuojami. Jų tikslai atskleidžiami sistemiškai aiškinant BPK 11 straipsnį, kuriame įtvirtinta taisyklė, kad procesinės prievartos priemonės yra taikomos siekiant procesinių tikslų, ir konkrečią procesinės prievartos priemonę reglamentuojančias nuostatas. Kitų procesinių prievartos priemonių (pavyzdžiui, asmens apžiūros, kratos) analizė leidžia teigti, kad joms būdingas dominuojantis tikslas gauti (patikrinti) baudžiamajam procesui reikšmingus duomenis (Losis, 2010, p. 27). Tiesa, vienos procesinės prievartos priemonės taikymas gali būti nulemtas ir kelių tikslų. Antai kratos atlikimu gali būti siekiama ne tik surasti reikšmingus bylai duomenis, tačiau ir eliminuoti asmens galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas, pavyzdžiui, paimant rastas narkotines ir (ar) psichotropines medžiagas, taip užkardant galimybę jomis disponuoti.

Taigi, procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese yra reikalingos ne tik siekiant užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamosioms veikoms (BPK 119 straipsnis), tačiau ir siekiant gauti ar patikrinti baudžiamajam procesui reikšmingus duomenis.

Būtina akcentuoti, kad procesinės prievartos taikymas tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas visada reiškia tam tikrų žmogaus teisių ir laisvių suvaržymą. Doktrinoje pabrėžiama, kad šis kriterijus yra vertinamas kaip esminis formuojant procesinės prievartos priemonių sampratą (Goda, 1998, p. 56–58; Losis, 2010, p. 20–21). Pripažintina, kad kiekvienoje demokratinėje teisinėje valstybėje žmogaus teisės ir laisvės yra aukščiausia vertybė. Valstybės pareiga užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių apsaugą numatyta ne tik nacionaliniuose, bet ir tarptautiniuose teisės aktuose. Prigimtinės kiekvieno žmogaus teisės, pavyzdžiui, teisė į gyvybę, laisvės neliečiamybę, asmens neliečiamybę, privataus gyvenimo gerbimą, susirašinėjimų ir pokalbių slaptumą, nuosavybės neliečiamybę, būsto neliečiamybę ir kt., įtvirtintos pamatiniame nacionalinės teisės akte – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – ir Konstitucija), kituose įstatymuose (BPK, BK ir kt.), taip pat reikšminguose tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės aktuose, pavyzdžiui, Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, EŽTK, Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje.

Nors žmogaus teisių ir laisvių apribojimai iš esmės laikomi neigiamu reiškiniu, šie apribojimai pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – ir Konstitucinis Teismas) jurisprudenciją yra galimi, t. y. laikomi pagrįstais, jeigu atitinka dvi sąlygas: 1) yra teisėti ir 2) būtinai reikalingi demokratinėje visuomenėje. Teisėtumo reikalavimas reiškia, kad apribojimai turi būti nustatomi tik įstatymu, kuris viešai paskelbiamas, o jo normos suformuluojamos pakankamai aiškiai. Ieškant atsakymo į klausimą, ar konkretus ribojimas yra būtinai reikalingas demokratinėje visuomenėje, pirmiausia reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus bei paskirtį, o antra, nustatyti, ar ribojimo priemonės yra proporcingos siekiamam teisėtam tikslui (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas).

Taigi, viena vertus, įstatyme turi būti numatytos priemonės, leidžiančios efektyviai išsiaiškinti padarytas nusikalstamas veikas ir pritaikyti įstatyme numatytas sankcijas jas padariusiems asmenims, nes tai, be jokių abejonių, yra visuomenės požiūriu labai svarbus tikslas, pateisinantis tam tikrų žmogaus teisių ir laisvių suvaržymus. Kita vertus, valstybė privalo garantuoti, kad taikant šias priemones žmogaus teisės ir laisvės nebūtų varžomos labiau nei teisinėje valstybėje yra leidžiama. Abi šios nuostatos atspindi pačioje normų,

sudarančių procesinių prievartos priemonių teisę, struktūroje – pasakant, kokia procesinės prievartos priemonė baudžiamajame procese gali būti taikoma, kartu yra įtvirtinamos ir žmogaus teisių apsaugos garantijos.

Doktrinoje nurodoma, kad žmogaus teisių apsauga procesinių prievartos priemonių teisėje gali pasireikšti tokiais būdais: 1) aiškiai aprašant šių priemonių tikslus, taikymo procedūras; 2) griežčiausias priemones leidžiant taikyti ne kiekvienoje, o tik sunkiausių nusikaltimų bylose (valstybių praktikoje sutinkama įvairių variantų, pavyzdžiui, išvardijant konkrečius nusikaltimus arba numatant minimalią gresiančios sankcijos ribą); 3) konkrečias priemones leidžiant taikyti tik tada, kai netaikant jokios procesinės prievartos ar taikant švelnesnes priemones negalima pasiekti tų pačių tikslų; 4) griežčiausias priemones leidžiant taikyti tik teismo sprendimu; 5) nustatant šių priemonių taikymo terminus ir kt. (Goda, 1998, p. 58–59). Žmogaus teisių apsaugos garantijų, žinoma, yra ir daugiau. Šia analize nėra siekiama išvardyti visus įmanomus žmogaus teisių apsaugos būdus, įtvirtintus BPK, o tik norima pabrėžti, kad bet kuri procesinės prievartos priemonė turi būti taikoma griežtai laikantis įstatyme numatytų reikalavimų. Priešingu atveju, teisėtas žmogaus teisių suvaržymas gali peraugti į žmogaus teisių pažeidimą. Tenka pripažinti, kad tokia situacija praktikoje pasitaiko ne taip jau retai.

Europos Žmogaus Teisių Teisme (toliau – ir EŽTT) nagrinėta nemažai bylų prieš Lietuvos Respubliką, kuriose konstatuoti įvairiausi žmogaus teisių pažeidimai taikant procesines prievartos priemones. Pažeidimus gali nulemti formalių taisyklių (t. y. tvarkos, procedūrų) nesilaikymas: EŽTT pripažino, kad žmogaus teisė į laisvę (EŽTK 5 straipsnis) pažeidžiama, kai laikino sulaikymo metu netinkamai pildomas arba apskirtai nepildomas laikino sulaikymo protokolas (EŽTT 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje Venskutė prieš Lietuvą); kai asmuo, surakintas antrankiais, yra vežamas į sveikatos priežiūros įstaigą psichiatrijos ekspertizei atlikti, nors jo atžvilgiu nėra priimta nutartis dėl atvesdinimo, patvirtinanti tokio veiksmo būtinybę ir teisėtumą (EŽTT 2018 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje D. R. prieš Lietuvą); kai asmeniui paskiriamas suėmimas, tačiau nei jam pačiam, nei gynybai nėra leidžiama susipažinti su bylos medžiaga, kuria remiantis buvo priimtas sprendimas atimti asmens laisvę, taip iš esmės apsunkinant (ar net padarant neįmanomą) galimybę ginčyti šios kardamosios priemonės taikymą (EŽTT 2016 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje Albrechtas prieš Lietuvą) ir t. t. Pažeidimus gali nulemti ir būtinumo, proporcingumo reikalavimų nesilaikymas: EŽTT konstatavo, kad žmogaus teisė į gyvybę (EŽTK 2 straipsnis) buvo pažeista, kai pareigūnas, siekdamas sulaikyti bėglį, ėmė šaudyti į jo vairuojamą automobilį, taip atimdamas dviejų keleivių gyvybes. Valstybė neįrodė, kad bėglio keliamas pavojus, kurio siekta išvengti, buvo toks didelis, jog mirtiną grėsmę

kelianti jėga, t. y. padrikas šaudymas į vis didesniu greičiu judantį automobilį, šioje situacijoje galėtų būti pateisinamas. EŽTT vertinimu, šaudyti nebuvo neišvengiamai būtina (EŽTT 2008 m. balandžio 24 d. sprendimas byloje Juozaitienė ir Bikulčius prieš Lietuvą); Draudimo kankinti žmogų ir žeminti jo orumą (EŽTK 3 straipsnis) pažeidimas konstatuotas, kai du policijos pareigūnai, norėdami sulaikyti asmenį, panaudojo elektrošoką, nors, pirmiausia, apie šio prietaiso panaudojimą asmuo įspėtas nebuvo, o antra, tai iš esmės nebuvo būtina ir, atsižvelgiant į jo amžių, netgi buvo pavojinga. Anot EŽTT, du patyrę, fiziškai pasirengę pareigūnai turėjo sugebėti sutramdyti garbaus amžiaus (šešiasdešimties metų) ir nekeliantį realios grėsmės asmenį (EŽTT 2019 m. lapkričio 19 d. sprendimas byloje Znakovas prieš Lietuvą). Sunkiai suvokiami ir tokie atvejai, kai teisėsaugos pareigūnai akivaizdžiai peržengia jiems suteiktus įgaliojimus ir, pavyzdžiui, be jokios adekvačios priežasties iš suimto asmens keliems mėnesiams atima regėjimui skirtus akinius (EŽTT 2018 m. gruodžio 3 d. sprendimas byloje T. K. prieš Lietuvą); aštuoniese sulaikydami šešiolikos metų asmenį, galimai (valstybė tinkamai neištyrė) du kartus jam trenkia teleskopine lazda ir net aštuoniolika kartų – nenustatytu buku daiktu (EŽTT 2017 m. sausio 4 d. sprendimas byloje Yusiv prieš Lietuvą), taip kankindami, žemindami žmones.

Paminėta tik nedidelė dalis bylų, nagrinėtų EŽTT, kuriose buvo konstatuoti įvairaus pobūdžio žmogaus teisių ir laisvių pažeidimai taikant procesines prievartos priemones. Tokio pobūdžio bylų gausa leidžia teigti, kad procesinių prievartos priemonių institutas Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje vis dar išlieka savotišku „Achilo kulnu“. Nors atitinkamų žmogaus teisių ir laisvių apribojimai yra įprastas procesinės prievartos taikymo elementas, tokie apribojimai turi būti teisėti, pagrįsti, būtinai reikalingi bei proporcingi siekiamam teisėtam tikslui. Šių reikalavimų nesilaikymas lemia teisėto žmogaus teisių suvaržymo peraugimą į žmogaus teisių pažeidimą.

1.2. Suėmimas kaip kardomoji priemonė

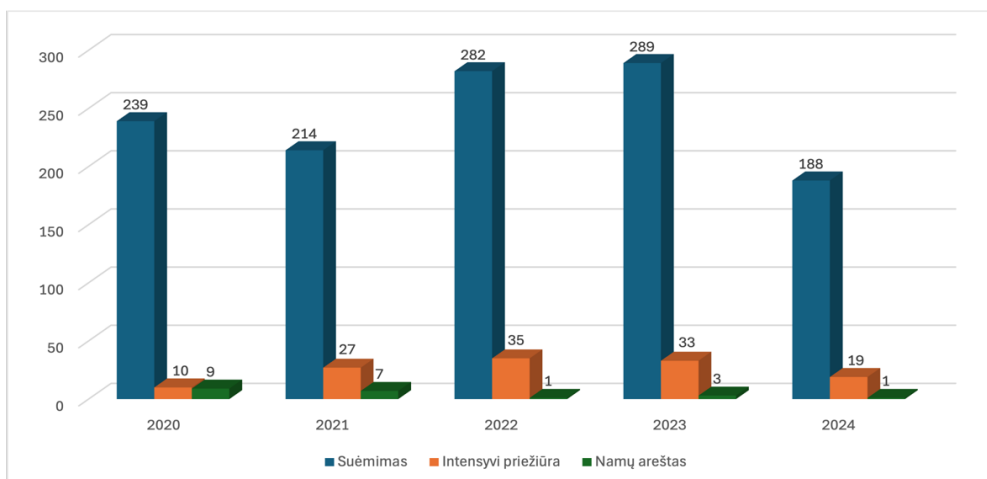
Suėmimas – tai griežčiausia kardomoji priemonė, reiškianti įtariamojo / kaltinamojo laisvės atėmimą. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (toliau – ir Suėmimo vykdymo įstatymas) 1 straipsnio 1 dalyje, 2 straipsnyje nurodyta, kad suimtieji yra laikomi laisvės atėmimo vietų įstaigoje (*past.* specialiai suėmimo vykdymui skirtose patalpose, t. y. atskirai nuo laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų). Šio įstatymo 4 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad suimtieji reikiamų procesinių veiksmų atlikimui arba dėl jų dalyvavimo nagrinėjant bylą teisme laikinai gali būti laikomi ar perkeltami į teritorinės policijos įstaigos areštinę (Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas, 1996). Taigi asmuo, kuriam taikomas suėmimas, nors ir nėra įsiteisėjęsiu teismo nuosprendžiu

pripažintas kaltu padaręs nusikaltimą, tačiau patiria apribojimus, prilygstančius ar netgi griežtesnius apribojimams, kuriuos patiria laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji. EŽTT praktikoje pabrėžiama, kad „suėmimas yra tokia rimta priemonė, kad ji gali būti pateisinama tik tais atvejais, kai apsvarsčius kitas, švelnesnes priemones, yra nusprendžiama, jog jų nepakaktų asmenų ar viešojo intereso – dėl kurių suėmimas tapo būtinas – apsaugai“ (EŽTT 2006 m. gegužės 4 d. sprendimas byloje *Ambruszkiewicz prieš Lenkiją*). Tai reiškia, kad suėmimas teisinėje valstybėje turėtų būti suprantamas kaip krašutinė, paskutinė ir vienintelė galima priemonė, taikoma tik tada, kai kitos, švelnesnės kardamosios priemonės objektyviai yra nepakankamos ir neveiksmingos siekiant užtikrinti įtariamojo (kaltinamojo) dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms (Gušauskienė, Jurka, 2009, p. 65).

Žmogaus teisių stebėjimo instituto (toliau – ir ŽTSI) ekspertai dar 2012 metais publikuotame leidinyje „Sulaikymo ir suėmimo reglamentavimas ir taikymas Lietuvoje“ pripažino, kad viena opiausių suėmimo taikymo problemų yra ta, jog „Lietuvoje teismai suėmimą skiria itin noriai“, „per dažnai“ ir „nepakankamai taikydami jo alternatyvas“, taip nukrypdami nuo reikalavimo suėmimą taikyti tik krašutiniais atvejais (Liutkevičius *et al.*, 2012, p. 6–7). ŽTSI ekspertų atlikto tyrimo „Suėmimo taikymas Lietuvoje“ ataskaitoje, publikuotoje 2015 metais, taip pat pabrėžiama, kad „pernelyg dažnas suėmimo taikymas Lietuvoje yra pripažinta problema: suėmimas skiriamas gerokai dažniau nei jo artimiausios alternatyvos, o teismai patenkina daugiau nei 95 proc. prokurorų prašymų skirti suėmimą“. Tyrimo ataskaitoje nurodoma, kad „teisėjai ir prokurorai nepasitiki suėmimo alternatyvų veiksmingumu“, „nutartyse skirti suėmimą retai paaiškinama, kodėl tokio pat rezultato nebūtų galima pasiekti kitomis, švelnesnėmis kardamosiomis priemonėmis“, o kai tokios priežastys nurodomos, jos „neretai būna paremtos tik bendro pobūdžio, konkrečios bylos aplinkybių neatspindinčiais argumentais“ (Liutkevičius *et al.*, 2015, p. 6).

Paskutiniųjų penkerių metų, t. y. 2020–2024 metų, oficialūs statistiniai duomenys, paskelbti Informacijos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – ir Informacijos ir ryšių departamentas) internetinėje svetainėje, rodo, kad situacija nėra pasikeitusi. Suėmimas vis dar skiriamas žymiai dažniau nei artimiausios švelnesnės jo alternatyvos – intensyvi priežiūra ir namų areštas (žr. 1 pav.).

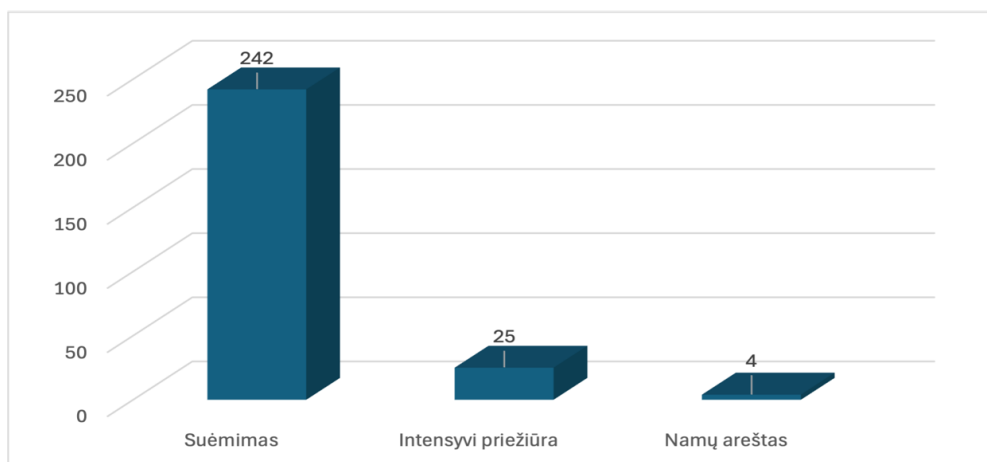
1 paveikslas. **Griežčiausių kardomųjų priemonių skyrimas 2020–2024 m.**

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis: Informacijos ir ryšių departamento duomenimis.

Vidutiniškai per metus (2020–2024 m.) suėmimas paskirtas apie 242 asmenims, intensyvi priežiūra – apie 25 asmenims, o namų areštas – apie 4 asmenims (žr. 2 pav.). Tai reiškia, kad suėmimas skiriamas beveik 10 kartų dažniau nei intensyvi priežiūra ir beveik 61 kartą dažniau nei namų areštas.

2 paveikslas. **Griežčiausių kardomųjų priemonių skyrimo vidurkis 2020–2024 m.**

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis: Informacijos ir ryšių departamento duomenimis.

Svarbu įvertinti tai, kad suėmimo švelnesnės alternatyvos – intensyvi priežiūra ir namų areštas – gali būti skiriamos tik tada, kai tą leidžia objektyvios, iš dalies nuo paties asmens priklausančios aplinkybės. Intensyvi priežiūra yra įtariamojo (kaltinamojo) kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis (BPK 131¹ straipsnio 1 dalis). Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymu „Dėl intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklių patvirtinimo“ Nr. 1V-863 patvirtintų Intensyvios

priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklių 3.1. ir 3.2. punktais, elektroninės stebėjimo priemonės yra dviejų rūšių: 1) mobilus elektroninis stebėjimo įtaisas – prie kontroliuojamo asmens rankos ar kojos tvirtinama elektroninė stebėjimo priemonė, perduodanti informaciją stacionariam elektroniniam stebėjimo įtaisui apie kontroliuojamo asmens buvimą jo gyvenamojoje vietoje arba visuotinė padėties nustatymo sistema (GPS) nustatanti savo buvimo vietos koordinates ir judriuoju (mobiliuoju) ryšiu perduodanti šias koordinates ir kitą informaciją elektroninio stebėjimo sistemai; 2) stacionarus elektroninis stebėjimo įtaisas – kontroliuojamo asmens gyvenamojoje vietoje sumontuota asmens buvimą jo gyvenamojoje vietoje elektroninio stebėjimo sistemai laidiniu ar judriuoju (mobiliuoju) ryšiu perduodanti elektroninė stebėjimo priemonė. Šių taisyklių 6 punkte nurodyta, kad įgaliotas policijos įstaigos pareigūnas, tik įsitikinęs, kad kontroliuojamo asmens gyvenamojoje vietoje yra techninės galimybės (elektra, judrusis (mobilusis) ryšys ir kt.) sumontuoti stacionarų elektroninį stebėjimo įtaisą ir užtikrinti jo veikimą, kontroliuojamo asmens gyvenamojoje vietoje sumontuoja stacionarų elektroninį stebėjimo įtaisą ir pritvirtina prie kontroliuojamo asmens mobilių elektroninį stebėjimo įtaisą. Namų areštas yra įpareigojimas įtariamajam (kaltinamajam) nustatytu metu būti savo gyvenamojoje vietoje, nesilankyti viešosiose vietose ir nebendrauti su tam tikrais asmenimis (BPK 132 straipsnis). Kaip matyti, paminėtos kardomosios priemonės gali būti skiriamos tik tokiems asmenims, kurie, visų pirma, turi gyvenamąją vietą, o jei norima skirti intensyvią priežiūrą, taip pat būtina įsitikinti, kad toje gyvenamojoje vietoje yra techninės galimybės elektroninių stebėjimo įtaisų sumontavimui ir veikimui. Akivaizdu, kad tai yra aplinkybės, kurios negali priklausyti nuo teisėsaugos institucijų atstovų, tačiau gali eliminuoti intensyvios priežiūros ar namų arešto paskyrimo galimybę. Tačiau net ir tokiu atveju nėra privaloma iš karto skirti suėmimą. Suėmimas turėtų būti skiriamas tik tada, kai tam yra realus poreikis, kitaip tariant, kai faktiškai neizoliuojant įtariamojo (kaltinamojo) nuo visuomenės būtų neįmanoma pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų.

Apibendrinant galima teigti, kad postulatas, jog suėmimas taikytinas tik kaip išskirtinė priemonė, kraštutiniais atvejais, deja, bet ir šiandien Lietuvos Respublikai išlieka svetimas. Aptarti statistiniai duomenys rodo, kad nacionalinėje teisinėje sistemoje suėmimas, lyginant su artimiausiomis švelnesnėmis jo alternatyvomis, yra pagrindinė, t. y. dažniausiai skiriama, kardomoji priemonė.

Teismų praktikoje pabrėžiama, kad niekam negali būti atimta laisvė kitaip, kaip tik tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokias yra nustatęs įstatymas (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Atsižvelgiant į

įtariamą / kaltinamą, kuris dar nėra pripažintas kaltu padaręs nusikaltimą, patiriamus apribojimus, Lietuvos Respublikoje, kaip ir kitose valstybėse, suėmimo taikymo klausimai reguliuojami žymiai išsamiau nei kitų procesinių priemonių (Goda *et al.*, 2011, p. 228). Suėmimo prielaidų (pagrindų ir sąlygų) nustatymas bei suėmimo trukmės reikalavimų laikymasis yra vieni iš sudėtingiausių šios kardamosios priemonės taikymo aspektų, todėl jų analizė atliekama atskirose šio magistro darbo dalyse. Prieš pradedant šią analizę, būtina išnagrinėti bendrąsias suėmimo skyrimo taisykles.

Griežčiausia kardomoji priemonė – suėmimas – gali būti skiriama tik ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi (BPK 121 straipsnio 1 dalis). Joks kitas teisėsaugos institucijų atstovas (ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras) neturi teisės skirti šios kardamosios priemonės. Vienu metu gali būti skiriamos kelios švelnesnės už suėmimą kardamosios priemonės (BPK 121 straipsnio 3 dalis), tuo tarpu suėmimas visada skiriamas kaip vienintelė kardomoji priemonė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Net ir kelių kardomųjų priemonių skyrimas įtariamą ar kaltinamą teises riboja mažiau nei suėmimas. Jei skiriant kelias kardomasias priemones galima pasiekti tuos pačius tikslus kaip ir paskyrus suėmimą, pirmenybė visada turi būti teikiama kelių kardomųjų priemonių, o ne suėmimo skyrimui.

Suėmimo skyrimo procedūra skiriasi priklausomai nuo to, ar ši kardomoji priemonė skiriama įtariamajam, kuris nėra sulaikytas, ar įtariamajam, kuris yra sulaikytas BPK 140 straipsnyje nustatyta tvarka (BPK 123 straipsnio 1 dalis). Pažymėtina, kad asmens, kuriam norima skirti suėmimą, prieš tai nėra privaloma laikinai sulaikyti. Laikinas sulaikymas galimas tik esant BPK 140 straipsnio 1 ar 2 dalyse nurodytiems pagrindams, tačiau jis nėra būtina prielaida suėmimui paskirti. Ši kardomoji priemonė gali būti skiriama ir asmeniui, kuriam iki tol laisvė nebuvo suvaržyta. Netgi priešingai, rekomenduotina nesant būtinybės laikino sulaikymo netaikyti, o iš karto spręsti suėmimo skyrimo klausimą. Žmogaus teisių apsaugos požiūriu tokia seka yra pažangesnė, nes suėmimą, kaip minėta, skiria teisėjas, o laikinai sulaikyti gali ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas bei prokuroras. Jei asmeniui būtinai reikia apriboti laisvę, geriau, kai tai iš karto daro visiškai nepriklausomas ir nešališkas pareigūnas – teisėjas (Goda *et al.*, 2003, p. 313).

a) Ikiteisminio tyrimo stadija

Pirmoji situacija – suėmimo skyrimas laisvėje esančiam įtariamajam. Prokuroras, manydamas, kad įtariamajam, kuris nėra sulaikytas, būtina skirti suėmimą, kreipiasi su pareiškimu į tyrimo atlikimo vietos apylinkės teismo, o kai teismas sudarytas iš teismo rūmų, – teismo rūmų ikiteisminio tyrimo teisėją. Prokuroro pareiškime turi būti nurodyti BPK 125 straipsnio 2 dalyje nustatyti duomenys (asmens identifikaciniai duomenys;

inkriminuojamas nusikaltimas; duomenys, leidžiantys manyti, kad šis asmuo padarė jam inkriminuojamą nusikaltimą; suėmimo pagrindas (pagrindai) ir sąlygos; motyvai, kodėl nebuvo skirta švelnesnė kardomoji priemonė). Teisėjas, nusprendęs patenkinti prokuroro pareiškimą, priima nutartį skirti suėmimą (nenurodydamas suėmimo termino), nusprendęs atsisakyti pareiškimą patenkinti, – nutartį atsisakyti skirti suėmimą ar nutartį atsisakyti skirti suėmimą ir skirti kitą kardomąją priemonę (BPK 123 straipsnio 2 dalis).

Idomu tai, kad nagrinėjant prokuroro pareiškimą, įtariamasis ir (ar) jo gynėjas nedalyvauja, teismo posėdis nerengiamas. Tik jei ikiteisminio tyrimo teisėjas patenkina prokuroro pareiškimą ir priima nutartį skirti įtariamajam kardomąją priemonę – suėmimą, įtariamasis yra suimamas. Tiesa, šiuo atveju įtariamojo laisvė apribojama vadovaujantis ne BPK 140 straipsnio nuostatomis, o ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, kuria skiriamas suėmimas. Suimtąjį ne vėliau kaip per keturiasdešimt aštuonias valandas nuo suėmimo momento prokuroras pristato ikiteisminio tyrimo teisėjui, o jeigu tokių galimybių nėra, – kitam tyrimo atlikimo vietos apylinkės teismo, o kai teismas sudarytas iš teismo rūmų, – teismo rūmų ikiteisminio tyrimo teisėjui (BPK 123 straipsnio 3 dalis). Taip, viena vertus, siekiama kiek įmanoma sumažinti asmens laisvės apribojimo atvejus: asmuo suimamas ir pristatomas teisėjui tik tais atvejais, kai šis iš anksto nustato, kad galimai yra pagrindas (pagrindai) ir sąlygos skirti suėmimą. Kita vertus, negalima ignoruoti fakto, kad teisėjui yra pateikiama asmenį kaltinanti medžiaga, sudaroma nuomonė apie suėmimo pagrįstumą, ir tik po to, jau pritaikius šią kardomąją priemonę, yra išklausomi asmens paaiškinimai, taip sumažinant palankaus jam sprendimo tikimybę. Pritartina ŽTSI ekspertų pozicijai, kad tokia tvarka iš tiesų lemia ne retesnį asmenų laisvės apribojimą, o didesnę suėmimo paskyrimo tikimybę (Liutkevičius *et al.*, 2012, p. 10).

Ikiteisminio tyrimo teisėjas posėdyje privalo apklausti pristatytą asmenį dėl suėmimo pagrįstumo. Suimto asmens apklausoje dalyvauja gynėjas ir prokuroras. Apklausęs suimtą asmenį, teisėjas priima vieną iš šių sprendimų: nutartį skirti suėmimą palikti galioti (šiuo atveju teisėjas nustato konkretų suėmimo terminą) arba pakeisti šią kardomąją priemonę kita ar ją panaikinti (BPK 123 straipsnio 3 dalis).

Antroji situacija – suėmimo skyrimas įtariamajam, kuris yra sulaikytas BPK 140 straipsnyje nustatyta tvarka. BPK 140 straipsnyje numatyti du laikino sulaikymo pagrindai. BPK 140 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar kiekvienas asmuo gali sulaikyti asmenį, užkluptą darant nusikalstamą veiką ar tuoj po jos padarymo. Jeigu asmenį sulaiko ne prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, apie sulaikymą tuoj pat turi būti pranešta policijai. BPK 140 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad laikinas sulaikymas, neužklupus asmens nusikalstamos veikos padarymo vietoje ar tuoj po

jos padarymo, galimas prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu tik išimtiniais atvejais ir tik tada, kai yra šios sąlygos: 1) nustatytas bent vienas BPK 122 straipsnyje numatytas suėmimo skyrimo pagrindas ir visos suėmimo skyrimo sąlygos; 2) tuoj pat būtina suvaržyti asmens laisvę siekiant BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų; 3) nėra galimybės BPK 123 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka itin skubiai kreiptis į teismą dėl suėmimo skyrimo. Bet kuriuo iš BPK 140 straipsnyje numatytų pagrindų sulaikytą asmenį, kuriam reikia skirti suėmimą, prokuroras ne vėliau kaip per keturiasdešimt aštuonias valandas nuo sulaikymo momento kartu su pareiškimu dėl suėmimo (kurio turinys yra identiškas kaip ir kreipiantis dėl laisvėje esančio įtariamojo) pristato tyrimo atlikimo vietos apylinkės teismo, o kai teismas sudarytas iš teismo rūmų, – teismo rūmų ikiteisminio tyrimo teisėjui. Teisėjas posėdyje privalo pristatytą asmenį apklausti dėl suėmimo pagrįstumo. Sulaikyto asmens apklausoje dalyvauja gynėjas ir prokuroras. Apklausęs sulaikytą asmenį, teisėjas patenkina prokuroro pareiškimą ir priima nutartį skirti suėmimą, kurioje nustatomas konkretus suėmimo terminas, arba atsisako patenkinti pareiškimą ir priima nutartį atsisakyti skirti suėmimą ar nutartį atsisakyti skirti suėmimą ir skirti kitą kardomąją priemonę (BPK 123 straipsnio 4 dalis).

Atkreiptinas dėmesys, kad BPK 123 straipsnio redakcijoje, galiojusioje nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2015 m. liepos 11 d., galiojo dvi taisyklės, tikėtina, galėjusios padidinti suėmimo skyrimo tikimybę. Visų pirma, pagal BPK 123 straipsnio 2 ir 4 dalis (redakcija, galiojusi nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2015 m. liepos 11 d.) ikiteisminio tyrimo teisėjas, išnagrinėjęs prokuroro pareiškimą skirti suėmimą, galėjo priimti tik šiuos procesinius sprendimus: 1) patenkinti prokuroro pareiškimą ir priimti nutartį skirti suėmimą arba 2) atsisakyti pareiškimą patenkinti ir priimti nutartį atsisakyti skirti suėmimą. Kaip matyti, galimybė atsisakyti skirti suėmimą ir skirti kitą, švelnesnę kardomąją priemonę numatyta nebuvo. Taigi ikiteisminio tyrimo teisėjas, sudvejojęs, ar įtariamasis tikrai nesiims procesui kenkiančių veiksmų, neturėjo galimybės apsvarstyti švelnesnių už suėmimą kardomųjų priemonių skyrimo, o turėjo, paprastai tariant, arba įtariamąjį „paleisti“, arba maksimaliai apriboti jo laisvę.

Antra, BPK 123 straipsnio 3 ir 4 dalyse (redakcija, galiojusi nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2015 m. liepos 11 d.) buvo nurodyta, kad suimto ar sulaikyto asmens apklausoje „gali dalyvauti gynėjas“. Tai reiškia, kad gynėjo dalyvavimas nebuvo būtinas. Tiesa, BPK 51 straipsnio 1 dalies 7 punkte (redakcija, galiojusi nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2019 m. sausio 1 d.) buvo nurodyta, kad gynėjo dalyvavimas yra būtinas tiriant ir nagrinėjant bylas, kai įtariamasis ar kaltinamasis yra suimtas. Taigi tik suimto asmens, bet ne laikinai sulaikyto asmens, apklausoje privalėjo dalyvauti gynėjas. Toks teisinis reglamentavimas,

be jokių abejonių, buvo nesuderinamas su EŽTT formuojama praktika, pagal kurią suėmimo taikymo klausimai turi būti sprendžiami laikantis rungimosi principo (EŽTT 2002 m. liepos 11 d. sprendimas byloje Goc prieš Turkiją). Teismas, neužtikrindamas gynėjo dalyvavimo laikinai sulaikyto asmens apklausoje, galėjo apriboti šio asmens galimybę nuginčyti prokuroro argumentus, kuriais motyvuojama būtinybė skirti suėmimą.

Be to, iki 2015 m. liepos 11 d. BPK nebuvo įtvirtinta nuostata – taip pat glaudžiai susijusi su rungimosi principo įgyvendinimu, – kad įtariamasis ir jo gynėjas turi teisę susipažinti su visa medžiaga, kurią prokuroras pateikė ikiteisminio tyrimo teisėjui ar teismui, siekdamas pagrįsti suėmimo būtinumą (pirmą kartą ši nuostata paminėta EŽTT 1989 m. kovo 30 d. sprendime byloje Lamy prieš Belgiją). Doktrinoje pabrėžiama, kad „teisėjas nieko negali turėti (laikyti) užantyje, t. y. įtariamasis ir jo gynėjas informacijos turi žinoti ne mažiau, nei jos žino ikiteisminio tyrimo teisėjas (teismas)“ (Merkevičius, 2008 cituota Merkevičius, 2024, p. 806). Akivaizdu, kad nežinodamas, kokiais duomenimis disponuoja teisėjas, t. y. kokiais duomenimis gali būti grindžiamas teismo sprendimas, įtariamasis ir jo gynėjas negali lygiaverčiai diskutuoti nei įtariamajam pareikšto baudžiamojo kaltinimo, nei grėsmių, kurios legitimuoja suėmimą (Merkevičius, 2021). Ši įtariamojo ir jo gynėjo teisė *expressis verbis* BPK 121 straipsnio 2 dalyje ir 181 straipsnio 2 dalyje buvo įtvirtinta tik 2015 m. liepos 11 d., tačiau, kaip teigiama, nebėra kvestionuojama nuo maždaug 2005 metų, kai ją Lietuvos teismams priminė tuometinis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) Senatas (Merkevičius, 2021).

BPK 123 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad teisėjas, priimdamas nutartį skirti suėmimą ar palikdamas šią nutartį galioti, gali pavesti prokurorui per nustatytą terminą surinkti papildomą medžiagą. Gavęs šią medžiagą, teisėjas gali nutartį skirti suėmimą palikti galioti ir nustatyti naują suėmimo terminą arba pakeisti šią kardomąją priemonę ar ją panaikinti. Šioje normoje nurodyta galimybė yra susijusi su tokiomis situacijomis, kai ikiteisminio tyrimo teisėjui, sprendžiančiam suėmimo klausimą, posėdžio metu nepavyksta pašalinti visų abejonių, ar iš tikrųjų įtariamajam būtina taikyti griežčiausią kardomąją priemonę, nors akivaizdu, kad šio asmens paleidimas į laisvę gali turėti neigiamų pasekmių (pavyzdžiui, tikėtina, kad jis gali bandyti pabėgti ar pasislėpti, sunaikinti nusikaltimo įkalčius, neleistinomis priemonėmis paveikti liudytojus ir pan.). Doktrinoje ši galimybė vertinama dvejopai. Štai G. Godos nuomone, ikiteisminio tyrimo metu sprendžiant klausimą dėl suėmimo negali būti reikalaujama, kad visos reikšmingos aplinkybės būtų išaiškintos taip pat išsamiai kaip ir teismui priimant nuosprendį. Ikiteisminio tyrimo teisėjo pastangos gauti kuo daugiau reikšmingų duomenų, kuriuos objektyviai galima gauti tik praėjus tam tikram laikotarpiui, yra sveikintinos ir negali būti laikomos žmogaus teisės į

laisvę pažeidimu (Goda *et al.*, 2003, p. 316). Vis tik autorė labiau pritaria ŽTSI ekspertų argumentams, kad galimybė skirti griežčiausią kardomąją priemonę net ir tais atvejais, kai kyla abejonių dėl jos taikymo pagrįstumo, išplečia šios priemonės taikymo galimybes. Sunku nesutikti, kad toks reglamentavimas teikia pirmenybę būtent suėmimo, o ne švelnesnių kardomųjų priemonių skyrimui (Liutkevičius *et al.*, 2012, p. 10).

b) Bylos nagrinėjimo teisme stadija

Suėmimo skyrimo procedūra vykstant bylos nagrinėjimui teisme yra paprastesnė nei ikiteisminio tyrimo metu. BPK 123 straipsnio 6 dalyje nurodyta, kad, kai byla perduota į teismą, paskirti, palikti galioti, pratęsti ar panaikinti suėmimą arba pakeisti jį kita kardomąją priemone gali teismas, kurio žinioje yra byla, vadovaudamasis BPK 122 straipsnio reikalavimais. Tai reiškia, kad prokuroro pareiškimas dėl suėmimo skyrimo kaltinamajam nėra būtinas, nors paprastai ir šiame proceso etape iniciatyvą dėl suėmimo skyrimo turėtų rodyti kaltinimo funkciją atliekantis prokuroras. Jei nutartis skirti suėmimą priimama ne teisiamojo posėdžio metu arba į tokį posėdį neatvykus kaltinamajam, šios nutarties pagrindu suimtas asmuo per keturiasdešimt aštuonias valandas nuo suėmimo momento turi būti pristatomas suėmimą paskyrusiam teismui. Kaltinamasis teisiamajame posėdyje arba specialiai suėmimo klausimo nagrinėjimui surengtame posėdyje, dalyvaujant gynėjui bei prokurorui, apklausiamas dėl suėmimo pagrįstumo (Goda *et al.*, 2011, p. 232).

Taigi, šiuo metu galiojantis BPK, viena vertus, saugo asmenį nuo nepagrįsto jo laisvės suvaržymo. Suėmimą gali paskirti tik ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas, surengtame teismo posėdyje, į kurį kviečiamas įtariamasis (kaltinamasis), jo gynėjas ir prokuroras, išklauses ir įvertinęs abiejų pusių argumentus dėl tokios kardomosios priemonės skyrimo pagrįstumo. Be to, šiuo metu galiojantis BPK teisėjui, nagrinėjančiam prokuroro pareiškimą skirti suėmimą, leidžia ne tik skirti ar atsisakyti skirti suėmimą, tačiau ir paskirti švelnesnę kardomąją priemonę, kas iš dalies eliminuoja nepagrįsto asmens laisvės apribojimo atvejus. Kita vertus, sunku nesutikti, kad kai kurios BPK įtvirtintos taisyklės iš tiesų lemia palankesnes sąlygas suėmimo skyrimui. Štai sprendžiant prokuroro pareiškimą skirti suėmimą laisvėje esančiam asmeniui, teisėjui neišvengiamai pirmiausia suformuojama nuomonė apie tokios kardomosios priemonės skyrimo pagrįstumą, o tik vėliau, jau pritaikius šią priemonę, išklausomi asmens ir jo gynėjo kontrargumentai. Be to, BPK 123 straipsnio 5 dalyje numatyta galimybė apriboti asmens laisvę net ir tokiu atveju, kai kyla abejonių dėl suėmimo skyrimo pagrįstumo. Todėl manytina, kad nepakankamas švelnesnių kardomųjų priemonių skyrimas iš dalies yra susijęs su šiuo metu galiojančiu teisiniu reglamentavimu.

2. SUĖMIMO PRIELAIIDOS

Griežčiausia kardomoji priemonė – suėmimas – gali būti taikoma tik nustatčius specialių BPK numatytų prielaidų buvimą. Suėmimo prielaidos yra dviejų rūšių: 1) suėmimo pagrindai ir 2) suėmimo sąlygos.

Suėmimo pagrindai yra keturi. BPK 122 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad suėmimo pagrindu yra pagrįstas manymas, jog įtariamasis: 1) bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo; 2) trukdys procesui; 3) darys BPK 122 straipsnio 4 dalyje nurodytus naujus nusikaltimus. BPK 122 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad suėmimo pagrindu yra prašymas išduoti asmenį užsienio valstybei arba perduoti Tarptautiniam baudžiamajam teismui ar pagal Europos arešto orderį, užsienio valstybės prašymas laikinai sulaikyti ieškomą asmenį, kol bus atsiųstas prašymas dėl asmens ekstradicijos ar Europos arešto orderis, ir užsienio valstybės prašymas suimti nuteistą asmenį, kol bus priimtas sprendimas dėl užsienio valstybės teismo nuosprendžio pripažinimo ir bausmės vykdymo.

Paskutinis suėmimo pagrindas, lyginant su pirmaisiais, yra laikomas papildomu arba specialiuoju (Goda *et al.*, 2003, p. 197, 308). Šis pagrindas yra kildinamas iš Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, kuriomis valstybė įsipareigojo teikti tarptautinę teisinę pagalbą baudžiamosiose bylose. Užsienio valstybė arba Tarptautinis baudžiamasis teismas, su kuriais valstybė sieja sutartiniai santykiai, gali prašyti apriboti laisvę Lietuvos Respublikos teritorijoje esančiam asmeniui, kurį ketinama išduoti (perduoti) iš Lietuvos Respublikos. Tokiu atveju yra siekiama ne BPK 119 straipsnyje numatytų kardomųjų priemonių tikslų, o užtikrinti asmens išdavimą (perdavimą) iš Lietuvos Respublikos (Goda *et al.*, 2011, p. 230). Taisyklės, kuriomis būtina vadovautis taikant šį suėmimo pagrindą, numatytos ne tik BPK, bet ir atitinkamose tarptautinėse sutartyse. Kiekvienu konkrečiu atveju būtina tiksliai išsiaiškinti, kokios sutarties pagrindu prašoma asmenį suimti ir kokias taisykles nustato konkreti sutartis. Atsižvelgiant į siekį didesnę dėmesį skirti nacionaliniam reglamentavimui, specialusis suėmimo pagrindas, numatytas BPK 122 straipsnio 5 dalyje, šiame magistro darbe nebus nagrinėjamas.

Suėmimo sąlygas, autorės manymu, galima skirstyti į universalias ir specialias. Universali suėmimo sąlyga – tai duomenų, leidžiančių manyti, kad įtariamasis galėjo padaryti jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką, pakankamumas (BPK 121 straipsnio 2 dalis). Ši sąlyga gali būti laikoma universalia, nes ji privaloma ne tik suėmimui, bet ir bet kuriai kitai kardomajai priemonei paskirti. Specialios suėmimo sąlygos yra dvi. Suėmimas gali būti skiriamas tik tais atvejais, kai: 1) švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis negalima pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų (BPK 122 straipsnio 7 dalis); 2)

tiriamos ir nagrinėjamos bylos dėl nusikaltimų, už kuriuos baudžiamasis įstatymas numato griežtesnę negu vienerių metų laisvės atėmimo bausmę (BPK 122 straipsnio 8 dalis). Šios sąlygos gali būti laikomos specialiomis, nes jos privalomos tik suėmimui, kaip griežčiausiai kardomajai priemonei, paskirti.

Suėmimo pagrindai nurodo, kodėl šios kardomosios priemonės taikymas yra būtinas. Jie susiję su aplinkybėmis, kurios kelia grėsmę normaliai baudžiamojo proceso eigai. Suėmimo sąlygos apibrėžia teisinius reikalavimus, kurie turi būti įgyvendinti, kad griežčiausios kardomosios priemonės taikymas būtų teisėtas ir pagrįstas. Teismų praktikoje pabrėžiama, kad ši kardomoji priemonė gali būti taikoma tik tada, kai yra nustatytas bent vienas iš alternatyvių suėmimo pagrindų ir visos jo sąlygos (Vilniaus apygardos teismo 2025 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Šiaulių apygardos teismo 2025 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje ir kt.).

2.1. Suėmimo pagrindai

LAT praktikoje nurodoma, kad sprendžiant klausimą, ar suėmimas yra teisėtas, būtina vadovautis ne tik BPK, kurio nuostatomis, be kita ko, siekiama įgyvendinti atitinkamus EŽTK reikalavimus, bet ir tiesiogiai EŽTK 5 straipsniu bei EŽTT šio straipsnio aiškinimo ir taikymo praktika (Lietuvos Aukščiausioji Teismo 2025 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje).

EŽTK 5 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą. Laisvė negali būti niekam atimta kitaip, kaip šio straipsnio a–f punktuose numatytais atvejais ir įstatymo nustatyta tvarka. Vertinant suėmimo teisėtumą, aktualus EŽTK 5 straipsnio 1 dalies c punktas, kuriame nurodoma, kad asmens laisvė gali būti atimama, „kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas, kad būtų pristatytas kompetentingai teismo institucijai, pagrįstai įtariant jį padarius nusikaltimą ar, kai pagrįstai manoma, jog būtina užkirsti kelią padaryti nusikaltimą, arba manoma, jog asmuo, padaręs tokį nusikaltimą, gali pabėgti“. EŽTT, aiškindamas minėtą nuostatą, savo praktikoje išskyrė keturis suėmimo pagrindus: pavojų, kad įtariamasis gali neatvykti į teismą; kad, būdamas laisvėje, gali trukdyti vykdyti teisingumą; kad gali padaryti naujų nusikaltimų; kad gali sutrikdyti viešąją tvarką (EŽTT 1997 m. kovo 17 d. sprendimas byloje Muller prieš Prancūziją, 1988 m. rugsėjo 23 d. sprendimas byloje I. A. prieš Prancūziją, 2003 m. liepos 24 d. sprendimas byloje Smirnova prieš Rusiją).

Europos teisininkų asociacija (*angl.* European criminal bar association) (toliau – ir ECBA), Europos Komisijos prašymu, 2007 metais atliko lyginamąjį tyrimą „An analysis of minimum standards in pre-trial detention and the grounds for regular review in the Member States of the EU“, kurio tikslas – išanalizuoti Europos Sąjungos valstybių narių

nacionalinius įstatymus, reglamentuojančius suėmimo taikymą. Tyrimo duomenimis, iš keturių EŽTT praktikoje išskirtų suėmimo pagrindų, tik du yra įtvirtinti visų Europos Sąjungos valstybių narių nacionaliniuose įstatymuose, – tai rizika, kad įtariamasis gali pabėgti ar pasislėpti (*angl.* risk of flight or absconding) ir rizika, kad įtariamasis gali daryti naujus nusikaltimus (*angl.* risk of reoffending). Analizuojant antrąjį pagrindą pastebėta, kad kai kurios valstybės yra įtvirtinusios sąrašus, kurių naujų nusikaltimų darymo rizika turi būti nustatyta, jog asmeniui galėtų būti taikomas suėmimas šiuo pagrindu (pavyzdžiui, Prancūzija, Vokietija, Lietuva ir kt.). Trukdymą vykdyti teisingumą (*angl.* interference with the course of justice), kaip pagrindą taikyti suėmimą, numato beveik visos Europos Sąjungos valstybės narės. Šio pagrindo nenumato tik Bulgarija, Estija ir Graikija. Trukdymas vykdyti teisingumą valstybių įstatymuose apibūdinamas kaip bandymas papirkti kitus įtariamuosius (*angl.* tipping off other persons who might also be under investigation), parodymų (versijų) derinimas su kitais proceso dalyviais (*angl.* colluding with other persons involved in the case over a response to the proceedings), dokumentų ar kitų daiktinių įrodymų naikinimas (*angl.* destroying documents and other material forms of evidence). Suėmimo taikymas dėl rizikos sukelti rimtą pavojų viešajai tvarkai (*angl.* the risk of posing a serious threat to public order) įtvirtintas tik keliose Europos Sąjungos valstybėse narėse: Prancūzijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje ir Rumunijoje. Šis suėmimo pagrindas paprastai taikomas tik tada, kai yra tiriamos ir nagrinėjamos bylos dėl labai pavojingų, pavyzdžiui, teroristinių, nusikaltimų. Įdomu tai, kad kai kurios Europos Sąjungos valstybės narės yra numčiusios ir kitus suėmimo pagrindus, kurie EŽTT praktikoje nėra minimi. Štai Graikijoje suėmimas gali būti taikomas, jei įtariamasis buvo pripažintas kaltu padėjęs kaliniui pabėgti iš kalėjimo (*angl.* the accused has been found guilty of helping a prisoner escape); Rumunijoje – jei įtariamasis nesilaikė įpareigojimo neišvykti iš atitinkamo miesto ar valstybės teritorijos (*angl.* the accused has willingly ignored the obligation not to leave town or the country), ir kt. (Kalmthout *et al.*, 2007, p. 60–63).

BPK 122 straipsnio 1 dalies 1–3 punktuose numatyti suėmimo pagrindai atitinka EŽTT praktikoje formuojamus standartus. Tiesa, Lietuvos Respublikoje, kaip ir daugumoje kitų Europos Sąjungos valstybių narių, nėra numatyta galimybė taikyti suėmimą siekiant išvengti viešosios tvarkos sutrikdymo. Manytina, kad šis pagrindas nebuvo įtvirtintas BPK dėl kelių priežasčių: visų pirma, vadovaujantis viešai prieinamais duomenimis, Lietuvos Respublikoje nebuvo užfiksuota teroristinių aktų (toks suėmimo pagrindas labiau reikalingas valstybėse, kuriose realiai susiduriama su teroristinių grupuočių veikla, pavyzdžiui, Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje), antra, sąvoka „viešoji tvarka“ yra labai

plati, o jos įtvirtinimas BPK lemtų dažnas interpretacijas ir dar dažnesnį suėmimo taikymą, ir, trečia, analizuojant teismų praktiką, nebuvo aptikta bylų, kuriose būtų iškilęs poreikis taikyti suėmimą vien dėl viešosios tvarkos apsaugos. Taigi šio pagrindo neįtvirtinamas BPK, manytina, yra logiškas ir geopolitinę situaciją atitinkantis sprendimas.

Pažymėtina, kad BPK 122 straipsnio 1 dalies 1–3 punktuose numatyti suėmimo pagrindai yra laikomi perspektyviniais, t. y. jie formuojami kaip pagrįstas spėjimas, prielaida, kad suimtas gali imtis proceso požiūriu neigiamų veiksmų ateityje (Klaipėdos apygardos teismo 2025 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Vilniaus apygardos teismo 2024 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje ir kt.). Paprastai niekada visiškai tiksliai negali būti žinoma, kad asmuo, jeigu jam nebus sutrukdyta, šiuos veiksmus iš tiesų atliks. Proceso požiūriu neigiamų veiksmų atlikimas yra tik prognozuojamas. Vadovaujantis BPK 122 straipsnio 1 dalimi, ši prognozė turi būti kuo labiau pagrįsta. Ji grindžiama bylos faktinių aplinkybių ir (ar) duomenų visumos vertinimu.

2.1.1. Pagrįstas manymas, kad įtariamasis bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo

Dažniausiai suėmimas taikomas nustačius BPK 122 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytą pagrindą, t. y. pagrįstai manant, kad įtariamasis bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo.

Pagrįstas manymas, kad įtariamasis (kaltinamasis), būdamas laisvėje, gali bandyti bėgti (slėptis) nuo teisėsaugos institucijų, priešingai nei paprastai nurodo gynėjai, neturėtų būti siejamas su konkrečių duomenų apie bėgimo patirtį ar rengimąsi tai daryti nustatymu. Teismų praktikoje išaiškinta, kad „pagrįsto manymo“ sąvoka nėra prilyginama „įrodymų“ sąvokai. Taikant suėmimą BPK 122 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytu pagrindu, nėra būtina nustatyti, kad asmuo praeityje jau mėgino bėgti (slėptis) ar konkrečiomis ir nustatytomis priemonėmis rengiasi, planuoja tai daryti. Pakanka konstatuoti realią tokio jo elgesio grėsmę (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šios grėsmės nustatymas yra sudėtingas individualaus asmens ir situacijos vertinimo procesas, pasižymintis pakankamai dideliu subjektyvumu ir neapibrėžtumu.

Kai pagrįstai manoma, kad įtariamasis bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo, suėmimas gali būti paskirtas atsižvelgiant į įtariamojo: 1) šeiminę padėtį, 2) nuolatinę gyvenamąją vietą, 3) darbo santykius, 4) sveikatos būklę, 5) ankstesnį teistumą, 6) ryšius užsienyje ir 7) kitas aplinkybes (BPK 122 straipsnio 2 dalis). BPK 122 straipsnio 2 dalies formuluotė leidžia daryti išvadą, kad šioje normoje nurodytų aplinkybių sąrašas nėra baigtinis. Sprendžiant dėl BPK 122 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyto pagrindo buvimo, galima atsižvelgti ir į kitas reikšmingas aplinkybes,

liudijančias už ar prieš tai, kad įtariamasis (kaltinamasis) gali bėgti (slėptis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo (Vilniaus apygardos teismo 2024 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pažymėtina, kad autorė nesiekia išsamiai aptarti visų galimų ir reikšmingų aplinkybių, turinčių įtakos vertinant asmens bėgimo (slėpimosi) nuo teisėsaugos institucijų riziką. Dėmesys sutelktas į tas aplinkybes, kurios, analizuojant teismų praktiką, išryškėjo kaip ypač tendencingai vertinamos, keliančios diskusijų ar ginčų. Tokiu būdu siekiama atskleisti problemines šio suėmimo pagrindo taikymo sritis, kurios reikalauja didesnio teorinio ir praktinio dėmesio.

LAT Senatas, aiškindamas BPK 122 straipsnio 2 dalį, suformulavo kontraversišką taisyklę. Iš pradžių LAT Senatas nurodo, kad „tais atvejais, kai suėmimas skiriamas arba pratęsiamas jo terminas BPK 122 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytu pagrindu, pagrįstai manant, kad įtariamasis bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo, teisėjas privalo atsižvelgti į visas BPK 122 straipsnio 2 dalyje nurodytas aplinkybes“. Tada pabrėžia, jog „nusikaltimo sunkumas ir įstatymo sankcijoje numatyta griežta laisvės atėmimo bausmė priskiriama BPK 122 straipsnio 2 dalyje vartojamai „kitų aplinkybių“ sąvokai“ ir „jei remiantis minėta aplinkybe galima padaryti išvadą, kad asmuo bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo, tai tada jos gali pakakti tam asmeniui skirti arba pratęsti suėmimą BPK 122 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytu pagrindu“ (LAT Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 50). Nekyla abejonių, kad nusikaltimo sunkumas ir gresianti griežta laisvės atėmimo bausmė (kurias LAT Senatas įvardija kaip vieną aplinkybę) patenka į BPK 122 straipsnio 2 dalyje nurodytų aplinkybių sąrašą. Vadovaujantis pirmąja LAT Senato nuostata, aptariama aplinkybė turėtų būti vertinama visumoje su kitomis aplinkybėmis, nes, kaip nurodoma, teisėjas privalo atsižvelgti į visas BPK 122 straipsnio 2 dalyje nurodytas aplinkybes. Tačiau, vadovaujantis antrąja ir trečiąja LAT Senato nuostatomis, ši aplinkybė pati savaime tampa pagrindu taikyti suėmimą.

Pateiktas LAT Senato išaiškinimas, autorės vertinimu, visų pirma, prieštarauja galiojančiam teisiniam reglamentavimui. BPK 122 straipsnio 1 ir 5 dalyse nurodytų suėmimo pagrindų sąrašas yra išsamus (baigtinis). Įstatymų leidėjas nenumato galimybes šio sąrašo išplėsti. Tačiau LAT Senatas, teigdamas, kad viena iš vertintinų aplinkybių pati savaime gali būti pakankama suėmimo taikymui, faktiškai tai ir padaro, t. y. išplečia suėmimo pagrindų sąrašą, kuris pagal imperatyvias įstatymo normas yra baigtinis. Antra, toks aiškinimas yra nesuderinamas su EŽTT formuojama praktika (Liutkevičius *et al.*, 2012). EŽTT nurodo, kad ilgalaikės laisvės atėmimo bausmės tikimybė pati savaime neleidžia daryti išvados, jog suėmimas yra būtinas (pavyzdžiui, EŽTT 1992 m. rugpjūčio

27 d. sprendimas byloje Tomasi prieš Prancūziją). EŽTT pabrėžia, kad gresiančios laisvės atėmimo bausmės griežtumas yra svarbus elementas vertinant asmens bėgimo (slėpimosi) riziką, tačiau, kaip minėta, vien jis negali būti pakankamas skirti ar tęsti šios kardomosios priemonės taikymą. Rizika, kad asmuo gali bandyti bėgti (slėptis) nuo teisės saugos institucijų, vertinama atsižvelgiant ir į šiuos veiksnius: įtariamąjo asmenybę, jo moralinius įsitikinimus, gyvenamąją vietą, turto (ne)turėjimą, šeiminius ryšius, ryšius su valstybe, kurioje jis persekiojamas, ir kt. (EŽTT 1968 m. birželio 27 d. sprendimas byloje Neumeister prieš Austriją, 1990 m. lapkričio 19 d. sprendimas byloje W. prieš Šveicariją, 2012 m. rugsėjo 19 d. sprendimas byloje Kislitsa prieš Rusiją). Taigi, EŽTT praktikoje formuojama priešinga taisyklė, nei LAT Senatas nurodė priimtame nutarime.

Nepaisant EŽTT išaiškinimų, kontraversiška, prieš daugiau nei dvidešimt metų suformuluota LAT Senato taisyklė iki šiol pakankamai dažnai atkartojama apylinkių ir apygardų teismų nutartyse. Štai Vilniaus apygardos teismas, patvirtindamas, kad apylinkės teismas išaiškino teisingai, nurodo: „Kaip teisingai pažymėjo apylinkės teismas, jei remiantis šia aplinkybe (t. y. nusikaltimo sunkumu ir gresiančia griežta laisvės atėmimo bausme) galima daryti išvadą, kad asmuo bėgs (slėpsis) nuo teismo, tai tada vien jos gali pakakti tam, jog asmeniui būtų skirtas (pratęstas) suėmimas BPK 122 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytu pagrindu“ (Vilniaus apygardos teismo 2024 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kauno apygardos teismas šiek tiek modifikuoja aptariamą taisyklę: „Pagal vieningai šiuo klausimu formuojamą teismų praktiką, būtent nusikaltimo sunkumas ir įstatymo sankcijoje numatyta griežta laisvės atėmimo bausmė priskiriama BPK 122 straipsnio 2 dalyje vartojamai „kitų aplinkybių“ sąvokai, kas iš esmės leidžia manyti, jog vien šios aplinkybės konstatavimo pakanka griežčiausios kardomosios priemonės taikymui“ (Kauno apygardos teismo 2022 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš pateiktos sakinio formuluotės susidaro įspūdis, kad analizuojamos aplinkybės priskyrimas „kitų aplinkybių“ sąvokai nulemia jos išskirtinę reikšmę ir tokiu būdu ši aplinkybė pati savaime tampa pakankama suėmimo taikymui. Dar kitokį aiškinimą pateikia Šiaulių apygardos teismas: „Nors nusikaltimo sunkumas ir gresianti laisvės atėmimo bausmė nėra absoliuti sąlyga taikyti griežčiausią kardomąją priemonę – suėmimą, tačiau pagal formuojamą teismų praktiką nusikaltimo sunkumas ir sankcijoje nustatyta labai griežta laisvės atėmimo bausmė pripažintina ta aplinkybe, kuria remiantis galima daryti išvadą, jog asmuo bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo. Vadinas, šios aplinkybės iš esmės pakanka tam, kad asmeniui būtų skirtas arba pratęstas suėmimas“ (Šiaulių apygardos teismo 2020 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Čia iš pradžių tarsi pripažįstama, kad nagrinėjama aplinkybė pati savaime negali

būti pakankama suėmimo taikymui, tačiau vėliau leidžiama suprasti, jog nuo šios taisyklės galima nukrypti, jei asmeniui gresianti laisvės atėmimo bausmė yra „labai griežta“. Paminėti teismų argumentai, autorės manymu, yra ydingi. Jei teismo argumentacija pradedama sakiniu, kad asmeniui gresianti griežta laisvės atėmimo bausmė pati savaime yra pakankama suėmimo taikymui, tai natūraliai kyla klausimas, kokia prasmė vertinti kitas bylos aplinkybes? Vadovaujantis pateiktomis citatomis, atrodo, užtenka įvertinti gresiančios laisvės atėmimo bausmės griežtumą, ir jei, teismo manymu, toji bausmė yra griežta (ar labai griežta), – to pakanka suėmimo taikymui. Tokiu atveju kitų BPK 122 straipsnio 2 dalyje nurodytų aplinkybių vertinimas, kaip ir pati norma, paprasčiausiai netenka prasmės. Toliau gilinantis į pateiktą „taisyklę“, keliamas klausimas, ar visi asmenys, kuriems gresia, pavyzdžiui, laisvės atėmimas aštuoneriems metams (būtent tokia bausmė grėsė asmeniui, kurio suėmimo klausimą nagrinėjo anksčiau pacituotas Vilniaus apygardos teismas), turėtų būti suimami? Jei to, kaip teigiama, savaime pakanka vieno asmens atžvilgiu, tai, vadovaujantis ta pačia taisykle, turėtų pakakti ir kito asmens atžvilgiu. Kartu pažymėtina, kad nugincyti šios aplinkybės – neįmanoma, nes ji yra visiškai formali. Tokia ji bus tiek skiriant suėmimą, tiek ir, tarkime, antrą ar trečią kartą pratęsiant jo terminą. Tai, ar asmuo turėtų susitaikyti, kad ši aplinkybė bus pakankama suėmimo taikymui visą baudžiamojo proceso laikotarpį, ar, visgi, turėtų tikėtis, jog kažkuriuo proceso momentu teismas savo poziciją pakeis? Žinoma, tai tik hipotetiniai, verčiantys įsigilinti į sąvokų „savaime“ ir „pakanka“ prasmę klausimai, kuriais siekiama parodyti, kodėl tokia argumentacija iš esmės yra negera.

Kontraversiški teiginiai, kad nusikaltimo sunkumas ir gresianti griežta laisvės atėmimo bausmė savaime yra pakankamas pagrindas asmeniui taikyti suėmimą, nebuvo pastebėti nei vienoje Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje (išnagrinėta apie 50 šio teismo nutarčių, priimtų 2021–2025 metais). Lietuvos apeliacinis teismas aiškiai nurodo, kad ši aplinkybė, nors ir yra reikšminga, pati savaime nesudaro pagrindo taikyti suėmimą (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 5 d., 2025 m. sausio 22 d., 2024 m. gruodžio 30 d. ir kt. nutartys baudžiamosiose bylose). Tokios pozicijos Lietuvos apeliacinis teismas laikėsi net ir tada, kai asmeniui, kaltinamam dalyvavimu nusikalstamo susivienijimo veikloje (BK 249 straipsnio 1 dalis), grėsė griežta laisvės atėmimo nuo trejų iki penkiolikos metų bausmė: „Apygardos teismas, pratęsdamas E. J. kardomosios priemonės – suėmimo terminą BPK 122 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytu pagrindu, šioje bylos proceso stadijoje akcentavo nusikalstamos veikos, kurios padarymu kaltinamas E. J., sunkumą bei jam galimai gresiančios bausmės griežtumą. Nors E. J. yra kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, priskiriamą labai sunkių nusikaltimų kategorijai, už kurią baudžiamasis įstatymas

numato griežtą laisvės atėmimo bausmę, tačiau šios aplinkybės negali būti vertinamos atsietai nuo byloje esančių faktinių duomenų apie kaltinamojo asmenybę, šeiminę padėtį, gyvenamosios vietos turėjimą ir kitų aplinkybių. <...> Sprendžiant, ar kaltinamasis gali bėgti (slėptis), būtina atsižvelgti į pačioje įstatymo normoje išvardintas aplinkybes: kaltinamojo šeiminę padėtį, nuolatinę gyvenamąją vietą, darbo santykius, sveikatos būklę, ankstesnį teistumą, ryšius užsienyje. Tik įvertinus šių aplinkybių visumą, galima spręsti, ar yra pagrįstas manymas, kad kaltinamasis, siekdamas išvengti gresiančios griežtos laisvės atėmimo bausmės, bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo. <...> kaltinamasis E. J. nebuvo teistas, yra vedęs, turi žmoną ir nepilnametį vaiką, turi nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje, iki suėmimo dirbo trejose darbovietėse <...>, yra dviejų įmonių savininkas, turėjo legalų ir pastovų pragyvenimo šaltinį, turi sveikatos problemų. <...> E. J. prokurorės leidimu ne kartą buvo išvykęs į užsienį, tame tarpe ir į trečias šalis, poilsio ir darbo reikalais (į Mahe salą, esančią Seišeliuose, Vietnamą, Maldyvus, Vokietiją), tačiau visada sugrįždavo nurodytu laikotarpiu“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. rugsėjo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadovaujantis šia nutartimi, galima formuluoti tris esmines taisykles: 1) nusikaltimo sunkumas ir sankcijos griežtumas yra tik viena iš vertintinų aplinkybių; 2) ši aplinkybė pati savaime negali nulemti suėmimo taikymo; 3) teismas kiekvienu atveju privalo įvertinti individualių bylos aplinkybių visumą.

Pateikti pavyzdžiai rodo, kad skirtingi teismai nusikaltimo sunkumo ir gresiančios laisvės atėmimo bausmės griežtumo įtaką suėmimo taikymui aiškina nevienodai. Apylinkių ir apygardų teismai vis dar kartais nurodo, kad suėmimo taikymui tam tikrais atvejais pakanka vien fakto, jog asmeniui gresia griežta laisvės atėmimo bausmė. Žinoma, tokia praktika nėra absoliuti. Šiame darbe buvo pacituotos tik tos apygardų teismų nutartys, kurios, autorės nuomone, išryškino probleminius aspektus ir, atsižvelgiant į EŽTT bei Lietuvos apeliacinio teismo praktiką, reikalauja tobulinimo.

Kitas probleminis aspektas, išryškėjęs analizuojant teismų praktiką, tai – formalūs, deklaratyvaus pobūdžio argumentai. Štai Kauno apygardos teismas, sprendamas asmens, kaltinamo pagal BK 260 straipsnio 1 dalį, suėmimo klausimą, nurodė: „Aplinkybės, kad kaltinamasis turi vaikų, bendrauja su buvusiu sutuoktine ir tėvais, bei tai, kad jis iki suėmimo mokėsi (duomenys neskelbtini) specialybės, nėra pakankamos spręsti, kad jis nebėgs ir nesislėps nuo baudžiamojo proceso“. Kaip priežastį, kodėl šie kaltinamojo socialiniai (šeiminiai) ryšiai yra, paprastai tariant, nereikšmingi, teismas nurodo: „Kaip matyti, šios aplinkybės egzistavo ir iki jam pareikštame kaltinime nurodytų galimai jo vykdytų nusikalstamų veikų padarymo, tačiau galimai jo nesulaikė nuo nusikalstamo elgesio. Todėl ir pagrindo spręsti, jog jo šeiminiai, socialiniai ryšiai yra pakankamai stiprūs

užtikrinti jo tinkamą dalyvavimą procese, nėra“ (Kauno apygardos teismo 2025 m. vasario 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Analogiškus argumentus nurodė ir Lietuvos apeliacinis teismas, pavyzdžiui, sprendamas asmens, kaltinamo pagal BK 260¹ straipsnio 5 dalį, 260 straipsnio 3 dalį, 253 straipsnio 1 dalį, suėmimo klausimą: „<...> skunde nurodomos aplinkybės, kad kaltinamasis V. A. G. turi šeimą, nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje, serga, neteistas, iki kardomosios priemonės paskyrimo dirbo <...> neatsirado staiga, jos egzistavo ir inkriminuotų nusikaltimų padarymo metu, tačiau galimai nesulaikė kaltinamojo nuo inkriminuojamų labai sunkių nusikaltimų padarymo“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje); taip pat sprendamas asmens, kaltinamo pagal BK 25 straipsnio 3 dalį, 260 straipsnio 3 dalį ir 25 straipsnio 3 dalį, 253 straipsnio 2 dalį, suėmimo klausimą: „Kaltinamasis turi mažametį vaiką <...>, sudarė santuoką <...>. Byloje yra vaiko motinos J. B. prašymas pakeisti kaltinamajam kardomąją priemonę į švelnesnę, kad P. S. turėtų daugiau galimybių bendrauti su sūnumi, prisidėti prie jo išlaikymo. Byloje yra MB „I.“ sutikimas įdarbinti P. S. vairuotojo ir transporto priemonių remontininko pareigose. Pagal suėmimo vietos <...> kalėjimo charakteristiką P. S. charakterizuojamas teigiamai“ ir vis dėlto „Šiuo atveju kaltinamąjį teigiamai apibūdinančios aplinkybės nesudaro pagrindo besąlygiškai teigti, kad jis turi tokius socialinius ryšius, kurie paneigtų prognozuojamo bėgimo (slėpimosi) nuo teismo tikimybę. Kaltinamąjį saistantys socialiniai (šeiminiai) ryšiai nelaikytini pakankamais, nes jie nesulaikė kaltinamojo nuo ankstesnių ir galbūt jam šiame baudžiamajame procese inkriminuotų tyčinių nusikaltimų“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Diskutuotina, ar pateikta argumentacija yra tinkama prognozuojant kaltinamojo bėgimo (slėpimosi) nuo teisėsaugos institucijų tikimybę. Paties Lietuvos apeliacinio teismo išaiškinta, kad socialinių (ar kitokių) ryšių vertinamas turi būti siejamas su tuo, ar galimybė juos prarasti gali kaltinamąjį atgrasyti nuo bandymo pabėgti (pasislėpti) (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tai reiškia, kad turi būti vertinama, ar asmuo būtų pasiryžęs, pavyzdžiui, palikti savo nepilnamečius vaikus, sutuoktinį ar partnerį, tėvus, senelius, su kuriais sieja glaudūs ryšiai ar kuriems reikalinga kaltinamojo priežiūra ir išlaikymas, taip pat ilgametį darbą ar verslą, iš kurio jis gaudavo reikšmingas pajamas ir pan., bet ne šių aplinkybių įtaka inkriminuotų nusikaltimų padarymui. Priešingu atveju, iš esmės bet kuri teigiamai kaltinamąjį apibūdinanti aplinkybė, jeigu ji egzistavo ir galimų nusikaltimų padarymo metu, galėtų būti laikoma nereikšminga, ir įrodyti, kad asmuo neketina bėgti (slėptis), taptų praktiškai neįmanoma. Vien tai, kad asmens socialiniai ir ekonominiai ryšiai egzistavo ir galimų nusikaltimų padarymo metu (ir, kaip teigiama, galimai nuo jų padarymo nesulaikė),

dar neleidžia manyti, kad jie yra silpni ir nedaro jokios įtakos asmens apsisprendimui bėgti ar nebėgti. Akivaizdu, kad tai – tik formalus būdas atmesti gynybos argumentus, iš esmės net nesigilinant į kaltinamąjį saistančius socialinius ir ekonominius ryšius Lietuvos Respublikoje. Tokia argumentacija yra nesuderinama su EŽTT praktika, kurioje ne kartą išaiškinta, kad suėmimo taikymas negali būti grindžiamas abstrakčiais, bendrinio pobūdžio teiginiais, o privalo būti argumentuojamas itin išsamiai (pavyzdžiui, EŽTT 1991 m. liepos 26 d. sprendimas byloje Letellier prieš Prancūziją, 1998 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Clooth prieš Belgiją, 2006 m. sausio 4 d. sprendimas byloje Bacciev prieš Moldovą ir kt.). Taigi vien nurodyti, kad teigiamai kaltinamąjį apibūdinančios aplinkybės egzistavo ir galimų nusikaltimų padarymo metu, todėl tarsi yra ne tokios reikšmingos, nepakanka. Tiesa, įdomu pastebėti, kad visas paminėtas bylas sieja pareikštų kaltinimų pobūdis, t. y. visi asmenys buvo kaltinami disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, ginklais, už ką įstatymas numato pakankamai griežtas bausmes. Todėl galima daryti prielaidą, kad tokio pobūdžio bylose teismai suėmimo pagrįstumą vertina pirmiausia atsižvelgdami į inkriminuojamos veikos sunkumą ir už ją numatytos sankcijos griežtumą, o kaltinamojo socialiniai bei ekonominiai ryšiai neretai vertinami tik formaliai, kitaip tariant, yra „apeinami“ sprendimo motyvavime.

Kaip teigiamą pavyzdį galima paminėti šią argumentaciją: „M. K. turi tėvus, brolių, ilgametę draugę, su kuria ketina kurti šeimą, tačiau šie jo šeiminiai ryšiai, juos vertinant kartu su nusikaltimų, dėl kurių galimo padarymo šioje baudžiamojoje byloje jam yra pareikšti kaltinimai, pobūdžiu (savanaudiškumas; galimai siekiant gauti lėšų pragyventi), pavojingumu (dalyvavimas organizuotos grupės, suburtos daryti labai sunkius nusikaltimus, veikloje ir jos daromuose nusikaltimuose, vadovavimas jai; disponavimas labai dideliu kiekiu įstatymo uždraustų medžiagų), sunkumu (labai sunkūs), kiekiu (dvi nusikalstamos veikos), trukme (nuo 2023 m. pradžios), mastu (visoje Lietuvoje), gresiančia griežta laisvės atėmimo bausme, nėra pakankami M. K. pripažinti asmeniu, vertu teismo pasitikėjimo šioje proceso stadijoje būti paleistam, ir nesumenkina jo bėgimo (slėpimosi) nuo teismo tikimybės. Teisėjų kolegijos išvadą, kad kaltinamasis gali bėgti (slėptis) nuo teismo pagrindžia ir faktiniai bylos duomenys, kad jis Lietuvoje neturi nekilnojamojo turto, jokių įsipareigojimų, iki sulaikymo gyveno nuomojamame bute, <...> vykdė individualią veiklą, tačiau pajamų mokesčio deklaracija už 2021 m. rodo, kad jis negavo pajamų (deklaruota pajamų suma 0,00 Eur). Be to, iš teismui pateiktos medžiagos matyti, kad kaltinamasis teisės normas pažeidžia ne pirmą kartą. Jis anksčiau teistas už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Šioje baudžiamojoje byloje jam inkriminuotas nusikalstamas veikas galimai padarė neišnykus teistumui už ankstesnes

nusikalstamas veikas, laisvės apribojimo bausmės vykdymo metu“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip matyti, teismas išsamiai argumentavo, kodėl, nepaisant turimų šeiminių ryšių, šioje proceso stadijoje yra būtina kaltinamajam taikyti suėmimą. Pritartina tokiai argumentacijai, kuri yra paremta objektyviais faktiniais bylos duomenimis, o ne deklaratyvaus pobūdžio teiginiais, neva turimi socialiniai ryšiai kaltinamojo nesulaikė nuo galimų nusikaltimų padarymo, todėl nesulaikys ir nuo galimybės pabėgti (pasislėpti).

Tiesa, vien faktas, kad asmenį saisto tam tikri socialiniai (šeiminiai) ryšiai Lietuvos Respublikoje taip pat negali būti suabsoliutinamas. Teismų praktikoje teisingai pabrėžiama, kad turi būti vertinamas ne pats socialinių (šeiminių) ryšių faktas, o jų pobūdis (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Štai Lietuvos apeliacinis teismas, spręsdamas klausimą dėl kaltinamojo bėgimo (slėpimosi) rizikos, kritiškai įvertino pastarojo deklaruojamą poreikį pasirūpinti savo šeima, nes „<...> bylos duomenys patvirtina, kad šeimai nuo 2023 m. gegužės 4 d. buvo taikyta šeimos atvejo vadyba, buvo paskirtos socialinės paslaugos, taip pat yra duomenų, kad R. M. vengė įgyvendinti pagalbos šeimai planą (liudytojos G. P. parodymai). Taigi, kaltinamojo gynėjos skundo argumentai, kad kaltinamasis R. M. nori rūpintis savo mažamečiais vaikais, juos išlaikyti, ketina registruotis Užimtumo tarnyboje ir susirasti darbą, vertinami kaip deklaratyvūs ir nepaneigia pirmosios instancijos teismo padarytos išvados, kad kaltinamasis su Lietuva nėra saistomas tokio pobūdžio ir stiprumo ne tik socialiniais, bet ir šeimuiniais ar ekonominiais ryšiais, kurie sulaikytų jį nuo ketinimų ir galimybės slapstytis, siekiant išvengti gresiančios laisvės atėmimo bausmės“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, vien faktas, kad kaltinamasis turi mažamečių vaikų, kuriuos teigia privalantis išlaikyti, dar nereiškia, kad jo turimi šeiminiai ryšiai yra tvirti, kai kitos faktinės bylos aplinkybės verčia manyti priešingai. Teismas tinkamai įvertino ne patį turimų šeiminių ryšių faktą, o jų pobūdį. Kitoje byloje pastebėta, kad apie tai, jog turimi šeiminiai ryšiai nedaro jokios įtakos kaltinamojo apsisprendimui bėgti (slėptis), gali paliudyti ir pastarojo elgesys jam taikant švelnesnes kardomasias priemones: „<...> kaltinamajam L. M. kardomoji priemonė suėmimas buvo paskirta po to, kai nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme jis, nesilaikydamas jam paskirtų kitų švelnesnių kardomųjų priemonių sąlygų, pasislėpė. Bylos duomenimis, L. M. nuo teismo slapstėsi beveik dešimt metų iki tol, kol jam išduoto Europos arešto orderio pagrindu buvo sulaikytas Norvegijoje. <...> jis iki išvykimo į užsienį gyveno kartu su tėvu, tačiau tai nesutrukdė L. M. išvykti ir užsienyje slapstytis gana ilgą – beveik dešimties metų laikotarpį“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje

byloje). Akivaizdu, kad deklaruojami tvirti ryšiai su Lietuvos Respublikoje gyvenančiu tėvu buvo tik kaltinamojo gynybinė pozicija, siekiant pagerinti savo procesinę padėtį. Tai, kad kaltinamasis šiuos ryšius nutraukė ir pabėgo į užsienį, parodo, jog jie nebuvo tvirti ir nedaro jokios teigiamos įtakos pastarojo elgesiui.

Pastebima tendencija jauną amžių ir tai lydinčias normalias, įprastas aplinkybes (pavyzdžiui, buvimą nevedusiu / netekėjusia, vaikų ar kitų išlaikytinių neturėjimą ir pan.) traktuoti kaip neigiamus, didinančius riziką, kad asmuo bėgs (slėpsis) nuo teisėsaugos institucijų, veiksmus. Kaip pavyzdžius galima paminėti šiuos teismų argumentus: „<...> kaltinamasis yra jauno amžiaus, nevedęs, t. y. savo šeimos neturi“ (pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2024 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Šiaulių apygardos teismo 2024 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje); „<...> jis yra jauno amžiaus, nevedęs, neturi išlaikytinių ir nekilnojamojo turto, t. y. jis nėra susaistytas tampriais socialiniais ir šeiminiiais ryšiais“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nesuprantama, kodėl asmens šeiminiai ryšiai yra siejami išimtinai su santuoka, išlaikytinių neturėjimu, kai tai, būnant jauno amžiaus, yra pakankamai dažna ir normalu. Atkreiptinas dėmesys, kad įstatymų leidėjas BPK 122 straipsnio 2 dalyje nedetalizuoja, kokios formos šeiminiai ryšiai turi būti vertinami prognozuojant asmens bėgimo (slėpimosi) tikimybę. Autorės nuomone, šeiminių ryšių sąvoka yra plati, apimanti ne vien sutuoktinių ir jų vaikų (ar kitų išlaikytinių) tarpusavio santykius. Tokią išvadą pagrindžia ir BPK apibrėžta „šeimos nario“ sąvoka, iš kurios matyti, kad asmens šeimos nariais laikomi kartu su tuo asmeniu gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos, arba asmuo, su kuriuo tas asmuo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka susitarė sudaryti santuoką, taip pat sutuoktinio tėvai, išlaikytiniai ar buvę sutuoktiniai (BPK 38 straipsnis). Atsižvelgiant į asmens jauną amžių, atrodo, pirmiausia turėtų būti vertinami jo ryšiai su tėvais, broliais, seserimis, seneliais ir kt. Vis tik teismai linkę akcentuoti tokios formos šeiminius ryšius, kurių, kaip taisyklė, jaunas asmuo neturės. Natūraliai kyla klausimas, ar tokiu būdu iš žmogaus nėra reikalaujama to, kas, būnant jauno amžiaus, vargu ar yra įmanoma. Šią mintį puikiai iliustruoja Lietuvos apeliacinio teismo išvada, kad „<...> priešingai nei nusprendė apygardos teismas, D. I. sieja stiprūs socialiniai ryšiai su mama, patėviu, seserimi (šią aplinkybę patvirtina Kauno tardymo izoliatoriaus pateikta kaltinamojo charakteristika) <...>. Tad, vien tai, kad D. I. dėl savo jauno amžiaus nėra vedęs, neturi vaikų, nesudaro pagrindo išvadai, jog jis nėra saistomas tvirtais socialiniais ryšiais ir gali slapstytis nuo teismo“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. liepos 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Autorės nuomone, sprendžiant suėmimo taikymo jaunam asmeniui klausimą, netikslu ir nelogiška akcentuoti šios amžiaus grupės asmenims paprastai nebūdingus socialinius ryšius, kurie tokiu atveju tik formaliai pagrindžia asmens bėgimo (slėpimosi) riziką. Turėtų būti vertinami įvairių formų turimi šeiminiai ryšiai (pavyzdžiui, ryšiai su tėvais, broliais, seserimis), neteikiant išskirtinės reikšmės vien tik santuokai ir vaikų (ar kitų išlaikytinių) turėjimui.

Santuokos institutui suteikiama prioritetinga reikšmė atspindi ir platesniame bylų spektre, neapsiribojančiame tik jaunų asmenų atvejais. Štai asmens, kaltinamo, be kita ko, pagal BK 260 straipsnio 3 dalį, gynėjas, skųsdamas Kauno apygardos teismo priimtą nutartį, apeliavo būtent į tai: „Teismo nurodytos aplinkybės, kad [kaltinamasis] yra nevedęs <...> nereiškia, kad jo šeiminiai ryšiai nėra stiprūs. Vien santuokos fakto neįregistravimas nepatvirtina stiprių šeiminių ryšių. Jis, nors ir nėra įregistravęs santuokos, tačiau jau daugiau nei 4 metus gyvena faktinėje santuokoje su šioje byloje ikiteisminio tyrimo metu ir teisme apklausta liudytoja A. D. Ši liudytoja teisme patvirtino, kad jie gyvena vienoje šeimoje, nurodė, kad savo ateitį sieja su juo ir tuo pagrindu atsisakė teismui duoti parodymus. A. D. ir šiuo metu jį lanko įkalinimo įstaigoje, palaiko jį, kas patvirtina, kad jo socialiniai ryšiai yra stiprūs“. Šie gynėjo argumentai Lietuvos apeliacinio teismo neįtikino: „Nors skunde nurodoma, kad kaltinamasis jau daugiau nei 4 metus gyvena kartu su A. D., juos sieja artimi ryšiai, tačiau kaltinamasis nėra sudaręs santuokos“, taigi „A. A. iš esmės neturi jokių įsipareigojimų, susijusių su kartu gyvenančiu asmeniu, su kuriuo kartu gyvena sąlyginai nedidelį laikotarpį“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tiesa, nors galimai tai – tik sutapimas, tačiau ir šioje byloje, kaip ir kitose panašaus pobūdžio bylose, kuriose asmenys kaltinami disponavimu narkotinėmis medžiagomis, sprendžiant klausimą dėl suėmimo, turimi šeiminiai ryšiai nebuvo įvertinti kaip pakankamai reikšmingi.

Teismo išvadą, kad kaltinamojo šeiminiai ryšiai yra pakankamai tvirti, paprastai lemia santuokos sudarymo faktas (pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2024 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje) ir, atvirkščiai, – išvadą, jog kaltinamojo ryšiai negali būti laikomi tvirtais, lemia tai, jog jis nėra vedęs (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tuo tarpu santuokos neįregistravusių bendrai gyvenančių asmenų santykiai neretai įvardijami tik kaip „tam tikri“ šeiminiai ryšiai (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 4 d., 2024 m. vasario 8 d. ir kt. nutartys baudžiamosiose bylose). Didžiausią nuostabą kelia šioje Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje suformuluotas teiginys: skunde pažymima, kad „<...> kaltinamasis apie septyniolika metų yra faktinėje santuokoje – gyvena ir kartu veda bendrą ūkį su I. Š., su

kuria taip pat augina vaiką“, į ką teismas atsako: „<...> kaltinamasis yra saistomas tam tikrais socialiniais, šeimniniais ryšiais su Lietuvos Respublika – bylos duomenimis, kaltinamasis nėra vedęs, tačiau gyvena su sugyventine, su kuria kartu augina vaiką“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Sunku suvokti, kaip septyniolika metų trunkantys santykiai gali būti laikomi tik „tam tikrais“ šeimniniais ryšiais. Šioje vietoje pritartina gynėjų išreiškiamai pozicijai, kad faktas, jog asmuo nėra vedęs, nerodo, jos jis bėgs (slėpsis) nuo teismo, nes santuoka „negali būti laikoma kiekvieno asmens siekiamybe ir toks statusas nėra privalomas“ (Panevėžio apygardos teismo 2024 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje taip pat ne kartą akcentuota, kad konstitucinė šeimos samprata negali būti kildinama tik iš santuokos instituto, įtvirtinto Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalyje. Konstitucinė šeimos samprata grindžiama santykių turiniu, o jų išraiškos forma šiai sampratai esminės reikšmės neturi, todėl valstybei kyla pareiga užtikrinti, kad nebūtų sudaroma prielaidų diskriminuoti šeimos santykių dalyvių, kaip antai santuokos neįregistravusių bendrai gyvenančių vyro ir moters (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d., 2019 m. sausio 11 d. nutarimai). Deja, bet šiandieninė praktika formuojama tokia linkme, kad santuoka yra laikoma pagrindiniu ir tarsi vieninteliu patikimu šeiminių ryšių įrodymu, o kitos, teisės požiūriu taip pat reikšmingos artimo ryšio formos, pavyzdžiui, partnerystė ar ilgalaikis gyvenimas kartu, dažnai traktuojamos kaip mažiau svarbios.

Praktikoje neretai keliamas klausimas, ar pagrįsta vertinti asmens ankstesnį teistumą, kuris jau yra išnykęs. Gynėjai akcentuoja, kad išnykus teistumui, asmuo teisine prasme yra laikomas neteistu, todėl tai negali būti vertinama jo nenaudai. Pastebėta net ir vaizdžių atsižvelgimo į išnykusį teistumą palyginimų su asmens baudimu antrą kartą už tą patį nusikaltimą: „Tai, kad teismas, pratęsdamas jam kardomąją priemonę – suėmimą rėmėsi aplinkybe, kad jis buvo teistas, nors jo teistumas yra išnykęs, verčia jaustis lyg antrą kartą baudžiamam už tą patį nusikaltimą. Bausmę atliko, teistumas išnyko, todėl visą gyvenimą negali būti vien dėl to neigiamai charakterizuojamas. Aštuonerių metų praėjęs laikotarpis nuo bausmės atlikimo yra pakankamas, kad išnykęs teistumas nebūtų laikomas asmenį neigiamai charakterizuojančia aplinkybe. Jis per pastaruosius 8 metus nebuvo nei teistas, nei baustas administracine tvarka. Tris metus tarnavo karo tarnyboje, kurioje buvo skatintas už pavyzdingą tarnybą, nepriekaištingą užduočių atlikimą, kas patvirtina, kad nuo 2017 metų jo elgesys pasikeitė“. Vis tik teismo tai neįtikino: „<...> nors kaltinamojo teistumas yra išnykęs ir tai akcentuojama pateiktame skunde, tačiau nurodytos aplinkybės charakterizuoja A. A. asmenybę, iš esmės rodo, kad jis nėra linkęs paklusti įstatymams, kas

taip pat sustiprina teisėjų kolegijos poziciją dėl galimo A. A. slapstymosi nuo teismo“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Identiška pozicija išreikšta ir daugumoje kitų nutarčių, kuriose neretai cituojama ir LAT bei Konstitucinio Teismo praktika nagrinėjamu klausimu (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Šiaulių apygardos teismo 2024 m. rugpjūčio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Štai LAT praktikoje nurodoma, kad teistumas yra ne tik pats nuteisimo faktas, tačiau ir tam tikras laiko tarpas, trunkantis po apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo ir bausmės atlikimo, priklausomai nuo padaryto nusikaltimo sunkumo. Teistumo sukeltos pasekmės negali varžyti asmens teisių ir laisvių visą likusį jo gyvenimą, todėl baudžiamasis įstatymas numato sąlygas ir terminus, kuriems suėjus, teistumas išnyksta arba gali būti panaikintas. Kai sueina BK 97 straipsnyje nustatyti terminai, teistumas išnyksta ir asmenys laikomi neteistais (BK 97 straipsnio 6 dalis). Vis tik, vadovaujantis Konstitucinio Teismo jurisprudencija, teistumo pasibaigimas (kai asmuo baudžiamosios justicijos požiūriu nebelaikomas teistu) negali būti suprantamas kaip, kad esą išnyksta pats asmens nuteisimo faktas ir nereiškia, kad kitose teisinių santykių srityse, pavyzdžiui, vertinant asmens reputaciją, negali būti atsižvelgiama į tai, ar asmuo buvo teistas. Vadinas, sąvokos „teistas“ ir „turintis teistumą“ iš esmės skiriasi: teistumas baudžiamosios justicijos požiūriu gali pasibaigti ar būti panaikintas, bet pats asmens nuteisimo faktas niekaip negali būti panaikintas ir visada lieka jo gyvenimo faktu ir biografijos dalimi (Konstitucinio Teismo 2011 m. lapkričio 11 d. nutarimas) (LAT 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, net ir esant išnykusiam teistumui, šis faktas gali būti vertinamas kaip nuteistojo asmenybę apibūdinanti aplinkybė (LAT 2021 m. vasario 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Iš dalies pritartina pateiktai pozicijai. Iš tiesų, išnykęs teistumas gali atskleisti tam tikrus asmens elgesio dėsningumus, polinkį ignoruoti visuomenėje galiojančias normas. Tokios informacijos įtraukimas į analizę prisideda prie išsamesnio asmens vertinimo ir padeda teismui nuspręsti, ar asmuo yra vertas pasitikėjimo, o tai savo ruožtu leidžia tiksliau įvertinti jo bėgimo (slėpimosi) tikimybę. Kita vertus, tam tikrose situacijose išnykusio teistumo vertinimas gali kelti abejonių dėl proporcingumo ir aktualumo. Pavyzdžiui, jei teistumas buvo įgytas prieš daugelį metų, jauname amžiuje, bausmė buvo atlikta tinkamai, asmuo jos nevengė, po bausmės atlikimo integravosi į visuomenę, sukūrė šeimą, dirbo ir panašiai, – išnykusio teistumo sureikšminimas gali iškraipyti realų asmens socialinį portretą. Tokiu atveju kyla klausimas, ar išties pagrįsta manyti, kad išnykusio teistumo faktas dar gali turėti kokią nors reikšmę sprendžiant, pavyzdžiui, apie bėgimo tikimybę ar

kitas rizikas. Tokiais atvejais, autorės nuomone, tikslinga itin atsargiai vertinti, kiek praeities aplinkybės vis dar atspindi asmens charakterį.

Nors daugumoje teismų nutarčių gynėjų argumentai, kuriais siekiama paneigti išnykusio teistumo reikšmę vertinant suėmimo būtinybę, yra atmetami kaip nepagrįsti, vis dėlto pasitaiko ir išimčių, kai teismas pripažįsta, jog anksčiau buvęs, tačiau išnykęs teistumas, neturėtų būti laikomas reikšmingu veiksnium. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas nurodo, kad: „Apygardos teismo nurodytos aplinkybės, kad J. P. piktnaudžiauja alkoholiu ir praeityje yra 4 kartus teista (teistumai išnykę), neturi jokios įtakos sprendžiant dėl BPK 122 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodyto suėmimo pagrindo. Nėra duomenų, kad J. P. praeityje būtų slapščiusi nuo teisėsaugos ar vengusi bausmės vykdymo“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. liepos 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šioje byloje, kaip matyti, laikytasi visiškai priešingos pozicijos – teismas nusprendė, kad net keturi išnykę teistumai nėra reikšmingi ir neturi jokios įtakos vertinant tikimybę, jog asmuo gali bėgti (slėptis) nuo teisėsaugos institucijų. Pastebėta ir tokių atvejų, kai teismas paprasčiausiai nurodo, kad asmuo yra „neteistas“ (nors iš skundo argumentų matyti, jog asmens teistumas yra išnykęs), taip visiškai nesigilinant į šią aplinkybę, t. y. fakto, jog asmuo praeityje buvo teistas, tačiau jo teistumas išnykęs, net neminint (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, galima daryti išvadą, kad teismų praktikoje nėra susiformavusio vieningo požiūrio į tai, kokią reikšmę vertinant šio suėmimo pagrindo egzistavimą turi išnykęs teistumas. Vienais atvejais ši aplinkybė laikoma svarbiu asmens charakteristiką apibūdinančiu veiksnium, kitais – visiškai ignoruojama arba net aiškiai traktuojama kaip neturinti jokios reikšmės.

Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad pastovios gyvenamosios vietos neturėjimas visada yra laikomas neigiamu veiksnium, didinančiu asmens bėgimo (slėpimosi) nuo teisėsaugos institucijų riziką (pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2024 m. lapkričio 13 d., 2024 m. gegužės 23 d. nutartys baudžiamosiose bylose, Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. vasario 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vis dėlto, net ir tada, kai asmuo turi pastovų gyvenamąjį būstą, teismai dažnai šią aplinkybę vertina kaip nepakankamai reikšmingą, jei šis būstas asmeniui nepriklauso nuosavybės teise (pavyzdžiui, jei asmuo gyvena nuomojamame būste). Štai kaltinamojo gynėja, pateikdama skundą Vilniaus apygardos teismui, nurodo: „<...> žemesnysis teismas, vertindamas, ar K. B. iš tikrųjų gali bėgti (slėptis), neatsižvelgė į tai, jog kaltinamasis turi nuolatinę gyvenamąją vietą“. Į ką teismas sąmoningai atsako: „K. B. <...> neturi nekilnojamojo turto“ (Vilniaus apygardos teismo 2025 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kitas pavyzdys: „Teisėjų kolegijos išvadą, kad kaltinamasis gali bėgti (slėptis) nuo teismo pagrindžia ir faktiniai

bylos duomenys, kad jis Lietuvoje neturi nekilnojamojo turto, jokių įsipareigojimų, iki sulaikymo gyveno nuomojamame bute“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje); arba: „<...> kaltinamasis L. Š. turi faktinę gyvenamąją vietą. Tačiau <...> jis neturi nekilnojamojo turto Lietuvos Respublikoje“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokia argumentavimo kryptis iš esmės suponuoja prielaidą, kad tik turintys nekilnojamojo turto asmenys yra labiau įsitvirtinę Lietuvos Respublikoje, todėl mažiau linkę bėgti (slėptis). Toks požiūris kelia abejonių, ar asmenys nėra netiesiogiai diferencijuojami, neproporcingai apsunkinant neturinčių nekilnojamojo turto asmenų procesinę padėtį. Pastovios gyvenamosios vietos turėjimas, autorės nuomone, turėtų būti siejamas su asmens gyvenimo Lietuvos Respublikoje stabilumu, o ne su formaliu nuosavybės teisių į gyvenamąjį būstą buvimu. Be to, asmuo, pabėgęs į užsienį ir ten sulaukęs, kol sueis apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai, nuosavybės teisių į turimą turtą nepraranda.

Teismų praktikoje taip pat matoma aiški tendencija, kad asmens sveikatos būklė dažniausiai neturi jokios įtakos sprendžiant suėmimo taikymo klausimą. Net ir esant reikšmingiems sveikatos sutrikimams ar diagnozuotoms lėtinėms ligoms, šios aplinkybės paprastai neįtikina teismo, kad asmuo nesisistengs išvengti baudžiamojo proceso arba, kad laikymas suėmimo galėtų padidinti netinkamo ar nepakankamo gydymo riziką. Tokia pozicija paprastai grindžiama tuo, kad suėmimo metu asmenims yra užtikrinama galimybė gauti būtinąją medicininę pagalbą: „Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo 24 straipsnyje reglamentuota, kad būdami suimti įtariamieji / kaltinamieji turi teisę gauti pirminio, antrinio ir tretinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugas <...>. Pirminio lygio ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos suimtiesiems teikiamos laisvės atėmimo vietų įstaigoje. Šias paslaugas teikia laisvės atėmimo vietų įstaigos asmens sveikatos priežiūros padaliniai. Kai laisvės atėmimo vietų įstaigos asmens sveikatos priežiūros padaliniai dėl objektyvių priežasčių negali užtikrinti pirminio lygio ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo suimtiesiems, šių paslaugų teikimą laisvės atėmimo vietų įstaigos patalpose pagal sudarytas sutartis užtikrina savivaldybės, kurios teritorijoje suimtajam vykdomas suėmimas, pirminio lygio ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikianti asmens sveikatos priežiūros įstaiga. Antrinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kurios neteikiamos specializuotame laisvės atėmimo vietų įstaigos sveikatos priežiūros padalinyje, ir tretinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugos suimtiesiems teikiamos arčiausiai esančiose ir reikalingas paslaugas galinčiose suteikti valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose. Taigi, darytina išvada, kad būdami suimti įtariamieji, kaltinamieji ir

nuteistieji turi teisę gauti pirminio, antrinio ir tretinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugas, kurių teikimą privalo užtikrinti kardomojo kalinimo ar laisvės atėmimo vietos įstaiga. Nors, pasak kaltinamojo, paskirtas jam gydymas nėra efektyvus ir pakankamas, iš bylos duomenų matyti, jog V. V. yra teikiama medicininė pagalba, o apie tai, kad teikiamos paslaugos būtų nekokybiškos, nekvalifikuotos, objektyvių duomenų teismui nebuvo pateikta“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Absoliučioje daugumoje teismų nutarčių pateikiama iš esmės tapati ar itin panaši argumentacija, kurioje pabrėžiama, kad suėmimo metu asmeniui užtikrinama galimybė gauti visas būtinas sveikatos priežiūros paslaugas. Tokia formuluotė dažnai pateikiama šabloniškai, be detalesnio individualių aplinkybių vertinimo, tarsi savaime suponuojant, jog sveikatos būklė negali kelti kliūčių suėmimo taikymui (panašios formuluotės pateiktos, pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. sausio 22 d., 2025 m. sausio 23 d. ir kt. nutartyse baudžiamosiose bylose). Tiesa, kaip ir visada – pasitaiko išimčių. Štai Lietuvos apeliacinis teismas, atsižvelgęs į itin sunkią kaltinamojo sveikatos būklę, suėmimo pagrindą, kad jis gali bėgti (slėptis) nuo teismo, pašalino: „Aukštesnysis teismas, atsižvelgęs į ankstesnėje pastraipoje bei skunde aukštesniajam teismui aprašytas V. R. sveikatos būklę apibūdinančias aplinkybes, sprendžia, jog pastarajam diagnozuotų ligų, visų pirma, pobūdis (su (duomenys neskelbtini) pažeidimu susijusi liga, apribojanti asmens savarankiškumą, laisvą judėjimą), taikomi ligos gydymo ypatumai (būtinasis specifinis, periodinis, be kita ko, ir stacionaraus pobūdžio gydymas) bei ligos perspektyvos prognozės (lėtai progresuojanti liga, kurios pablogėjimas stabdomas, be kita ko, taikant aptartą periodinį gydymą (duomenys neskelbtini) kursais), priešingai nei nustatyta skundžiamoje nutartyje, ženkliai sumažina kaltinamojo pabėgimo (pasislėpimo) riziką. Šiame kontekste sutiktina su skundo aukštesniajam teismui argumentais, jog kaltinamajam pabėgus (pasislėpus) nuo vykstančio baudžiamojo proceso į užsienį, reikiamo gydymo suteikimas pasunkėtų. Kaltinamajam V. R. pabėgus į užsienį būtų paskelbta jo tarptautinė paieška, siekdamas tęsti nurodytą specifinį ligos progresavimą stabdantį gydymą kaltinamasis privalėtų kreiptis į užsienio sveikatos priežiūros įstaigas, kurios, siekiant tinkamo gydymo, privalėtų nustatyti tikrąją jo tapatybę“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nors teismas ir pripažino, kad dėl kaltinamojo sveikatos būklės bėgimo (slėpimosi) rizika yra reikšmingai sumažėjusi ir šiuo pagrindu suėmimas negali būti taikomas, tai vis dėlto nesukliudė toliau tęsti suėmimo taikymą kitu – galimo naujų nusikaltimų padarymo – pagrindu. Toks teismo sprendimas rodo, kad net ir pripažinus itin sudėtingą sveikatos būklę, ji neeliminuoja suėmimo taikymo galimybės visiškai.

Pabaigai, pastebėtinas dar vienas probleminis aspektas. Nors suėmimo taikymas kaip „spaudimo priemonė prisipažinti“ dažniausiai išlieka tik prielaidų lygmenyje, vis dėlto tiek ankstyvesnėje teismų praktikoje, tiek žmogaus teisių srityje dirbančių ekspertų tyrimuose yra fiksuojamos tam tikros indikacijos, leidžiančios kelti klausimą dėl neteisėtų suėmimo taikymo pagrindų. Dar 2004 metais LAT teismų praktikos apžvalgoje nurodė: „<...> gana dažnai nuteistieji apeliaciniuose ir kasaciniuose skunduose nurodo, kad tyrimo pareigūnai prisipažinus žada pakeisti suėmimą į švelnesnę kardomąją priemonę, o bylos duomenys patvirtina, kad tyrimo pradžioje, asmeniui neigiant savo kaltę, buvo paskirtas suėmimas, o vėliau, pripažinus kaltę, suėmimas pakeistas į švelnesnę kardomąją priemonę“ (LAT 2004 m. gruodžio 30 d. teismų praktikos apžvalga Nr. 50). Panašią problemą identifiko ir ŽTSI ekspertai 2015 metais atliktame tyrime: „[advokatų] ypatingai pabrėžta neteisėta suėmimo priežastis buvo suėmimo pasitelkimas kaip priemonės daryti įtariamajam spaudimą. Trečdalis visų apklaustų gynybos advokatų nurodė, kad kai kuriais atvejais prašymai skirti suėmimą ar jo skyrimas iš tiesų yra pagrįsti noru priversti įtariamąjį duoti parodymus ir galimai prisipažinti padarius nusikaltimą. Svarbu pabrėžti, kad tai nebuvo apklausoje pateikiamas klausimas, apklausti advokatai tai pabrėžė savarankiškai ir individualiai“ (Liutkevičius *et al.*, 2015, p. 33–34). Nors tai nėra lengvai patikrinami duomenys, tam tikros tokios praktikos užuominos pasirodo ir pavienėse teismų nutartyse. Pavyzdžiui, vienoje Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje pastebėta tokia argumentacija: „Tuo tarpu tai, kad kaltinamasis aktyviai dalyvauja procese, neigdamas savo kaltę, teisėjų kolegijos vertinimu, priešingai nei teigia kaltinamojo gynėjas, rodo ne mažesnę, o didesnę riziką, kad V. A. G., siekdamas išvengti gresiančios itin griežtos atsakomybės, bėgs (slėpsis)“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokia formuluotė, nors ir netiesiogiai, leidžia daryti prielaidą, kad kaltės nepripažinimas gali būti traktuojamas kaip didinantis riziką, jog asmuo bėgs (slėpsis) nuo teisėsaugos institucijų, veiksnys, kas yra nesuderinama su asmens teise gintis nuo pareikšto kaltinimo, o taip pat ir pasirinkti gynybinę poziciją.

Apibendrinant galima teigti, kad analizuojant teismų nutartis, kuriose buvo sprendžiama dėl asmens bėgimo (slėpimosi) nuo teisėsaugos institucijų galimybės, išryškėjo šie probleminiai, diskusiniai aspektai: 1) kai kurie apylinkių ir apygardų teismai vis dar vadovaujasi kontraversiška, prieš daugiau nei dvidešimt metų suformuluota LAT Senato taisykle, kad tam tikrais atvejais suėmimo taikymui gali būti pakankamas vien faktas, jog asmuo yra kaltinamas sunkaus nusikaltimo, už kurį numatyta griežta laisvės atėmimo bausmė, padarymu. Tokia pozicija akivaizdžiai prieštarauja tiek EŽTT, tiek Lietuvos apeliacinio teismo išaiškinimams, kuriuose ne kartą konstatuota, kad nusikaltimo

sunkumas ir gresiančios bausmės griežtumas, nors yra reikšmingas veiksnys vertinant asmens bėgimo (slėpimosi) riziką, tačiau pats savaime negali pateisinti suėmimo taikymo. Atsižvelgiant į tai, siūlytina tobulinti teisminę argumentaciją, atsisakant teiginių, kad viena aplinkybė gali pateisinti suėmimo taikymą, nes tokie teiginiai yra iš esmės klaidingi: suėmimo taikymas galimas tik įvertinus individualių bylos aplinkybių visumą, o viena iš vertintinų aplinkybių nėra ir negali būti pakankama šios kardomosios priemonės taikymui; 2) neretai teismai pasitelkia deklaratyvaus pobūdžio argumentus, neva teigiamai asmenį apibūdinančios aplinkybės (pavyzdžiui, šeimos, nepilnamečių vaikų, darbo turėjimas) egzistavo ir galimų nusikaltimų padarymo metu, tačiau nuo jų padarymo galimai nesulaikė, todėl nesulaikys ir nuo galimybės pabėgti (pasislėpti), taip „apeidami“ jų vertinimą. Autorė siūlo tokių argumentų atsisakyti, nes vien tai, kad teigiamai asmenį apibūdinančios aplinkybės egzistavo ir galimų nusikaltimų padarymo metu ir, kaip teigiama, galimai nuo jų padarymo nesulaikė, dar neleidžia teigti, jog jos nedaro jokios įtakos asmens apsisprendimui bėgti ar nebėgti. Socialinių ir ekonominių ryšių turėjimas turėtų būti siejamas su tuo, ar asmuo būtų pasiryžęs šiuos ryšius nutraukti ir pabėgti, o ne su šių aplinkybių įtaka galimų nusikaltimų padarymui; 3) aiški tendencija santuoką laikyti pagrindiniu ir tarsi vieninteliu patikimu šeiminių ryšių įrodymu, o kitas, teisės požiūriu taip pat reikšmingas artimo ryšio formas, pavyzdžiui, partnerystę ar ilgalaikį gyvenimą kartu, traktuoti kaip mažiau svarbias. Ypač kritikuotinas santuokos instituto sureikšminimas vertinant jauno asmens bėgimo (slėpimosi) tikimybę, nes tai, kad jaunas asmuo nėra sudaręs santuokos, yra dažna ir normalu. Atsižvelgiant į tai, siūlytina atidžiai įvertinti asmens šeiminius ryšius, neapsiribojant vien santuokos sudarymo ar nesudarymo faktu; 4) teismų praktikoje nėra susiformavusio vieningo požiūrio į tai, kokią reikšmę vertinant šio suėmimo pagrindo egzistavimą turi išnykęs teistumas: vienais atvejais ši aplinkybė laikoma svarbiu asmens charakteristiką apibūdinančiu veiksniumi, kitais – visiškai ignoruojama arba net aiškiai traktuojama kaip neturinti jokios reikšmės; 5) tendencija turinčius nekilnojamojo turto asmenis traktuoti kaip labiau įsitvirtinusių Lietuvos Respublikoje, todėl mažiau linkusių bėgti (slėptis). Toks požiūris kelia abejonių, ar asmenys nėra netiesiogiai diferencijuojami, neproporcingai apsunkinant neturinčių nekilnojamojo turto asmenų procesinę padėtį; 6) aiški tendencija, kad sudėtinga sveikatos būklė neeliminuoja suėmimo taikymo galimybes.

2.1.2. Pagrįstas manymas, kad įtariamasis trukdys procesui

BPK 122 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatytas pagrindas, t. y. pagrįstas manymas, kad įtariamasis trukdys procesui, yra rečiausiai taikomas, bet aiškiausiai motyvuojamas ir

labiausiai pritaikomas konkrečioms bylos aplinkybėms suėmimo pagrindas (Liutkevičius *et al.*, 2015, p. 32–33).

Vadovaujantis BPK 122 straipsnio 3 dalimi, kai pagrįstai manoma, kad įtariamasis trukdys procesui, suėmimas gali būti paskirtas, jei yra duomenų, jog įtariamasis pats ar per kitus asmenis gali bandyti: 1) paveikti nukentėjusiuosius, liudytojus, ekspertus, kitus įtariamuosius, kaltinamuosius ar nuteistuosius; 2) sunaikinti, paslėpti ar suklastoti daiktus bei dokumentus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti teisme. Įstatymo normoje pateiktas baigtinis sąrašas būdų, kuriais gali būti trukdoma procesui, – tai neleistino poveikio darymas kitiems proceso subjektams arba neleistino poveikio darymas daiktams ir (ar) dokumentams, turintiems reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti teisme, siekiant sau palankios baudžiamojo proceso baigties. Šie būdai yra alternatyvūs, todėl suėmimas gali būti skiriamas (pratęsimas) nustačius bent vieną iš jų (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Teismų praktikoje išaiškinta, kad trukdymas procesui turi būti pagrįstas faktiniais baudžiamosios bylos medžiagos duomenimis (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tai reiškia, kad teismas, sprenddamas dėl suėmimo taikymo šiuo pagrindu, negali vadovautis vien prielaidomis ar bendro pobūdžio teiginiais apie galimą trukdymo procesui riziką. Reikalinga konkreti ir objektyvi informacija, rodanti, kad asmuo jau darė ar realiai gali daryti neleistiną poveikį proceso subjektams ar materialiesiems įrodymų šaltiniams.

Nagrinėjant teismų praktiką pastebėta, kad šis, pakankamai retai taikomas suėmimo pagrindas, dažniausiai siejamas su neleistino poveikio nukentėjusiesiems, liudytojams ir kitiems įtariamiesiems ar kaltinamiesiems darymu. Poveikis šiems proceso subjektams gali pasireikšti, pavyzdžiui, papirkinėjimu, šantažavimu, grasinimais ir pan., siekiant, kad būtų duodami įtariamajam ar kaltinamajam palankūs parodymai arba susilaikoma nuo nepalankių parodymų davimo, taip pat siekiant, kad būtų pakeisti jau duoti parodymai (Bučiūnas, Gruodytė, 2009, p. 154; Goda *et al.*, 2011, p. 230).

Puikiai galimas trukdymas procesui atskleistas Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. liepos 25 d. nutartyje. Pagal bylos duomenis „T. U. kaltinamas 8 nusikalstamų veikų, susijusių su žmogaus seksualinio apsisprendimo laisve ir neliečiamumu bei dorove, padarymu. Šie nusikaltimai padaryti artimoje aplinkoje šeimos narių – dukrų dvynių, kurios tuo metu buvo mažametės ir nepilnametės, atžvilgiu, bei kurios, bylos duomenimis, tuo metu buvo materialiai bei emociškai priklausomos nuo kaltinamojo“. Teismas nurodo, kad: „Iš 2022 m. lapkričio 4 d. daiktų apžiūros protokolo matyti, jog, paaiškėjus nusikalstamos veikos požymiams, kaltinamasis T. U. bandė paveikti nukentėjusiąją M. U. Priešingai nei

teigiama skunde, T. U. siųstose žinutėse užfiksuotas tiesioginis poveikis nukentėjusiajai. Apžiūros protokole užfiksuota, jog T. U. nukentėjusiajai siūlė „išspręsti“ susiklosčiusią situaciją: „aš pildyčiau visus tavo norus; svarbiausia susitaikyti; aš nieko pakeist negaliu, o tu gali; nebūk pikta, padėk atstatyti šeimą“, skatino nukentėjusiąją pakeisti savo poziciją: „tiesiog pasakyk mamai, kad to nebuvo ir nebereikės kentėti abiem“, bandė paveikti nukentėjusiąją kalbėdamas apie savižudybę: „panaikinai tikslą gyventi; palaidokit mane garbingai; dabar vienu parazitą ant žemės bus mažiau; mano mirtis turėtų išlaisvinti nuo skausmo“, tiek tiesiogiai šantažuodamas: „apie draugę ir daugiau materialinių dalykų gali pamiršti; būk laiminga sugadinus gyvenimus penkiems žmonėms; būkit benamiai; neteksi telefono visam laikui; žinok, kad esu visi finansai; vark sau laiminga“, be kita ko, ir grasindamas: „dar diržo gausi; aš tavęs taip švelniai nebebausiu; reikėjo tave mušt“ <...>“. Šie faktiniai bylos duomenys, t. y. apžiūros protokole užfiksuotos vienai iš nukentėjusiųjų išsiųstos žinutės, teismui leido pagrįstai manyti, kad, paleistas į laisvę, kaltinamasis galėtų bandyti paveikti ne tik nukentėjusiasias, bet ir kitus asmenis: „<...> apygardos teismas pagrįstai atsižvelgė į tai, kad emociškai nuo kaltinamojo T. U. priklausoma ir jo sugyventinė kaltinamoji I. V., kuri dar neapklausta teisiamajame posėdyje“, be to „<...> šioje baudžiamojoje byloje liudytojais bus apklausiami T. U. šeimos nariai ir giminaičiai, t. y. nukentėjusiųjų brolis, kaltinamojo tėvai, kurie gyvena kartu su kaltinamuoju, bei kaimynai, kurie ir šiuo metu gyvena šalia kaltinamojo namų“. Taigi teismas visiškai pagrįstai nutarė, kad: „<...> įvertinus nurodytas aplinkybes, yra pagrindas manyti, jog taikant švelnesnes kardomasias priemones nei suėmimas, T. U., siekdamas išvengti gresiančios labai griežtos laisvės atėmimo bausmės, gali bandyti susisiekti ir paveikti nukentėjusiasias, liudytojus, kitą kaltinamąją – savo sugyventinę I. V. ir taip pakenkti teisingam bylos nagrinėjimui teisme“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. liepos 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip matyti, teismo išvados, kad kaltinamasis gali trukdyti procesui, paveikdamas kitus proceso subjektus, yra paremtos konkrečia bylos medžiaga – apžiūros protokole užfiksuotomis žinutėmis, kuriomis jis jau bandė daryti tiesioginį psichologinį spaudimą nukentėjusiajai.

Teisingai galimą trukdymą procesui užfiksavo ir Panevėžio apygardos teismas: „Apylinkės teismas pagrįstai, vadovaudamasis bylos duomenimis, akcentavo, kad L. M. po <...> galimai įvykdytų nusikaltimų lankėsi pas nukentėjusiuosius, darė jiems neteisėtą poveikį, reikalavo, kad jie atsiimtų pareiškimą dėl įvykdyto plėšimo“ (tokie duomenys užfiksuoti nukentėjusiųjų apklausų protokoluose), taigi „<...> teismas daro išvadą, jog suėmimo skyrimo pagrindas, numatytas BPK 122 straipsnio 1 dalies 2 punkte, taikyti L. M. kardomąją priemonę suėmimą buvo nustatytas pagrįstai ir šiuo metu nėra išnykęs, nes

kaltinamasis pats ar per kitus asmenis gali daryti neleistiną poveikį, bandyti paveikti nukentėjusiąją V. D., siekdamas, kad ši duotų melagingus, jam palankius parodymus“ (Panevėžio apygardos teismo 2020 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip matyti, teismas vadovavosi konkrečiais bylos duomenimis – nukentėjusiųjų apklausų protokolais, kuriuose užfiksuota informacija apie kaltinamojo bandymus daryti poveikį nukentėjusiesiems. Šie bylos duomenys leido teismui pagrįstai manyti, jog tokių veiksmų kaltinamasis gali imtis ir kitos nukentėjusiosios atžvilgiu.

Bandymas paveikti kitus proceso subjektus gali pasireikšti ir netiesioginio psichologinio spaudimo būdais: „<...> iš ikiteisminio tyrimo metu tuometinių įtariamųjų O. P., A. G., pastarojo žmonos M. G., tėvo V. G. (V. G.) parodymų, elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos stebėjimo ir fiksavimo metu gautų bei veiksmų neatskleidžiant savo tapatybės atlikimo protokoluose užfiksuotų duomenų matyti, kad kaltinamasis R. A. ikiteisminio tyrimo metu tiek pats, tiek ir per kitus asmenis aktyviais veiksmais galimai bandė paveikti A. G., rodė jam ikiteisminio tyrimo medžiagą bei sakė, kad brangiai jam kainavo ją gauti. Iš šių duomenų galima spręsti, jog R. A. galimai siekė, kad A. G. pakeistų duotus jam nepalankius parodymus. <...> Kaip skundžiamoje nutartyje pagrįstai nurodė apygardos teismas, 2020 m. liepos 15 d. ir vėlesnių teisiųjų posėdžių metu O. P. patvirtino, jog R. A. disponavo apklausų protokolais ir siekė paveikti A. G., be to, R. A. jis apibūdino kaip įtakingą asmenį nusikalstamame pasaulyje, galintį išspręsti problemas, paveikti kitus asmenis“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip matyti, kaltinamasis, neteisėtai gavęs kito kaltinamojo apklausos protokolą, jį demonstravo šiam asmeniui, kartu teigdamas, jog šio dokumento įsigijimas jam „brangiai kainavo“. Akivaizdu, kad toks elgesys buvo skirtas sukelti įtampą, sukurti tam tikrą spaudimo atmosferą, taip siekiant paveikti kito kaltinamojo procesinę poziciją. Siekdamas užkirsti kelią tokių, akivaizdžiai trukdančių procesui, veiksmų darymui, teismas pagrįstai paliko nutartį, kuria pratęstas suėmimo terminas, galioti.

Analizuojant teismų praktiką pastebėtas vos vienas atvejis, kai teismas konstatavo riziką, jog kaltinamasis gali daryti neteisėtą poveikį daiktams, turintiems reikšmės nusikalstamos veikos tyrimui ar nagrinėjimui: „<...> baudžiamosios bylos medžiagoje gauti duomenys, jog kaltinamasis J. K. bandė trukdyti procesui galimai prašydamas padėti paslėpti nusikalstamos veikos, numatytos BK 129 straipsnio 1 dalyje, įrankį – peilį“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šioje situacijoje, vėlgi, teismas teisingai sprendimą taikyti suėmimą grindė byloje esančiais faktiniais duomenimis, t. y. duomenimis apie prašymą paslėpti galimo nusikaltimo įrankį.

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad dažniausiai suėmimas dėl trukdymo procesui taikomas po to, kai teismai konstatuoja, jog įtariamasis ar kaltinamasis jau buvo ėmęsis tam tikrų aktyvių veiksmų, galinčių paveikti proceso eigą (bandęs paveikti nukentėjusiuosius, liudytojus ar kitus proceso dalyvius; bandęs paslėpti galimo nusikaltimo padarymo įrankį ir pan.). Vis dėlto svarbu pažymėti, kad tai nėra vienintelė galima situacija, kurioje pripažįstama trukdymo procesui rizika. Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai trukdymo tikimybė grindžiama ne konkrečiais veiksmais, o kitomis reikšmingomis faktinėmis aplinkybėmis, leidžiančiomis daryti išvadą apie būsimas įtariamojo ar kaltinamojo pastangas paveikti procesą.

Štai Lietuvos apeliacinis teismas nurodė: „Skundžiamoje nutartyje apygardos teismas pažymėjo, jog Kauno apygardos teismo 2024 m. vasario 8 d. nuosprendžiu baudžiamojoje byloje <...> [kaltinamasis] T. V. pripažintas kaltu pagal BK 145 straipsnio 2 dalį, BK 181 straipsnio 3 dalį (<...> redakcija, galiojusi nuo 2007 m. liepos 21 d. iki 2023 m. birželio 1 d.). Šios nusikalstamos veikos padarytos prieš M. M., kuris nagrinėjamoje byloje davė T. V. kaltinančius parodymus. Ikiteisminio tyrimo metu M. M. davė išsamius parodymus apie T. V. galimai padarytą nusikalstamą veiką, jo galimai atliktus veiksmus, vaidmenį organizuotos grupės veikloje. Dėl tokių parodymų M. M. buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės kaip padėjęs atskleisti organizuotos grupės narių padarytą nusikalstamą veiką BK 39¹ straipsnio pagrindu. Šiuo metu baudžiamoji byla iš esmės dar nėra pradėta nagrinėti, t. y. dar neperskaitytas kaltinamasis aktas, neapklausti liudytojai“, tad „<...> teisėjų kolegijos vertinimu, yra pagrindas manyti, jog T. V. taikant švelnesnes kardomasias priemones nei suėmimas, kyla rizika, jog T. V. gali bandyti paveikti dar neapklaustą M. M. ir taip trukdyti procesui“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip matyti, kaltinamasis T. V., kurio suėmimo klausimą nagrinėjo Lietuvos apeliacinis teismas, paraleliai vykusiame procese buvo pripažintas kaltu kito organizuotos grupės nario M. M. atžvilgiu atlikęs terorizavimo ir labai didelės vertės svetimo turto prievartavimo veiksmus. Teismas įvertino tai, kad paraleliai vykusiame baudžiamajame procese M. M. davė T. V. kaltinančius parodymus, o taip pat ir šiame baudžiamajame procese (ikiteisminio tyrimo metu) jis davė išsamius parodymus, atskleidžiančius T. V. vaidmenį organizuotos grupės veikloje, dėl ko buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 39¹ straipsnį. Atsižvelgdamas į byloje esančią informaciją, t. y. T. V. elgesį M. M. atžvilgiu kitame baudžiamajame procese, Lietuvos apeliacinis teismas nusprendė, jog kaltinamasis T. V., būdamas laisvėje, galėtų bandyti paveikti M. M. Tai – ištis unikali situacija, rodanti, kad nėra būtina nustatyti tiesioginių bandymų paveikti asmenį būtent nagrinėjamoje byloje. Trukdymo procesui

grėsmė gali būti grindžiama ir kitų, susijusių bylų duomenimis. Autorės nuomone, tokie atvejai taip pat laikytini teisingos praktikos pavyzdžiais, nes grėsmė baudžiamojo proceso eigai buvo vertinama ne prielaidomis, spėjimais, o konkrečiais faktiniais duomenimis apie susiklosčiusią situaciją ir T. V. elgesį potencialaus liudytojo teisme (kito organizuotos grupės nario) atžvilgiu.

Vis dėlto šis suėmimo pagrindas ne visuomet konstatuojamas pagrįstai. Štai Vilniaus apygardos teismas nurodo: „Žemesnysis teismas savo sprendimą motyvavo tuo, kad nukentėjusiosios gyvena vienoje vietovėje su kaltinamuoju, o prokurorė šio pagrindo egzistavimą, nagrinėjant skundą apygardos teisme, grindė aplinkybėmis, jog baudžiamojoje byloje nėra apklausti visi liudytojai, pažymėdama, jog viena iš nukentėjusiųjų kardinaliai pakeitė savo parodymus“. Tačiau teismas pagrįstai nesutiko ir nurodė, kad: „BPK 122 straipsnio 3 dalyje tiksliai apibrėžta, kad manymas, jog įtariamasis trukdys procesui, turi būti pagrįstas duomenimis <...>. <...> byloje nėra duomenų, kurie patvirtintų, kad kaltinamasis A. V. savo veiksmais būtų bandęs trukdyti procesui. Manymas, jog nukentėjusiosios parodymų (ne)patikimumui įtakos turėjo kaltinamojo bandymas paveikti nukentėjusiąją yra formalus, pagrįstas tik prielaidomis“ (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kitoje byloje šis teismas taip pat tvirtina, kad: „Skundžiamoje teismo nutartyje abstrakčiai nurodoma, kad E. T., būdamas laisvėje, gali susisiekti, susižinoti su kitais kaltinamaisiais ir pateikti sau naudingą įvykio versiją, be to, teisme E. T. nėra apklaustas. Teisėjų kolegija pažymi, kad byloje nėra objektyvių duomenų, jog nepratęsus kardomosios priemonės – suėmimo, E. T. gali bandyti derinti gynybinę poziciją su kitu kaltinamuoju ar kitais asmenimis. Taip pat nėra pagrindo spręsti apie galimą trukdymą procesui vien dėl to, kad kaltinamasis E. T. dar nėra davęs parodymų teisme. <...> kaltinamasis teisme turi teisę parodymų ir neduoti, neatsakinėti į užduodamus klausimus, todėl akivaizdu, kad tokiu būdu griežčiausia kardomąja priemone būtų grubiai varžoma kaltinamojo teisė į gynybą“ (Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Atsižvelgdama į pateiktus teismų praktikos pavyzdžius, autorė visiškai nesutinka su šiais Panevėžio apygardos teismo argumentais: „Skundžiamą nutartį priėmęs teismas, motyvuodamas esant šį suėmimo pagrindą, pagrįstai nurodė, kad baudžiamosios bylos aplinkybės nėra aiškios, o vien tai, kad proceso dalyviai jau yra apklausti, neeliminuoja poveikio jiems darymo galimybes. Nors kaltinamojo gynėjas skunde teigia, kad tokios teismo išvados remiasi tik prielaidomis, nes M. G. davė išsamius parodymus, tačiau teisėjų kolegija pažymi, kad baudžiamoji byla, kurioje kaltinamajam skirtas suėmimas, dar nėra pradėta nagrinėti <...> ir ši aplinkybė, atsižvelgiant į tai, kad pats M. G. ir kiti jo

bendrininkai kaltę pripažįsta tik iš dalies arba neprisipažįsta, rodo, jog egzistuoja reali tikimybė, kad M. G. gali bandyti paveikti tiek kaltę pripažįstantį bendrininką, tiek nukentėjusiuosius, liudytojus ir tokiu būdu trukdyti procesui“ (Panevėžio apygardos teismo 2021 m. rugpjūčio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pirmiausia, teismo nurodyta aplinkybė, kad bylos aplinkybės nėra aiškios, negali būti pagrindas konstatuoti trukdymo procesui riziką. Tokia prielaida iš esmės neturi jokio ryšio su kaltinamojo ketinimais trukdyti procesui. Antra, kaip jau ne kartą minėta, trukdymo procesui grėsmė turi būti pagrįsta konkrečiais duomenimis, o ne bendro pobūdžio spėjimais, neva kaltinamasis gali bandyti paveikti kitus proceso dalyvius, nes jų procesinės pozicijos nesutampa. Trečia, kiekvienas kaltinamasis turi teisę į gynybinę poziciją, todėl tai, kad asmuo neprisipažįsta, nėra pagrindas spręsti, jog jis bandys neleistiniais būdais trukdyti procesui. Susidaro įspūdis, kad suėmimas galėtų būti panaikintas, jei kaltinamasis paprasčiausiai pripažintų kaltę. Autorės įsitikinimu, tiek suėmimą pratęsęs apylinkės teismas, tiek ir skundą dėl suėmimo pratęsimo nagrinėjęs apygardos teismas, trukdymo procesui pagrindą šioje byloje nustatė neteisingai.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad šis suėmimo pagrindas gali būti konstatuojamas tik tokiu atveju, kai byloje yra objektyvių faktinių duomenų apie realią trukdymo procesui grėsmę. Teismų praktika rodo, kad dažniausiai trukdymo procesui rizika yra siejama su poveikio nukentėjusiesiems, liudytojams ar kitiems įtariamiesiems / kaltinamiesiems darymu, pasireiškiančiu šantažu, grasinimais, psichologiniu spaudimu. Nagrinėjant teismų praktiką užfiksuotas vos vienas atvejis, kai buvo siekiama išvengti neleistino poveikio darymo ne kitiems proceso subjektams, o daiktams, turintiems reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti teisme. Teismų praktika vis dėlto nėra visiškai nuosekli. Kai kuriais atvejais daromos aiškios klaidos: šis pagrindas grindžiamas prielaidomis, spėjimais, formaliais motyvais, nesant byloje jokių faktinių duomenų apie realią trukdymo procesui grėsmę. Tokia praktikos nuoseklumo stoka sudaro prielaidas nepagrįstiems žmogaus teisės į laisvę apribojimams.

2.1.3. Pagrįstas manymas, kad įtariamasis darys BPK 122 straipsnio 4 dalyje nurodytus naujus nusikaltimus

BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytas suėmimo pagrindas, t. y. pagrįstas manymas, kad įtariamasis darys šio straipsnio 4 dalyje nurodytus naujus nusikaltimus, praktikoje taikomas vidutiniškai dažnai. Jei bėgimo (slėpimosi) nuo teisėsaugos institucijų rizika konstatuojama dažniausiai, o trukdymo procesui rizika – rečiau, tai naujų nusikaltimų darymo rizika pagal taikymo dažnumą užima „tarpinę poziciją“ tarp šių dviejų suėmimo pagrindų.

Vadovaujantis BPK 122 straipsnio 4 dalimi, kai pagrįstai manoma, kad įtariamasis darys naujus nusikaltimus, suėmimas gali būti paskirtas, jei yra duomenų, jog asmuo, įtariamasis padaręs vieną ar kelis labai sunkius ar sunkius nusikaltimus arba BK 178 straipsnio 2 ir 3 dalyse, 180 straipsnio 1 dalyje, 181 straipsnio 1 dalyje, 182 straipsnio 2 dalyje, 183 straipsnio 2 dalyje, 184 straipsnio 2 dalyje, 187 straipsnio 2 dalyje, 199 straipsnio 2 dalyje, 199¹ straipsnio 2 dalyje, 199² straipsnio 2 dalyje, 200 straipsnio 2 dalyje, 207 straipsnio 2 dalyje, 253² straipsnio 1 dalyje, 260¹ straipsnio 2 dalyje, 266¹ straipsnio 1 dalyje, 267² straipsnio 1 dalyje ir 276⁴ straipsnio 1 dalyje numatytus apysunkius nusikaltimus, iki nuosprendžio priėmimo gali padaryti naujų labai sunkių, sunkių ar šioje dalyje nurodytų apysunkių nusikaltimų, taip pat jei yra duomenų, kad būdamas laisvėje asmuo, įtariamasis grasinimu ar pasikėsiniu padaryti nusikaltimą, gali tą nusikaltimą padaryti.

Kaip matyti, įstatymų leidėjas BPK 122 straipsnio 4 dalyje nustato du savarankiškus, alternatyvius kriterijus, kuriais vadovaujantis gali būti sprendžiama dėl suėmimo pagrindo, numatyto BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte, buvimo: 1) asmuo jau yra įtariamasis vieno ar kelių labai sunkių ar sunkių nusikaltimų arba BPK 122 straipsnio 4 dalyje išvardintų apysunkių nusikaltimų padarymu ir surinkti duomenys leidžia prognozuoti, kad jis, būdamas laisvėje, ir toliau gali daryti nurodytus nusikaltimus; 2) yra duomenų, kad pasikėsiniu ar grasinimu padaryti nusikaltimą įtariamasis asmuo, būdamas laisvėje, gali įvykdyti tą nusikaltimą, kurį jau anksčiau norėjo ar grasino padaryti (šiuo atveju nėra apsiribojama tik labai sunkiais, sunkiais ar išvardintais apysunkiais nusikaltimais). Atkreiptinas dėmesys, kad šioje normoje tikslingai vartojama „nusikaltimo“ sąvoka, nes baudžiamųjų nusižengimų darymo grėsmė jokių atveju negali būti pagrindas taikyti suėmimą (Goda *et al.*, 2011, p. 230).

Teismų praktikoje pripažįstama, kad pagrįstą manymą, jog asmuo gali padaryti bent vieną iš BPK 122 straipsnio 4 dalyje nurodytų nusikaltimų, gali patvirtinti informacija apie to asmens teistumą, jo galimą vaidmenį darant nusikaltimus, įtarimas kelių nusikaltimų padarymu, galimas pragyvenimo lėšų gavimas iš nusikalstamų veikų, nukentėjusiųjų, liudytojų parodymai bei kiti duomenys (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kad tai yra aplinkybės, iš tiesų leidžiančios prognozuoti naujų nusikaltimų darymo riziką, nei doktrinoje, nei praktikoje ginčų nekyla.

Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad paprastai šis suėmimo pagrindas konstatuojamas pagrįstai, tinkamai įvertinus anksčiau paminėtas aplinkybes. Dažniausiai tai tokios situacijos, kai, be to, kad asmuo faktiškai yra kaltinamas padaręs BPK 122 straipsnio 4 dalyje nurodytą nusikaltimą, nustatoma ir šių aplinkybių (ar daugumos iš jų)

visuma: 1) asmeniui pareikšti kaltinimai dėl kelių ar keliolikos nusikaltimų padarymo; 2) galimų nusikaltimų darymas pasižymėjo dideliu organizuotumu (pavyzdžiui, nusikaltimai galimai padaryti organizuotos grupės ar (ginkluoto) nusikalstamo susivienijimo); 3) asmens vaidmuo nusikaltimų daryme galimai buvo aktyvus (pavyzdžiui, grupėje veikė kaip organizatorius (įkūrėjas), vykdytojas); 4) asmuo praeityje ne kartą teistas (kai kuriais atvejais atsižvelgiama ir į išnykusį teistumą); 5) byloje nėra jokių duomenų apie asmens legalius pragyvenimo šaltinius; 6) galimai padaryti nusikaltimai, be kita ko, susiję su materialinės naudos gavimu (paprastai tai labai didelės vertės svetimo turto vagystės (BK 178 straipsnio 4 dalis), labai didelės vertės svetimo turto prievartavimai (BK 181 straipsnio 3 dalis), kvalifikuotos kontrabandos (BK 199 straipsnio 2, 3 dalys), disponavimai labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu (BK 260 straipsnio 3 dalis) ir kt.) (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. balandžio 7 d., 2025 m. kovo 18 d. ir kt. nutartys baudžiamosiose bylose). Šios aplinkybės daugumoje nutarčių lėmė suėmimo taikymą BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytu pagrindu.

Vis tik, praktikos analizė leidžia teigti, kad naujų nusikaltimų darymo riziką, visumoje su jau paminėtomis aplinkybėmis, gali pagrįsti ir tokie faktiniai bylos duomenys: 1) nusikaltimai galimai buvo padaryti laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo metu (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Vilniaus apygardos teismo 2024 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje) arba lygtinio paleidimo metu, taikant intensyvią priežiūrą (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje); 2) nusikaltimų darymas galimai buvo tęsiamas kitų organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių net ir po kaltinamojo sulaikymo (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. gruodžio 19 d., 2024 m. gruodžio 17 d. nutartys baudžiamosiose bylose); 3) asmuo galimai organizavo nusikalstamo susivienijimo narių veiklą ir būdamas įkalinimo įstaigoje (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje); 4) bylos aplinkybės leidžia teigti, kad galimai padaryti nusikaltimai buvo kruopščiai suplanuoti, gerai organizuoti, galimai buvo daromi pakankamai ilgą laiką – kelis ar kelerius metus (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje); 5) nustatytos legalios asmens pajamos yra sąlyginai mažos (pavyzdžiui, apie 620 Eur per mėnesį), tačiau atliktų kratų metu rastos didelės grynųjų pinigų sumos ir kiti brangūs daiktai (papuošalai, laikrodžiai ir pan.), be to, nustatyta, kad iš nusikaltimų gauta nauda galimai siekia kelis ar net keliolika milijonų Eur (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Visiškai sutiktina, kad tokios

aplinkybės leidžia pagrįstai manyti, jog kaltinamasis, būdamas laisvėje, gali daryti naujus nusikaltimus.

Nors daugumoje nutarčių šis suėmimo pagrindas, autorės vertinimu, konstatuojamas pagrįstai, vis dėlto sutinkama ir tokių atvejų, kai tikimybė, jog asmuo, būdamas laisvėje, darys naujus nusikaltimus, nustatoma netinkamai, vadovaujantis vos keliais formaliais argumentais. Štai Kauno apygardos teismo nutartyje nurodyta: „Apylinkės teismas, pratęsdamas kardomosios priemonės – suėmimo terminą kaltinamajam M. O., akcentavo tai, kad jis anksčiau teistas, Kauno apylinkės teismo Kėdainių rūmų 2021 m. birželio 8 d. teismo baudžiamuoju įsakymu nuteistas ir dėl analogiško nusikaltimo (BK 259 straipsnio 1 dalis), paskirta bausmė neatlikta. Taip pat atkreipė dėmesį, kad nusikalstamas veikas, už kurias teisiamas, padarė esant neišnykusiam teistumui.“ Taigi iš esmės apylinkės teismas naujų nusikaltimų darymo riziką konstatavo vadovaudamasis tuo, kad asmuo yra teistas (tame tarpe ir už analogišką veiką). Apygardos teismo šie argumentai neįtikino: „Nors viena iš nusikalstamų veikų, kurios padarymu yra kaltinamas M. O. (BK 260 straipsnio 1 dalis), iš tiesų yra pasižyminti dideliu pavojingumu visuomenei, be to, galimai ja buvo siekiama finansinės naudos, tačiau, teisėjų kolegijos nuomone, vien to nepakanka pripažįstant, kad šiuo metu paleistas į laisvę kaltinamasis darys naujus nusikaltimus“ (Kauno apygardos teismo 2023 m. liepos 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kitoje byloje Kauno apygardos teismas taip pat nurodė, kad: „Nėra pagrindo teigti, kad netaikant griežčiausios kardomosios priemonės – suėmimo kaltinamasis darys naujas nusikalstamas veikas. Sutiktina, kad ši baudžiamoji byla nėra pirmasis kaltinamojo susidūrimas su baudžiamuoju procesu, jis praeityje teistas tiek Lietuvoje, tiek užsienyje, vis tik Lietuvoje paskutinį kartą nuteistas 2014 metų nuosprendžiu, t. y. daugiau nei prieš dešimt metų. Jis teistas ir Vokietijoje bei Ispanijoje, tačiau paskutinės kaltinamojo padarytos nusikalstamos veikos susijusios su transporto priemonės vairavimu neturint teisės vairuoti, kas Lietuvoje sukeltų administracinę atsakomybę. Svarbu ir tai, kad kaltinamasis paskirtas bausmes yra atlikęs“ (Kauno apygardos teismo 2025 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šioje situacijoje, vėlgi, apylinkės teismas sprendimą taikyti suėmimą grindė vien tuo, kad kaltinamasis praeityje buvo teistas. Kaip ir anksčiau paminėtoje byloje, taip ir šioje byloje, apygardos teismo vertinimu, to nepakanka griežčiausios kardomosios priemonės taikymui. Manytina, kad tokia apygardos teismo pozicija atspindi išties adekvatų ir proporcingą požiūrį į asmens teisių suvaržymus.

Ir vis tik didžiausią nuostabą kelia tokie atvejai, kai teismas, sprenddamas klausimą dėl suėmimo taikymo BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytu pagrindu, neįvertina fakto, jog galimai padaryti nusikaltimai nepatenka į BPK 122 straipsnio 4 dalyje nurodytų

nusikaltimų sąrašą. Štai Kauno apygardos teismas nurodo, kad: „Apylinkės teismas kardamosios priemonės – suėmimo terminą R. M. pratęsė ir BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytu pagrindu, t. y., kad būdamas laisvėje jis gali daryti BPK 122 straipsnio 4 dalyje nurodytus naujus nusikaltimus. <...> Nagrinėjamu atveju R. M. kaltinamas padaręs tris nesunkius nusikaltimus, numatytus BK 187 straipsnio 1 dalyje, 259 straipsnio 1 dalyje, 242 straipsnyje, kurie į paminėtą BPK 122 straipsnio 4 dalies reglamentavimą nepatenka. Esant šioms aplinkybėms, nėra pagrindo pripažinti egzistuojant BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytą suėmimo pagrindą, todėl jis šalintinas“ (Kauno apygardos teismo 2024 m. rugpjūčio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pirmiausia pažymėtina tai, kad asmeniui buvo paskirtas suėmimas ir šiuo pagrindu (vadinasi, jau skiriant suėmimą buvo padaryta esminė klaida ir jos neužfiksavo nei prokuroras, tikėtina, pats teikęs pareiškimą asmeniui skirti suėmimą šiuo pagrindu, nei teisėjas, šį pareiškimą patenkinęs), o tada suėmimas buvo dar ir pratęstas (vadinasi, klaida buvo pražiūrėta dar ir antrą kartą). Identiška situacija nustatyta ir Vilniaus apygardos teismo nutartyje: „Nagrinėjamu atveju R. K. nėra kaltinamas labai sunkių ar sunkių nusikaltimų padarymu, o jo padarytas apysunkis nusikaltimas, numatytas BK 215 straipsnio 1 dalyje, nėra įtrauktas į minėtą baigtinį sąrašą. Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta, konstatuotina, kad šis suėmimo skyrimo ir pratęsimo pagrindas, numatytas BK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte, nagrinėjamu atveju buvo nustatytas nepagrįstai, todėl šalintinas“ (Vilniaus apygardos teismo 2025 m. vasario 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pateikti pavyzdžiai liudija ne tik apie paviršutinišką teisinį vertinimą, bet ir apie itin didelį prokurorų bei teisėjų aplaidumą. Tai ypač reikšminga atsižvelgiant dar ir į tai, kad suėmimas yra griežčiausia kardomoji priemonė, ypatingai varžanti žmogaus teises.

Nagrinėjamu pagrindu, kaip minėta, suėmimas gali būti taikomas ir tokiu atveju, jei yra duomenų, kad būdamas laisvėje asmuo, įtariamas grasinimu ar pasikėsiniu padaryti nusikaltimą, gali tą nusikaltimą padaryti. Tai reiškia, kad baudžiamosios bylos medžiagoje turi būti užfiksuoti konkretūs duomenys (informacija), leidžiantys manyti, jog, netaikant asmeniui suėmimo, jis tą nusikaltimą gali padaryti. Štai Klaipėdos apygardos teismo nutartyje nurodyta, kad „E. B. kaltinamas padaręs nusikalstamas veikas, priskiriamas nesunkių ir apysunkių nusikaltimų kategorijoms, vienas iš jų susijęs su grasinimu nužudyti ar sunkiai sutrikdyti kitos asmens sveikatą (BK 145 straipsnio 1 dalis)“. Pagal bylos duomenis, kaltinamajam buvo paskirtos švelnesnės kardamosios priemonės – rašytinis pasižadėjimas neišvykti ir įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiosios, su ja nebendrauti, neieškoti ryšių ir nesilankyti jos gyvenamojoje vietoje bei kitose jos lankymosi vietose, taip pat nesiartinti prie jos arčiau nei 100 m. atstumu. Tačiau „<...>

kaltinamasis, nors ir buvo įspėtas, kad, pažeidus kardomąsias priemones arba jam paskirtus įpareigojimus, gali būti skiriama griežtesnė kardomoji priemonė, nesilaikė šių jam paskirtų įpareigojimų – skambindavo nukentėjusiajai, rašydavo jai SMS žinutes, taip pat lankėsi jos gyvenamojoje vietoje, ją sekė, dėl to jam buvo pareikštas naujas įtarimas pagal BK 145 straipsnio 2 dalį, dėl sistemingo nukentėjusiosios bauginimo naudojant psichinę prievartą. Pagal [kaltinamajam] E. B. pareikštus kaltinimus, nusikalstami veiksmai truko kelis mėnesius. Jis kaltinamas padaręs ne atsitiktinius, bet galbūt iš anksto suplanuotus nusikaltimus, susijusius su grasinimu nužudyti nukentėjusiąją, taip pat sistemingu bauginimu naudojant psichinę prievartą ir fizinio skausmo nukentėjusiajai sukėlimu. Be to, nors skunde teigiama, kad E. B. neteistas Lietuvoje, tačiau iš byloje esančių duomenų matyti, kad 2020-02-26 Vokietijoje E. B. buvo nuteistas už nesunkaus kūno sužalojimo padarymą“ (Klaipėdos apygardos teismo 2025 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Panevėžio apygardos teismo nutartyje nurodyta, kad: „Kaltinamasis A. R. teistas, du teistumai dėl smurtavimo prieš nukentėjusiąją I. M. neišnykę, ankstesni teistumai dėl smurtinių analogiškų nagrinėjamiems, bei turtinių nusikaltimų išnykę. <...> šiuo metu vykdomas ikiteismini tyrimas, kuriame A. R. įtariamas pagal BK 140 straipsnio 2 dalį (dėl dviejų veikų) ir pagal BK 145 straipsnio 2 dalį dėl nusikaltimų prieš nukentėjusiąją I. M., jau perdavus <...> bylą teismui. <...> Kaltinamasis pagal BK 145 straipsnio 2 dalį įtariamas tuo, kad sistemingai graso suluošinti, nužudyti nukentėjusiąją I. M. Įvertinus tai, kad teisme nagrinėjamoje byloje kaltinamasis kaltinamas nesunkiu ir nežymiu I. M. sveikatos sutrikdymu, šiuo metu įtariamas dar dviem smurtiniais nusikaltimais prieš šią nukentėjusiąją, yra buvęs I. M. sugyventinis, žinantis jos ir jos nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą, jos darbovietę, yra pagrindas manytu, kad kaltinamasis, būdamas laisvėje, gali daryti naujus nusikaltimus prieš I. M., tai yra įvykdyti nusikalstamas veikas savo grasinimų pagrindu“ (Panevėžio apygardos teismo 2024 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Akivaizdu, kad tiek Klaipėdos, tiek Panevėžio apygardų teismai pagrįstai pripažino esant būtinybę taikyti suėmimą BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytu pagrindu. Abiem atvejais bylose užfiksuoti konkretūs duomenys, leidžiantys manyti, kad kaltinamieji, būdami laisvėje, galėtų padaryti nusikaltimus prieš nukentėjusiasias.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad praktikoje suėmimas BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytu pagrindu paprastai taikomas tada, kai tikimybę, jog kaltinamasis, būdamas laisvėje, gali daryti naujus nusikaltimus, pagrindžia bent kelių aplinkybių (pavyzdžiui, asmuo teistas, galimai padarytas nusikaltimas nėra atsitiktinio pobūdžio, nusikaltimas pasižymi organizuotumu, yra susijęs su materialinės naudos gavimu, asmuo

neturi legalaus pragyvenimo šaltinio ir pan.) visuma, o vien fakto, jog asmuo anksčiau teistas, neretai griežčiausios kardomosios priemonės taikymui nepakanka. Konstatuojant tikimybę, kad grasinimu ar pasikėsiniu padaryti nusikaltimą įtariamasis asmuo gali padaryti tą nusikaltimą, klaidų, bent jau paskutiniųjų penkerių metų teismų nutartyse, neužfiksuota. Labiausiai nerimauti verčia tie atvejai, kai teismai nepatikrina (nei skirdami suėmimą, nei pratęsdami jo terminą), ar galimai padaryti nusikaltimai apskritai patenka į BPK 122 straipsnio 4 dalyje nurodytų nusikaltimų sąrašą. Tokie atvejai leidžia teigti, kad teismų praktika vis dėlto nėra nuosekli, taip pat atskleidžia kartais išties paviršutinišką, formalų ir neatidų požiūrį į žmogaus teises.

2.2. Suėmimo sąlygos

Suėmimas, kaip minėta, gali būti taikomas tik tada, kai yra nustatyta šios kardomosios priemonės sąlygų visuma. Jeigu nenustatyta bent viena suėmimo sąlyga, griežčiausios kardomosios priemonės taikymas yra negalimas. Taigi, norint asmeniui taikyti suėmimą, kiekvieną kartą turi būti įvertinama ne tik normaliai baudžiamojo proceso eigai galinčių pakenkti veiksmų atlikimo grėsmė (t. y. grėsmė, kad asmuo gali bandyti pabėgti (pasislėpti) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo, trukdyti procesui ar daryti naujus nusikaltimus), tačiau ir papildomi įstatyme numatyti saugikliai, legitimuojantys griežčiausios kardomosios priemonės – suėmimo – taikymą.

2.2.1. Duomenų, leidžiančių manyti, kad įtariamasis padarė jam inkriminuojamą nusikaltimą, pakankamumas

Aiškindamas EŽTK 5 straipsnio 1 dalies c punktą, numatantį, kad asmens laisvė gali būti atimama, be kita ko, pagrįstai įtariant jį padarius nusikaltimą, EŽTT akcentavo, jog įtarimų pagrindumas yra *conditio sine qua non*, t. y. privaloma sąlyga suėmimui paskirti (EŽTT 2001 m. liepos 26 d. sprendimas byloje Ilijkov prieš Bulgariją).

EŽTK įtvirtinta pagrįsto įtarimo (*angl. reasonable suspicion*) sąlyga Europos Sąjungos valstybių narių nacionaliniuose įstatymuose apibrėžiama įvairiai. Pavyzdžiui, Austrijoje ir Vokietijoje yra reikalaujama svaraus įtarimo (*angl. exigent suspicion*); Belgijoje, Graikijoje, Italijoje, Prancūzijoje ir Liuksemburge – tvirtų kaltės požymių (*angl. serious indications of guilt*); Estijoje – pakankamo pagrindo įtarti (*angl. sufficient grounds for suspicion*); Latvijoje – pagrįsto įtarimo (*angl. justified suspicion*); Lenkijoje – didelės tikimybės (*angl. high probability*); Suomijoje – tikėtino įtarimo (*angl. probable suspicion*) ir kt. (Kalmthout *et al.*, 2007, p. 56–60). Sunku atsakyti, ar terminų įvairovė yra nulemta vertimo į anglų kalbą ypatumų, ar kiekvienas terminas iš tiesų apibūdina skirtingą „pagrįstumo“ laipsnį. Vis tik svarbu yra tai, kad visos Europos Sąjungos valstybės narės

reikalauja tam tikro įtarimų, kad asmuo galėjo padaryti nusikaltimą, pagrįstumo kaip sąlygos taikyti suėmimą.

EŽTT praktikoje nurodoma, kad įtarimų pagrįstumas turėtų būti suprantamas kaip esantys (paaiškęję) faktai ar informacija, kurie yra pakankami objektyviam stebėtoju susidaryti nuomonę, jog įtariamasis ar kaltinamasis gali būti padaręs jam inkriminuojamą nusikaltimą (EŽTT 1990 m. rugpjūčio 13 d. sprendimas byloje Fox, Campbell ir Hartley prieš Jungtinę Karalystę). Pateiktas išaiškinimas įtvirtina dvi svarbias nuostatas: 1) byloje turi būti konkrečių duomenų (faktų) ir 2) tų duomenų turi pakakti nešališkam stebėtoju susidaryti nuomonę, kad asmuo galėjo padaryti nusikaltimą. Būtent taip ši sąlyga yra apibrėžta BPK 121 straipsnio 2 dalyje: „Kardomosios priemonės gali būti skiriamos tik tuo atveju, kai yra pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, kad įtariamasis padarė nusikalstamą veiką“.

Duomenų pakankamumo kriterijus yra vertinamasis. Sprendimą dėl duomenų pakankamumo turi priimti šią kardomąją priemonę taikantis proceso subjektas, t. y. ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas (Goda *et al.*, 2003, p. 303). Ši sąlyga yra numatyta įstatyme tam, kad kardomosios priemonės nebūtų skiriamos, jei įstatymo numatytais įrodymų rinkimo būdais nėra surinkta pakankamai informacijos, įrodančios įtarimų ar kaltinimų pagrįstumą, taip siekiant apsaugoti įtariamus ar kaltinamus asmenis nuo nepagrįsto procesinės prievartos taikymo (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Teismų praktikoje laikomasi principinės nuostatos, kad, skiriant ar pratęsiant suėmimą, nebūtina turėti tiek duomenų, kiek jų reikia priimant apkaltinamąjį nuosprendį. Vertinant suėmimo skyrimo ar jo termino pratęsimo teisėtumą ir pagrįstumą, suimtojo kaltės klausimas nėra sprendžiamas, baudžiamosios bylos medžiagoje surinkti duomenys neanalizuojami ir nevertinami pagal BPK 20 straipsnio nuostatas, numatančias įrodymų vertinimo taisykles. Šie klausimai sprendžiami bylą nagrinėjant teisme iš esmės, kur byloje surinkti įrodymai ištiriami, įvertinami ir išsprendžiami asmens kaltumo bei veikos kvalifikavimo klausimai. Šioje proceso stadijoje, t. y. nagrinėjant suėmimo taikymo klausimą, surinkti duomenys analizuojami ir vertinami tik tiek, kad būtų galima nustatyti, ar yra pagrindas asmenį kaltinti jam inkriminuotų nusikalstamų veikų padarymu (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. vasario 10 d., 2024 m. rugpjūčio 1 d. nutartys baudžiamosiose bylose, Klaipėdos apygardos teismo 2025 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Kauno apygardos teismo 2024 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje ir kt.). Doktrinoje išreiškiama pozicija, kad „nagrinėjant baudžiamąją bylą iš esmės ir sprendžiant suėmimo klausimą, yra skirtingi įrodinėjimo dalykai (iš dalies

kiti faktai ir kitos aplinkybės, kuriuos reikia įrodyti), galbūt skirtingas pripažinimo įrodytais laipsnis ir t. t., tačiau tai visiškai nesuponuoja išvados, kad teisėjas, kuris sprendžia suėmimo klausimą, apskritai yra „atleistas“ nuo pareigos „išsamiai įvertinti jam pateiktus faktinius duomenis (įrodymus)“. <...> skiriant suėmimą, žinoma, nebūtina turėti tiek faktinių duomenų (įrodymų), kiek jų reikia priimant apkaltinamąjį nuosprendį, skiriant suėmimą faktiniai duomenys (įrodymai) analizuojami ir vertinami tiek, kad būtų galima nustatyti ir pagrįsti suėmimo sąlygas ir pagrindus, tačiau šios procesinės premisos vėlgi nereiškia, kad teisėjas (teismas) gali neanalizuoti ir nevertinti jam pateiktų faktinių duomenų (įrodymų) turinio ir įrodomosios reikšmės. <...> Teisėjas ir šiuo atveju atlieka tas fizines ir mąstymo operacijas, kokias įprastai atlieka teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą iš esmės: klausosi suimamojo (suimtojo) paaiškinimų ir profesionalių proceso šalių kalbų, skaito bylos dokumentus, apmąsto tai, ką perskaitė ir išgirdo, iš to, ką perskaitė ir išgirdo, daro apibendrinančias išvadas ir t. t. Taigi sprenddamas, ar *in concreto* yra suėmimo sąlygos ir pagrindai, teisėjas natūraliai ir neišvengiamai daro lygiai tą patį, ką daro teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą iš esmės – vertina ikiteisminio tyrimo (baudžiamosios bylos) medžiagoje esančius duomenis apie teisiškai reikšmingus faktus – šiuo aspektu visiškai nesvarbu, kaip šiuos „teisėjui pateiktus duomenis“ bepavadintume: ar „faktiniais duomenimis“, ar „įrodymais“, ar dar kaip nors. <...> Jei šią teisėjo veiklą norima definicijų lygmenyje atskirti nuo teismo veiklos nagrinėjant baudžiamąją bylą iš esmės, galima ją pavadinti preliminarium faktinių duomenų (įrodymų) vertinimu ar faktinių duomenų (įrodymų) vertinimu *prima facie*, bet tai nekeičia reikalo esmės“ (pavyzdžiui, Merkevičius, 2021). Iš esmės pritartina R. Merkevičiaus pozicijai, kad sprendžiant suėmimo klausimą, teisėjas negali būti „atleistas“ nuo pareigos įvertinti jam pateiktus faktinius duomenis. Nors tokio vertinimo standartas šiame etape, be jokių abejonių, yra ženkliai žemesnis nei nagrinėjant bylą iš esmės, tačiau pats vertinimo procesas išlieka esminis – teisėjas privalo analizuoti duomenis, daryti išvadas ir pagrįsti savo sprendimą. Kita vertus, autorės nuomone, reikalavimas išsamiai detalizuoti byloje esančių duomenų turinį sprendžiant suėmimo klausimą gali lemti pernelyg siaurą ribą tarp leistino preliminarus duomenų vertinimo (ar yra pagrindas manyti, kad asmuo galėjo padaryti jam inkriminuojamą nusikaltimą) ir išankstinio įrodymų vertinimo pagal BPK 20 straipsnio reikalavimus, kas šioje proceso stadijoje, kaip minėta, nėra galima. Peržengęs šią ribą (ką tokiu atveju padaryti, manytina, būtų nesunku), teismas, sprenddamas tik kardomosios priemonės taikymo klausimą, faktiškai imtų vertinti įrodymus jų patikimumo ir įrodomosios galios požiūriu, nors tai yra bylą iš esmės nagrinėjančio teismo uždavinys. Be to, detalus duomenų, kuriais grindžiamas įtarimas ar kaltinimas, atskleidimas gali turėti neigiamų

pasekmių pačiam įtariamajam ar kaltinamajam. Suėmimo klausimą nagrinėjantys teisėjai, akcentuodami ir analizuodami tam tikrus konkrečius medžiagoje esančius duomenis, gali paveikti kitų, vėliau bylą iš esmės nagrinėsiančių teisėjų vidinį įsitikinimą. Iš esmės teisėjas ar teisėjų kolegija, nagrinėjantys bylą iš esmės, jau būtų susidarę pirminį požiūrį į bylos duomenis, vadovaudamiesi kolegų, nagrinėjusių suėmimo taikymo klausimus, pozicija. Todėl byloje esančių duomenų pernelyg išsamus detalizavimas, autorės vertinimu, galėtų būti nepalankus pačiam kaltinamajam. Nepaisant to, visiškas byloje esančių duomenų turinio neanalizavimas neturėtų būti pripažįstamas tinkamu sprendimu – svarbu užtikrinti, kad duomenys būtų pakankamai įvertinti suėmimo pagrįstumui nustatyti, tačiau kartu būtina neperžengti ribos, už kurios šis vertinimas jau taptų panašesnis į įrodymų analizę, būdingą bylos nagrinėjimui iš esmės.

Teismų praktikoje paprastai apsiribojama bylos medžiagoje esančių duomenų išvardijimu, visiškai nedetalizuojant jų turinio. Pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismas nurodo, kad: „Pateiktoje medžiagoje yra pakankamai duomenų, leidžiančių pagrįstai manyti, jog K. C. padarė jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką – tai liudytojų, pačių kaltinamųjų V. M., A. Š. bei kaltinamojo K. C. ikiteisminio tyrimo metu ir teisme duoti parodymai, įvykio vietų, daiktų apžiūrų protokoluose užfiksuoti duomenys bei kiti byloje esantys duomenys“ (Šiaulių apygardos teismo 2025 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje); Vilniaus apygardos teismas nurodo, kad: „Teisėjų kolegijos vertinimu, šiuo atveju iš baudžiamosios bylos medžiagos matyti, kad yra pakankamai duomenų, leidžiančių pagrįstai manyti, jog kaltinamasis N. N. galėjo padaryti jam inkriminuojamas nusikalstamas veikas. Tokie duomenys yra užfiksuoti nukentėjusiųjų parodymuose, liudytojų parodymuose, asmens parodymo atpažinti pagal jo nuotrauką protokoluose, pareiškimuose, specialisto išvadoje, įvykio vietos apžiūros protokoluose, kitoje baudžiamosios bylos medžiagoje“ (Vilniaus apygardos teismo 2024 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje) ir panašios argumentacijos (pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2025 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Šiaulių apygardos teismo 2024 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje ir kt.). Tokio pobūdžio argumentacija, apsiribojanti vien bendru duomenų šaltinių išvardijimu, negali būti laikoma pakankama. Juolab, EŽTT praktikoje, kaip jau minėta, ne kartą išaiškinta, kad suėmimo pagrįstumas (t. y. ne tik jo pagrindai, bet ir sąlygos) negali būti grindžiamas vien abstrakčiais, šabloniškais teiginiais (pavyzdžiui, EŽTT 2010 m. liepos 20 d. sprendimas byloje Balčiūnas prieš Lietuvą). Analizuojant tokias teismų nutartis, nėra galimybės suprasti, ar teismas iš tikrųjų įvertino byloje esančių duomenų turinį ir ar įtarimai (kaltinimai) asmeniui yra pagrįsti.

Sutinkama pavyzdžių, kai teismas, be išsamesnio pagrindimo, duoda nuorodą į kaltinamąjį aktą. Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismas nurodo: „Teisėjų kolegijos nuomone, duomenų, leidžiančių pagrįstai manyti, jog kaltinamasis A. M. galėjo padaryti jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką, šiuo atveju pakanka. Tokiais duomenimis laikytini kaltinamajame akte nurodyti duomenys, kurių buvimas sudarė pagrindą surašyti kaltinamąjį aktą bei perduoti bylą nagrinėti teisme“. Tęsdamas mintį, teismas nurodo, kad: „Sprendžiant tokio pobūdžio skundus, vertinamas tik pats faktas, jog asmuo yra kaltinamas padaręs nusikaltimus, už kuriuos gresia atitinkamo baudžiamojo įstatymo straipsnio sankcijoje numatyta bausmė, kartu vertinant, ar byloje esantys duomenys leidžia daryti minimalias išvadas apie kaltinimo pagrįstumą bei konkretaus kaltinamojo galimą dalyvavimą inkriminuotose nusikalstamosiose veikose. Visus byloje surinktus įrodymus ištirti bei įvertinti privalės bylą nagrinėjantis teismas“ (Kauno apygardos teismo 2025 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje); Vilniaus apygardos teismas nurodo: „Ši baudžiamoji byla perduota į teismą su kaltinamuoju aktu, kuris prokuroro surašomas tik tuo atveju, kai ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankami duomenų, pagrindžiančių asmens kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo“ (Vilniaus apygardos teismo 2025 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje) ir kitos panašios argumentacijos (pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2024 m. lapkričio 29 d., 2024 m. lapkričio 27 d. nutartys baudžiamosiose bylose). Iš dalies suprantama teismų logika – jei byla perduota teismui su kaltinamuoju aktu, tai suponuoja, kad prokuroras surinko pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, kad kaltinamasis galėjo padaryti jam inkriminuosimus nusikaltimus. Vis dėlto, autorės vertinimu, tokia argumentacija negali būti laikoma pakankama sprendžiant suėmimo taikymo klausimą. Pirmiausia, nėra aišku, ar teismas apskritai pats susipažino ir įvertino bylos medžiagą, ar tik, paprastai tariant, pasiklioė prokuroro pozicija. Antra, baudžiamasis procesas yra dinamiškas, o tai reiškia, kad bylos duomenų visuma nuolat kinta, bet kuriuo momentu gali atsirasti ne tik papildomų kaltinančių, bet ir asmenį teisinančių duomenų. Todėl kiekvienu atveju teismas turi savarankiškai įsitikinti, ar šiuo konkrečiu momentu byloje tikrai yra pakankamai duomenų, pagrindžiančių kaltinimą, nes tik tada galima toliau svarstyti suėmimo taikymą.

Ypač nepriimtina tokia kategorija nutarčių, kuriose visiškai nenurodomi jokie motyvai, kodėl byloje esančių duomenų, leidžiančių manyti, jog asmuo galėjo padaryti nusikaltimą, pakanka. Štai Panevėžio apygardos teismas nurodo, kad: „Aukštesniojo teismo vertinimu, nagrinėjamu atveju yra pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, kad kaltinamasis J. J. padarė jam inkriminuojamą, BK 140 straipsnio 2 dalyje numatytą, nusikaltimą“ (pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo 2024 m. gruodžio 5 d. nutartis

baudžiamajame byloje). Kauno apygardos teismas tik pažymėjo, kad „Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas skundus dėl kardomosios priemonės paskyrimo ar termino pratęsimo, patikrina <...>, taip pat tai, ar yra duomenų, patvirtinančių, kad asmuo galėjo padaryti nusikalstamas veikas, kurių padarymu jis įtariamas (kaltinamas)“, tačiau motyvuose „pamiršo“ tai padaryti (Kauno apygardos teismo 2024 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamajame byloje). Tokie atvejai vertintini kritiškai, nes, nors formaliai deklaruojama pareiga įvertinti byloje esančių duomenų pakankumą, tačiau sprendimo motyvuose tai visiškai neatsispindi. Tai nešališkam stebėtojų gali kelti pagrįstų abejonių, ar teismas iš tiesų patikrino ir įvertino byloje esančius duomenis. Visiškai nėra aišku, kokie duomenys leido teismui spręsti, kad asmuo galėjo padaryti jam inkriminuojamą nusikaltimą.

Autorė, viena vertus, nebūtų linkusi manyti, kad teismai apskritai nesusipažįsta su bylos medžiaga ir neįvertina įtarimų (kaltinimų) pagrįstumo. Kita vertus, nagrinėtų bylų motyvai šiuo klausimu yra akivaizdžiai nepakankami. Teismai paprastai apsiriboja bendro pobūdžio formuluočėmis, neatskleidžiančiomis, kokie konkretūs bylos duomenys sudaro pagrindą manyti, kad asmuo galėjo padaryti jam inkriminuojamą nusikaltimą ar nusikaltimus. Toks motyvavimo formalumas nešališkam stebėtojų gali kelti pagrįstų abejonių, ar teismo išvada buvo padaryta atlikus realų ir sąžiningą byloje esančių duomenų įvertinimą. Atsižvelgiant į tai, kad yra sprendžiama dėl labai griežto asmens laisvės suvaržymo, manytina, jog motyvavimo kokybei turėtų būti keliami kur kas aukštesni reikalavimai.

2.2.2. Negalėjimas švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų

Proporcingumo principas baudžiamajame procese reiškia, kad bet kokia valstybinė prievarta gali būti naudojama tik tada, kai ji yra tinkama ir būtina siekiant griežtai apibrėžtų tikslų, t. y. kai tų tikslų neįmanoma pasiekti naudojant švelnesnes priemones (Goda, 1995 cituota Gušauskienė, Jurka, 2009, p. 65–66). Būtinybę laikytis proporcingumo principo pabrėžia ir EŽTT, nurodydamas, kad prieš taikant suėmimą, pirmiausia turėtų būti apsvaistomos švelnesnės jo alternatyvos (EŽTT 2008 m. kovo 18 d. sprendimas byloje *Ladent prieš Lenkiją*). Jei reikiamus proceso tikslus įmanoma pasiekti taikant švelnesnes kardomasias priemones (ar jų kompleksą), suėmimo taikymas yra negalimas (BPK 122 straipsnio 7 dalis).

Kiekvieną kartą skirdamas suėmimą ar pratęsdamas jo terminą, teismas privalo motyvuoti, kodėl reikiamų proceso tikslų negalima pasiekti taikant švelnesnes kardomasias priemones (BPK 125 straipsnio 2 dalies 4 punktas, 127 straipsnio 7 dalis). Vis tik šios

suėmimo sąlygos argumentavimas paprastai nepasižymi didesniu išsamumu. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad: „Nėra pagrindo išvadai ir dėl to, kad apygardos teismas nesvarstė švelnesnių kardomųjų priemonių taikymo kaltinamajam M. K. galimybės. Skundžiamoje nutartyje teismas konstatavo, jog šioje proceso stadijoje nėra pagrindo kaltinamajam skirti švelnesnes kardomasias priemones, nes nei viena jų, nei jų kompleksas nebus pakankamos priemonės užtikrinti tinkamą kaltinamojo dalyvavimą procese. <...> Intensyvia priežiūra būtų sumažinta kaltinamojo pasislėpimo rizika, tačiau ji neefektyvi siekiant sumažinti naujų nusikalstamų veikų darymo riziką, iš esmės neeliminuoja galimybės daryti naujas nusikalstamas veikas. <...> Svarstant dėl galimybės asmens dalyvavimą procese užtikrinti jam paskyrus užstatą, pažymėtina, kad <...> atsižvelgus į nusikaltimų, kurių padarymu kaltinamas M. K., pobūdį, sunkumą, gresiančios bausmės dydį, jį charakterizuojančius duomenis, nurodyta suma (35 000 Eur) nėra adekvati, jog užtikrintų BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų įgyvendinimą. Be to, nagrinėjamoje byloje galimas tik tam tikrų pajamų, be kita ko, net ne paties kaltinamojo, o jo artimojo netekimas, todėl ši priemonė šiuo konkrečiu atveju taip pat nėra tinkama“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kitoje byloje apsiribojama dar siauresniu paaiškinimu: „Teismas skundžiamoje nutartyje sprendė, jog švelnesnėmis nei suėmimas kardomosiomis priemonėmis nebus įgyvendinti BPK 119 straipsnyje numatyti tikslai. Taigi švelnesnės kardomosios priemonės skyrimas teismo buvo įvertintas kaip negalimas, šiai išvadai pritaria ir aukštesnysis teismas. Šiuo konkrečiu atveju, įvertinus aukščiau aptartas aplinkybes dėl tvirtų socialinių, ekonominių, šeiminių ryšių, darbo neturėjimo, kaltinamąjį A. G. charakterizuojančias aplinkybes bei ankstesnius teistumus, viešasis interesas teisiškai įvertinti kaltinamojo galimai padarytą nusikalstamą veiką leidžia taikyti griežčiausią kardomąją priemonę – suėmimą, o švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis (viena ar kompleksu) nėra galimybės užtikrinti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje) ir kt. Galima pastebėti tam tikrą tendenciją: visų pirma, teismas išdėsto aplinkybes, pagrindžiančias suėmimo būtinybę, o tada konstatuoja, kad tos pačios aplinkybės lemia ir švelnesnių kardomųjų priemonių netinkamumą. Žinoma, yra sudėtinga ką tik paaiškinus, kodėl suėmimo taikymas yra būtinas, antrą kartą tarsi „iš kitos pusės“ vėl pagrįsti, kodėl švelnesnės kardomosios priemonės yra negalimos. Tokia motyvacija, viena vertus, atrodo lyg ir logiška. Kita vertus, tokiu būdu švelnesnių kardomųjų priemonių netinkamumas tampa tik „išvestine“ išvada, iš esmės neturinčia jokio savarankiško vertinimo, ir taip iš dalies prieštaraujama EŽTT išaiškinimams, kad pirmiausia turėtų būti svarstoma švelnesnių kardomųjų priemonių paskyrimo galimybė, o suėmimas turi būti

taikomas tik tada, kai jokia kita priemonė objektyviai yra nepakankama ir neveiksminga užtikrinti proceso tikslų įgyvendinimą.

Analizuojant teismų praktiką galima rasti ir aiškesnių pavyzdžių, kai teismas pateikia pakankamai svarius argumentus (konkrečius faktus), kodėl švelnesnės kardamosios priemonės taikymas yra negalimas. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas nurodė: „Manymą, kad paskyrus kaltinamajam švelnesnę kardomąją priemonę jis vėl gali daryti naujas nusikalstamas veikas, pagrindžia šios baudžiamosios bylos medžiagoje užfiksuotos aplinkybės. Iš <...> slaptų tyrimo veiksmų atlikimo protokolo <...> matyti, kad sulaikius šioje byloje kaltinamą J. K., jis savo galimai neteisėtų veiksmų nenutraukė – galimai tarėsi dėl narkotinių medžiagų paslėpimo (2023 m. kovo 30 d. pokalbiai tarp V. K. ir J. K.), toliau galimai pristatinėjo šias medžiagas V. K. (2023 m. balandžio 7 d. susitikimas) bei galimai jas platino (2023 m. balandžio 13 d. V. K. skambučiai J. K.)“. Įvertinęs byloje esančius duomenis, t. y. tai, „<...> kad nusikalstamos veikos galėjo būti daromos jas derinant ir telefonu, jog galėjo būti vykdomos net ir po to, kai buvo sulaikytas vienas iš organizuotoje grupėje kartu veikusių asmenų, vien kaltinamojo judėjimo laisvės apribojimas neatimtų galimybės komunikuoti su kitais, galimai ir ikiteisminio tyrimo metu nenustatytais organizuotoje grupėje veikusiais asmenimis ir tęsti nusikalstamas veikas“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kitoje byloje, kuri jau buvo paminėta analizuojant trukdymo procesui pagrindą (joje tėvas buvo kaltinamas panaudojęs seksualinę prievartą prieš savo dukras), šis teismas nurodė: „<...> nors kaltinamasis teigia, jog pakeitus šiuo metu taikomą kardomąją priemonę į švelnesnę, jis gyventų <...> (t. y. sodyboje), tačiau, bylos duomenimis, tiesioginis poveikis nukentėjusiajai galimai buvo daromas nepriklausomai nuo to, jog ši negyveno kartu su kaltinamuoju, pasinaudojant elektroninio ryšio priemonėmis“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. sausio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokiose situacijose iš tiesų pakankamai aišku, kodėl švelnesnės kardamosios priemonės nebūtų veiksmingos siekiant proceso tikslų (t. y. siekiant užkardyti galimybę daryti nusikaltimus ir trukdyti procesui).

Galima daryti išvadą, kad teismų praktikoje dažnai „susipina“ suėmimo pagrindų ir šios sąlygos vertinimas. Paprastai pirmiausiai motyvuojama, kodėl būtina taikyti suėmimą, o vėliau, vadovaujantis „tuo, kas jau buvo aptarta“, konstatuojama, kad švelnesnės kardamosios priemonės nėra tinkamos. Taip šios sąlygos vertinimas tampa lyg išvestinis. Nors doktrinoje ir EŽTT praktikoje pripažįstama, kad pirmiausiai turėtų būti svarstoma švelnesnių kardomųjų priemonių taikymo galimybė, o tik tada, kai šios priemonės objektyviai yra nepakankamos ir neveiksmingos, galima svarstyti apie suėmimo taikymą, tačiau praktikoje, kaip matyti, vadovaujamasi priešinga taisykle.

2.2.3. Griežtesnės negu vienerių metų laisvės atėmimo bausmės numatytas už galimai padarytą nusikaltimą

EŽTK nėra nurodyta, kokių nusikalstamų veikų tyrimo ir nagrinėjimo metu teisėsaugos institucijos asmeniui gali taikyti suėmimą. Šiuo klausimu nėra pasisakęs ir EŽTT. Tai klausimas, paliktas valstybių apsisprendimui. Tam tikru „atspirties tašku“ galima laikyti Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2006 m. rugsėjo 27 d. priimtą rekomendaciją „Dėl kardomojo kalinimo taikymo, sąlygų, kuriomis jis vykdomas, ir apsaugos priemonių nuo piktnaudžiavimo“ 6 punktą, kuriame nurodoma, kad suėmimas paprastai turėtų būti taikomas tik asmenims, kurie įtariami (kaltinami) padarę nusikalstamas veikas, už kurias įstatymas numato laisvės atėmimo bausmę (*angl.* remand in custody shall generally be available only in respect of persons suspected of committing offences that are imprisonable). Naujesnės Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos „Dėl įtariamųjų ir kaltinamųjų, kuriems taikomas kardomasis kaltinimas, procesinių teisių ir dėl materialinių kalinimo sąlygų“, paskelbtos 2022 m. gruodžio 8 d., 21 punkte nurodoma, kad valstybės narės yra skatinamos kardomąjį kalinimą skirti tik už nusikalstamas veikas, už kurias baudžiama ne trumpesne kaip vienerių metų laisvės atėmimo bausme. Šios rekomendacijos, nors ir nėra privalomos Europos Sąjungos ar kitoms Europos Tarybos valstybėms narėms, parodo pageidaujamą teisinio reglamentavimo kryptį, gerąją praktiką, taip padėdamos harmonizuoti valstybių narių įstatymus ir įtvirtinti bent jau minimalius žmogaus teisių apsaugos standartus.

Vadovaujantis ECBA atlikto tyrimo duomenimis, beveik visos Europos Sąjungos valstybės narės, išskyrus Kiprą ir Maltą, reikalauja, kad už inkriminuotą nusikalstamą veiką būtų numatyta laisvės atėmimo bausmė. Bulgarijoje, Estijoje, Latvijoje, Slovakijoje ir Vengrijoje nėra nurodyta minimali gresiančios laisvės atėmimo bausmės riba. Pastebima, kad ši taisyklė Latvijoje – tik „simbolinė“, nes šioje valstybėje beveik visų nusikalstamų veikų sankcijose yra numatyta laisvės atėmimo bausmė. Dauguma valstybių numato minimalią gresiančios laisvės atėmimo bausmės ribą. Pavyzdžiui, vieneri ar daugiau nei vieneri metai numatyti Belgijoje, Lenkijoje, Lietuvoje, Švedijoje; dveji ar daugiau nei dveji metai – Liuksemburge, Suomijoje, Ispanijoje; ketveri ar daugiau nei ketveri metai – Nyderlanduose, Rumunijoje, Italijoje; daugiau nei penkeri metai – Portugalijoje. Įdomu tai, kad Vokietijoje gresiančios laisvės atėmimo bausmės riba nustatyta tik tada, kai suėmimas taikomas dėl trukdymo procesui, – tokiu atveju reikalaujama, kad už galimai padarytą nusikalstamą veiką būtų baudžiama daugiau nei šešių mėnesių laisvės atėmimo bausme. Kai kurios valstybės numato papildomus kriterijus, kuriems esant minimali gresiančios laisvės atėmimo bausmės riba yra nereikšminga. Pavyzdžiui, Latvijoje, Suomijoje, Švedijoje ir Lenkijoje ši riba nereikšminga, jei nėra žinoma asmens tapatybė (*angl.* the

identity of the suspect is unclear) arba asmuo neturi pastovios gyvenamosios vietos toje valstybėje (*angl.* he or she has no permanent residence); Liuksemburge – jei asmuo yra užsienietis (*angl.* the suspect is a foreigner) ir kt. (Kalmthout *et al.*, 2007, p. 58–60).

Lietuvos Respublikoje suėmimas gali būti taikomas tik tada, kai tiriamos ir nagrinėjamos bylos dėl nusikaltimų, už kuriuos baudžiamasis įstatymas numato griežtesnę negu vienerių metų laisvės atėmimo bausmę (BPK 122 straipsnio 8 dalis). Galiojantis teisinis reglamentavimas nedraudžia skirti šią kardomąją priemonę, kai BK straipsnio sankcijoje, be griežtesnės nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmės, yra numatytos ir švelnesnės bausmės (Goda *et al.*, 2003, p. 311).

Pastebėtina, kad griežtesnė nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmė numatyta už absoliučią daugumą BK įtvirtintų nusikaltimų. Tokia laisvės atėmimo bausmė nenumatyta tik už kai kuriuos (iš viso – 18) nusikaltimus (BK 139 straipsnis, 140 straipsnio 1 dalis, 152¹ straipsnis, 154 straipsnis, 170 straipsnio 1 dalis, 170² straipsnis, 193 straipsnis, 203 straipsnio 1 dalis, 206 straipsnio 1 dalis, 238 straipsnis, 258 straipsnio 1 dalis, 270² straipsnio 1 dalis, 277 straipsnio 1 dalis, 281¹ straipsnis, 285 straipsnio 1 dalis, 309 straipsnio 1 dalis, 310 straipsnis, 312 straipsnio 1 dalis). Manytina, kad ši sąlyga, kaip ir kaimyninėje Latvijos Respublikoje, neturi jokios pridėtinės vertės ir yra tik „simbolinė“. Kartu tai reiškia, kad Lietuvos Respublikoje suėmimas teoriškai galėtų būti taikomas ir tiriant bei nagrinėjat bylas dėl sąlyginai mažo pavojingumo nusikaltimų, pavyzdžiui, valstybės vėliavos ar herbo viešo išniekinimo (BK 127 straipsnis), neteisėto pašto siuntos perėmimo (BK 166 straipsnio 1 dalis), pelkių sausinimo (BK 273 straipsnio 1 dalis) ir pan.

Teismų praktikoje ši sąlyga konstatuojama teisingai ir jokių ginčų dėl jos nekyla. Klaidų, kai suėmimas taikomas asmeniui, kaltinamam padarius nusikaltimą, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta švelnesnė nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmė, neužfiksuota.

3. SUĖMIMO TRUKMĖ

Suėmimo trukmės problema yra viena iš sudėtingiausių baudžiamojo proceso problemų. Kiekvieno įtariamojo ar kaltinamojo atžvilgiu galioja nekaltumo prezumpcijos principas, draudžiantis šio asmens atžvilgiu taikyti bet kokius bausmei ar BK numatytai poveikio priemonei prilygstančius suvaržymus. Suėmimo taikymas pateisinamas tik tiek, kiek tokios kardomosios priemonės taikymas yra būtinas siekiant proceso tikslų. Tačiau atsižvelgiant į apribojimų, kuriuos tenka patirti suimtajam, griežtumą, turi būti siekiama, kad suėmimas, taikomas net ir siekiant aiškiai apibrėžtų proceso tikslų, truktų kuo trumpiau. Kita vertus, dažnai egzistuoja rizika, kad nutraukus suėmimo taikymą gali būti pakenkta ikiteisminio tyrimo sėkmei ir (ar) sutrukdyta nustatyti tiesą byloje (Goda *et al.*, 2011, p. 234). Dėl šių priežasčių yra gana sudėtinga atsakyti į klausimą, kada suėmimo trukmė peržengia būtinos ribos slenkstį ir tampa pernelyg ribojanti asmens teises bei laisves, pažeidžianti proporcingumo principą ir nebeatitinkanti teisėto bei pagrįsto valstybės siekio užtikrinti baudžiamojo proceso tikslų įgyvendinimą.

3.1. Suėmimo terminai ir jų pratęsimo tvarka

BPK 127 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad suėmimas paprastai negali būti taikomas ilgiau kaip šešis mėnesius. Konkretų suėmimo terminą nustato ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartyje skirti suėmimą, tačiau iš karto suėmimas negali būti paskirtas ilgesniam nei trijų mėnesių laikotarpiui. Nepilnamečiui iš karto suėmimas negali būti paskirtas ilgesniam nei dviejų mėnesių laikotarpiui. Suėmimo terminą pratęsti, bet ne ilgiau kaip iki šešių mėnesių, o nepilnamečiams – ne ilgiau kaip iki keturių mėnesių, gali tas pats arba kitas tos pačios apylinkės teismo, o kai teismas sudarytas iš teismo rūmų, – tų pačių teismo rūmų ikiteisminio tyrimo teisėjas ar kitos apylinkės teismo arba to teismo kitų teismo rūmų ikiteisminio tyrimo teisėjas. Nepriklausomai nuo to, kiek kartų ikiteisminio tyrimo teisėjas pratęsia suėmimo terminą (pavyzdžiui, pilnamečiui asmeniui paskiria suėmimą trims mėnesiams ir vėliau dar trims mėnesiams pratęsia šį terminą arba paskiria šią kardomąją priemonę vienam mėnesiui ir po to dar penkis kartus pratęsia šį terminą po vieną mėnesį ir pan.), visais atvejais šio teisėjo kompetencija apribota šešių mėnesių maksimaliu terminu (nepilnamečių atžvilgiu – keturių mėnesių maksimaliu terminu). Ši taisyklė galioja ir tada, kai suėmimas skiriamas asmeniui, kuriam ši kardomoji priemonė to paties ikiteisminio tyrimo metu jau buvo taikoma su pertraukomis: kai suimtas išleidžiamas į laisvę, o po kurio laiko vėl suimamas (Goda *et al.*, 2003, p. 324).

Išimtiniais atvejais, t. y. dėl 1) ypatingo bylos sudėtingumo ar 2) didelės apimties, minėtus maksimalius terminus apygardos teismo teisėjas gali pratęsti, bet ne ilgiau kaip iki

trijų mėnesių, o nepilnamečiams – ne ilgiau kaip iki dviejų mėnesių. Suėmimo terminas gali būti pratęstas pakartotinai, bet ikiteisminio tyrimo metu terminas negali tęstis ilgiau kaip devynis mėnesius, o nepilnamečių suėmimo terminas – ilgiau kaip šešis mėnesius. Bylose dėl sunkių ar labai sunkių nusikaltimų, taip pat bylose, kuriose nusikalstamų veikų padarymu įtariamai ar kaltinami bendrininkų grupės, organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nariai, arba kai asmenys suimti užsienio valstybėje, ikiteisminio tyrimo metu suėmimo terminas negali tęstis ilgiau kaip aštuoniolika mėnesių, o nepilnamečių suėmimo terminas – ilgiau kaip dvylika mėnesių (BPK 127 straipsnio 2 dalis).

Dėl suėmimo termino pratęsimo ikiteisminio tyrimo metu prokuroras likus ne mažiau kaip dešimčiai dienų, o kai suėmimas paskirtas ar pratęstas trumpesniai negu vieno mėnesio terminui, – likus ne mažiau kaip penkioms dienoms iki anksčiau paskirto ar pratęsto suėmimo termino pabaigos turi su pareiškimu kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją, o jei pratęsus suėmimo terminą bendra suėmimo trukmė viršytų šešis mėnesius, nepilnamečiams paskirto ar pratęsto suėmimo trukmė viršytų keturis mėnesius arba jei suėmimas trunka ilgiau kaip šešis mėnesius, o nepilnamečiams – ilgiau kaip keturis mėnesius, – į apygardos teisimą (BPK 127 straipsnio 3 dalis). Šie terminai, manytina, numatyti tam, kad suėmimo termino pratęsimo klausimą sprendžiantis teisėjas turėtų pakankamai laiko susipažinti su bylos medžiaga ir pasiruošti posėdžiui, t. y. kad suėmimo termino pratęsimo klausimas nebūtų sprendžiamas atmetinai, skubotai. Tiesa, teismas negali atsisakyti patenkinti prokuroro pareiškimą dėl suėmimo termino pratęsimo vien dėl tos priežasties, kad toks pareiškimas parduotas praleidus nurodytus terminus (BPK 127 straipsnio 5 dalis). Tačiau suėmimo terminas gali būti pratęsiamas tik tokiu atveju, jei anksčiau nustatytas terminas dar nėra pasibaigęs. Tai reiškia, kad prašymas pratęsti jau pasibaigusį suėmimo terminą negali būti tenkinamas. Tokiu atveju turi būti sprendžiamas suėmimo paskyrimo klausimas. BPK nedraudžia tame pačiame procese, esant reikalingoms prielaidoms, suėmimą skirti kelis kartus.

Prokuroro pareiškinge dėl suėmimo termino pratęsimo turi būti nurodyti BPK 125 straipsnio 2 dalyje išvardyti duomenys (t. y. tie patys duomenys, kurie nurodomi prašant skirti suėmimą). Kiekvieną kartą prašant pratęsti suėmimo terminą turi būti išsamiai motyvuojama, kodėl suėmimo terminas turi būti pratęstas, pagrindžiama, kodėl suėmimo prielaidos, nustatytos skiriant suėmimą, šioje proceso stadijoje nėra išnykusios. Jei pratęsus suėmimo terminą bendra suėmimo trukmė viršytų šešis mėnesius, nepilnamečiams paskirto ar pratęsto suėmimo trukmė viršytų keturis mėnesius arba jei suėmimas trunka ilgiau kaip šešis mėnesius, o nepilnamečių suėmimas – ilgiau kaip keturis mėnesius, prokuroro pareiškinge turi būti pateikti 1) faktiniai duomenys ir motyvai, kodėl byla laikytina ypač

sudėtinga ar didelės apimties, ir 2) išvardyti pagrindiniai ikiteisminio tyrimo veiksmai, atlikti po suėmimo paskyrimo ar suėmimo termino paskutinio pratęsimo (BPK 127 straipsnio 4 dalis).

Nuspręsti, ar byla gali būti laikoma ypatingai sudėtinga ir (ar) didelės apimties, turi suėmimo pratęsimo klausimą nagrinėjantis teismas. Įstatymas sąvokų „ypatingai sudėtinga byla“ ir „didelės apimties byla“ nepateikia. Šį klausimą formuoja doktrina ir teismų praktika. Ypatingai sudėtinga byla, pavyzdžiui, gali būti pripažinta tokia byla, kurią tiriant būtina atlikti daug tyrimo veiksmų, daug laiko reikalaujančias ekspertizes, versti dokumentus iš užsienio kalbų ir pan. Bylos sudėtingumą lemia ir nusikalstamos veikos rūšis – ypatingai sudėtingomis dažniausiai galėtų būti pripažintos bylos dėl nusikaltimų ekonomikai ir verslo tvarkai ar nusikaltimų finansų sistemai padarymo. Ypatingai sudėtingos bylos dažnai būna didelės apimties. Nors tam tikrais atvejais didelės apimties byla nebūtinai turi būti laikoma ypatingai sudėtinga. Didelės apimties bylomis laikomos bylos, kuriose, pavyzdžiui, nagrinėjama daug nusikalstamų veikų epizodų, įtariamaisiais tapę daug asmenų ar kurias nagrinėjant reikia apklausti daug liudytojų, nukentėjusiųjų ir pan. Nėra būtina, kad byla vienu metu būtų ir ypatingai sudėtinga, ir didelės apimties, – pakanka įrodyti, kad byla turi bent vieną iš šių savybių. Nors, kaip minėta, šios savybės dažniausiai būna persipynusios ir viena nuo kitos neatskiriamos (Goda *et al.*, 2003, p. 324–325; Goda *et al.*, 2011, p. 236).

Prokuroro pareiškime, kaip minėta, taip pat turi būti išvardyti pagrindiniai ikiteisminio tyrimo veiksmai, atlikti po suėmimo paskyrimo ar suėmimo termino paskutinio pratęsimo. Ši pareiškimo dalis yra labai svarbi, nes BPK 127 straipsnio 7 dalyje nurodyta, kad „teisėjas priima nutartį nepratęsti suėmimo termino, jei nustato, kad per paskutinius du kardomosios priemonės – suėmimo taikymo mėnesius nebuvo imtasi visų įstatymuose numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika, ir prokuroras nenurodė jokių objektyvių priežasčių, dėl kurių tai nebuvo daroma“. Tokia nuostata įtvirtinta įstatyme, siekiant apsaugoti įtariamus asmenis nuo nepagrįsto jų laisvės suvaržymo tokiu atveju, kai ikiteisminis tyrimas dėl pareigūnų kaltės nevyksta pakankamai intensyviai. Žinoma, jei ikiteisminio tyrimo veiksmai negali būti atliekami dėl pateisinamų priežasčių, pavyzdžiui, dėl proceso dalyvių ligų, reikiamos medžiagos negavimo iš tam tikros užsienio valstybės ir pan., teisėjas turi teisę pratęsti suėmimo terminą. Svarbu pažymėti, kad objektyvia tyrimo veiksmų neatlikimo priežastimi negali būti laikomas per didelis teisėsaugos institucijų darbo krūvis, reikalingų tyrimui lėšų stygius ir pan., nes dėl tokių priežasčių kilę papildomai sunkumai ir suvaržymai asmeniui, kurio atžvilgiu vyksta tyrimas, negali būti pateisinami (Goda *et al.*, 2003, p. 327).

Net ir konstatavus, kad byla yra ypatingai sudėtinga ir (ar) didelės apimties, taip pat ir tai, kad tyrimas organizuojamas ir atliekamas pakankamai aktyviai, ikiteisminio tyrimo metu suėmimo terminas negali tęstis ilgiau kaip devynis mėnesius, o nepilnamečių suėmimo terminas – ilgiau kaip šešis mėnesius; bylose dėl sunkių ar labai sunkių nusikaltimų, taip pat bylose, kuriose nusikalstamų veikų padarymu įtariamai ar kaltinami bendrininkų grupės, organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nariai, arba kai asmenys suimti užsienio valstybėje, ikiteisminio tyrimo metu suėmimo terminas negali tęstis ilgiau kaip aštuoniolika mėnesių, o nepilnamečių suėmimo terminas – ilgiau kaip dvylika mėnesių. Jei pasibaigus šios kardomosios priemonės taikymo ikiteisminio tyrimo stadijoje terminui byla nėra perduota teismui, įtariamasis turi būti paleistas į laisvę. Paleidžiant į laisvę, įtariamajam gali būti skiriama kita kardomoji priemonė (ar jų kompleksas).

Kai byla perduota teismui, suėmimo termino pratęsimo klausimą teismas, kurio žinioje yra byla, sprendžia nepaisydamas to, ar dėl to gautas prokuroro pareiškimas. Jei teismas perdavė bylą prokurorui, suėmimo terminas teismo gali būti pratęstas ne ilgiau kaip iki trijų mėnesių, o nepilnamečių suėmimo terminas – ne ilgiau kaip iki dviejų mėnesių (BPK 127 straipsnio 9 dalis). Teismas, kurioje žinioje yra byla, privalo nuolat tikrinti, ar vis dar egzistuoja būtinybė ir reikalingos prielaidos taikyti griežčiausią kardomąją priemonę. EŽTT praktikoje ne kartą pažymėta, kad pagrindai, pateisinantys pirminį asmens suėmimą, laikui bėgant tampa vis mažiau svarbūs, todėl pratęsiant suėmimą kiekvienu atveju būtina nurodyti naujų laisvės suvaržymą pagrindžiančių aplinkybių (pavyzdžiui, EŽTT 2014 m. lapkričio 4 d. sprendimas byloje Mierzejewski prieš Lenkiją).

Bylą perdavus teismui, iš esmės suėmimo termino pratęsimų skaičius nėra ribojamas. Vis tik BPK 127 straipsnio 11 dalyje nurodyta, kad viso baudžiamojo proceso metu suėmimas negali trukti ilgiau kaip du trečdalius didžiausios laisvės atėmimo bausmės, baudžiamajame įstatyme nustatytos už sunkiausią nusikaltimą, dėl kurio tirama ir nagrinėjama byla. Įdomų pastebėti, kad ši nuostata galiojo ir 1961 metų BPK 106 straipsnyje (straipsnio redakcija, galiojusi nuo 1996 m. birželio 21 d. iki 2003 m. gegužės 1 d.), tačiau buvo panaikinta, vadovaujantis, kaip teigiama, ne itin įtikinamais argumentais, kad tokia taisyklė skatina laikyti įtariamuosius (kaltinamuosius) suimtus. Pritartina G. Godos nuomonei, kad iš tiesų dviejų trečdalių taisyklės paskirtis yra priešinga – garantuoti, kad asmens suėmimas netruktų ilgiau už laisvės atėmimo bausmę, kuri galėtų jam būti paskirta pasibaigus procesui. Ypač tai aktualu bylose, kuriose gali būti skiriama trumpalaikė laisvės atėmimo bausmė, pavyzdžiui, ne griežtesnė kaip dveji ar treji metai. Dviejų trečdalių ar panašios taisyklės nebuvimas sudarė sąlygas susidaryti žmogaus teisių požiūriu

itin neigiamai vertintinai situacijai, kai teismas, apkaltinamuoju nuosprendžiu skirdamas bausmę, daugiau svarsto ne tai, kokia bausmė būtų teisinga, o žiūri, kiek laiko jau yra taikomas suėmimas ir bando skirti tokią bausmę, į kurią „sutilptų“ suėmime jau išbūtas laikas, nes jei būtų skiriama bausmė, trumpesnė už suėmimą, taptų visiškai nesuprantama, kodėl nuteistasis taip ilgai buvo suimtas. Iš esmės nuosprendis tokioje situacijoje yra ne kiek teisingumo aktas, kiek „suėmimo taikymo pateisinimas“ (Goda *et al.*, 2011, p. 237). Tik po daugiau nei penkiolikos metų, t. y. 2015 m. liepos 11 d., ši nuostata ir vėl buvo įtvirtinta BPK, kas laikytina teisingu žingsniu žmogaus teisių apsaugos stiprinimo link.

Suėmimo termino pratęsimo ikiteisminio tyrimo metu klausimui išspręsti ikiteisminio tyrimo teisėjas ar apygardos teismo teisėjas privalo surengti posėdį (bylą perdavus teismui suėmimo termino pratęsimo klausimas sprendžiamas teisiama jame arba specialiai suėmimo klausimo nagrinėjimui surengtame posėdyje), į kurį šaukiami gynėjas ir prokuroras. Šių asmenų dalyvavimas šiame posėdyje būtinas. Prireikus į posėdį gali būti pristatomas suimtas. Suimtąjį privaloma pristatyti į posėdį tuo atveju, kai sprendžiamas ilgiau kaip šešis mėnesius trunkančio suėmimo termino pratęsimo klausimas. Nepilnametį suimtąjį privaloma pristatyti į posėdį tuo atveju, kai sprendžiamas ilgiau kaip keturis mėnesius trunkančio suėmimo termino pratęsimo klausimas. Suimtojo dalyvavimas teismo posėdyje gali būti užtikrinamas garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis. Suimtas, kuris dalyvauja posėdyje, ir jo gynėjas turi teisę susipažinti su visa prokuroro pateikta medžiaga, pagal kurią prašoma pratęsti suėmimo terminą (BPK 127 straipsnio 6 dalis).

3.2. Suėmimo trukmės vertinimas EŽTT praktikoje: Lietuvos atvejų analizė

Suėmimo taikymas turi ne tik atitikti aptartus įstatyme numatytus formalius reikalavimus, tačiau ir kiekvienu atveju, net kai suėmimas taikomas trumpam laikotarpiui, jo taikymas privalo būti aiškiai pagrįstas. EŽTT, kuris pakankamai dažnai nagrinėja bylas dėl suėmimo trukmės, nei viename iš sprendimų nėra kategoriškai nurodęs, koks suėmimo terminas yra laikomas pagrįstu. Kiekvienu atveju suėmimo terminas priklauso nuo konkrečių bylos aplinkybių. Vienais atvejais tam tikra suėmimo trukmė gali būti vertinama kaip atitinkanti EŽTK, o kitais – kaip žmogaus teisių pažeidimas (Mickevičiūtė, 2020). Pavyzdžiui, byloje A. CH. prieš Šveicariją pažeidimas nebuvo konstatuotas, nors suėmimas truko virš ketverių metų. EŽTT pažeidimo neįžvelgė, nes byla buvo itin didelės apimties (bylą sudarė 711 tomų), todėl šios bylos tyrimas buvo ištis sudėtingas (EŽTT 1994 m. kovo 11 d. sprendimas byloje A. CH. prieš Šveicariją). Kitoje byloje – Toth prieš Austriją – šiek tiek ilgiau nei dvejus metus trukęs suėmimas buvo pripažintas neatitinkančiu EŽTK, nes buvo tirama įprasta nusikalstama veika (įprastas sukčiavimas), o ilgą tyrimo trukmę daugiausiai

lėmė dažnas bylos dokumentų siuntinėjimas iš vienos institucijos į kitą (EŽTT 1991 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Toth prieš Austriją). Ne vienoje byloje EŽTT pripažino, kad suėmimo trukmė buvo pernelyg ilga, nes ši kardomoji priemonė buvo taikoma motyvuojant iš esmės vien padaryto nusikaltimo sunkumu: byloje Porowski prieš Lenkiją suėmimas šiuo motyvu buvo taikomas ilgiau nei ketverius metus (EŽTT 2017 m. kovo 21 d. sprendimas byloje Porowski prieš Lenkiją); byloje Shishkov prieš Bulgariją suėmimas šiuo motyvu buvo taikomas, lyginant su prieš tai minėta byla, sąlyginai trumpiau, t. y. beveik aštuonis mėnesius, tačiau EŽTT vis tiek pripažino pažeidimą (EŽTT 2003 m. balandžio 9 d. sprendimas byloje Shishkov prieš Bulgariją). EŽTT ne kartą savo sprendimuose yra nurodęs, kad besitęsiantis suėmimas gali būti pateisinamas, kai yra konkrečių požymių, kad to iš tikrųjų reikalauja viešasis interesas, kuris, nepaisant nekaltumo prezumpcijos, turi prioritetą prieš asmens laisvės gerbimo taisyklę (EŽTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimas byloje Kudla prieš Lenkiją). Visais atvejais, sprendžiant klausimą dėl suėmimo taikymo termino pagrįstumo, svarbus ne pats laikotarpis, kurį asmuo yra laikomas suimtas, o byloje esantys faktiniai duomenys, patvirtinantys, kad suėmimo taikymas net ir ilgą laikotarpį yra pagrįstas (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Pažymėtina, kad EŽTK įtvirtina dvi nuostatas, susijusias su suėmimo taikymo trukme. EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje kiekvienam žmogui garantuojama teisė į tai, „kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką“. Ši žmogaus teisė yra bendro pobūdžio, t. y. privalo būti garantuojama tiek baudžiamajame procese, tiek ir, pavyzdžiui, civiliniame procese. Tiesa, baudžiamajame procese kaltinamasis šią teisę turi nepriklausomai nuo to, ar jam yra paskirta kokia nors kardomoji priemonė, ar ne. Abiem atvejais teisėsaugos institucijos turi stengtis, kad teisminis nagrinėjimas prasidėtų kiek įmanoma greičiau nuo ikiteisminio tyrimo pradžios, o ir pats teisminis nagrinėjimas turėtų vykti be nepateisinamų pertraukų (Schlucher, 1994 cituota Goda, 1996, p. 42–43). EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką su suėmimo trukme siejasi netiesiogiai – kuo visas baudžiamasis procesas truks trumpiau, tuo ir tame procese taikomų procesinių prievartos priemonių taikymo laikas objektyviai sutrumpės. EŽTK 5 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad kiekvienas sulaikytasis ar suimtas „turi teisę per priimtina laiką į teisminį nagrinėjimą“. Šioje normoje įtvirtintas tiesioginis įpareigojimas teisėsaugos institucijoms baudžiamąjį persekiojimą vykdyti taip, kad laisvė kaltinamajam dar nesant priimto ir įsiteisėjusio apkaltinamojo nuosprendžio nebūtų atimta nepagrįstai ilgą laiką. Koks laikas yra „įmanomai trumpiausias“ ir „priimtinas“, tikslaus atsakymo pateikti neįmanoma (Goda, 1996, p. 43). Pagrindiniai kriterijai, kuriais EŽTT

vadovaujasi, nagrinėdamas bylas dėl suėmimo trukmės, yra: proceso sudėtingumas, kaltinimų sunkumas, įtariamųjų (kaltinamųjų) skaičius, įrodinėjimo sunkumas (liudytojų skaičius, bylos dokumentų kiekis ir pan.) (Goda *et al.*, 2011, p. 235).

EŽTT savo praktikoje yra išnaginėjęs nemažai bylų prieš Lietuvos Respubliką, kuriose nustatyti EŽTK 5 straipsnio 3 dalies pažeidimai dėl pernelyg ilgos suėmimo trukmės. Teismo išvados atskleidžia tam tikrus praktinius iššūkius, susijusius su suėmimo trukmės motyvavimo kokybe bei EŽTK įtvirtintų principų įgyvendinimu nacionalinėje teisminėje sistemoje. Toks EŽTT dėmesys rodo šios problematikos aktualumą vertinant asmens teisių apsaugos efektyvumą baudžiamajame procese.

Pirmoji byla, kurioje, be kita ko, buvo sprendžiamas klausimas dėl nepagrįstai ilgos suėmimo trukmės, – Jėčius prieš Lietuvą. Bylos duomenimis, J. Jėčiui (pareiškėjui) 1994 metais buvo pareikštas įtarimas dėl nužudymo. 1995 metais nužudymo byla buvo nutraukta dėl įrodymų trūkumo. Pareiškėjo suėmimas truko 14 mėnesių ir 26 dienas. Vyriausybė pabrėžė, kad ši byla buvo susijusi su kaltinimu nužudymu sunkinančiomis aplinkybėmis ir kad kartu su pareiškėju byloje kaltinimai buvo pateikti trims policininkams. Tą faktą, kad byla buvo sudėtinga faktine ir teisine prasme, patvirtino ir poreikis du kartus sustabdyti teisminį nagrinėjimą, kol bus surinkti papildomi įrodymai. Vyriausybės nuomone, „pareiškėjo suėmimas buvo sankcionuotas ne vien byloje surinktų įrodymų svarumo ir nusikaltimo sunkumo pagrindu, bet ir dėl pavojaus, kad pareiškėjas gali kliudyti nustatyti tiesą“. Vyriausybė tvirtino, kad visa suėmimo trukmė neviršijo „įmanomai trumpiausio laiko“, nurodyto EŽTK 5 straipsnio 3 dalyje. Vyriausybės pateikti argumentai EŽTT neįtikino: „<...> valdžios institucijos, sankcionuodamos pareiškėjo kardomąjį kaltinimą (suėmimą), nepateikė reikšmingų ir pakankamų priežasčių“. Tęsdamas mintį, teismas pažymėjo, kad: „Pagrįsto įtarimo, kad sulaikytas asmuo padarė nusikaltimą, buvimas yra būtina (*sine qua non*) besitęsiančio suėmimo teisėtumo sąlyga, bet praėjus tam tikram laiko tarpui ji nebėra pakankama. <...> Pagal šios bylos faktus, vienintelės prokuratūros institucijų nurodytos pareiškėjo kardomojo kalinimo (suėmimo) priežastys buvo nusikaltimo sunkumas ir byloje surinktų įrodymų prieš jį svarumas. Apygardos teismas nepateikė jokių priežasčių, pateisinančių besitęsianti kardomąjį kaltinimą (suėmimą). Teismas mano, kad įtarimas, jog pareiškėjas įvykdė nužudymą, iš pradžių galėjo pateisinti jo suėmimą, bet jis negalėjo būti „reikšmingas ir pakankamas“ pagrindas laikyti jį suimtą beveik 15 mėnesių, ypač kai šio įtarimo nepagrįstumą įrodė teismas, išteisinęs pareiškėją. Iš to seka, kad pareiškėjo suėmimo trukmė buvo per ilga“ (EŽTT 2000 m. liepos 31 d. sprendimas byloje Jėčius prieš Lietuvą). Vadovaujantis EŽTT išaiškinimu byloje Jėčius prieš Lietuvą, galima daryti išvadą, kad vien nusikaltimo sunkumas ir įtarimo buvimas

negali pateisinti ilgos suėmimo trukmės. Teismas aiškiai pabrėžė, kad laikui bėgant institucijos privalo pateikti pakankamus motyvus, pagrindžiančius tolesnį laisvės suvaržymą, o to nepadarius – suėmimas laikytinas pažeidžiančiu EŽTK nuostatas.

Kita EŽTT išnagrinėta byla – Balčiūnas prieš Lietuvą. Bylos duomenimis, L. Balčiūno (pareiškėjo) atžvilgiu buvo pradėti du baudžiamieji procesai: vienas – dėl ginkluoto plėšimo, kitas – dėl dalyvavimo nusikalstamo susivienijimo veikloje, taip pat dalyvavimo organizuojant du sprogdinimus viešose vietose. Pareiškėjas tvirtino, kad jo suėmimo trukmė buvo akivaizdžiai per ilga. Jo teigimu, už tyrimą atsakingi prokurorai sujungė jo bylą su kitomis bylomis, o vėliau išskyrė. Dėl to jis suėmimo buvo laikomas beveik penkerius metus. Pareiškėjo manymu, jo situaciją dar labiau apsunkino blogos laisvės atėmimo vietų įstaigos sąlygos, kurioje jis buvo laikomas. Galiausiai, jis neturėjo galimybės bendrauti su savo giminačiais, kadangi motina jį pirmą kartą galėjo aplankyti tik praėjus metams su puse nuo suėmimo skyrimo. Tuo tarpu Vyriausybė tvirtino, kad Lietuvos teismų argumentai, pagrindžiantys pareiškėjo suėmimą, buvo „tinkami“ ir „pakankami“. Teigė, kad jo bendrininkai sutiko bendradarbiauti su institucijomis ir todėl buvo pagrindo manyti, kad, būdamas laisvėje, jis galėtų trukdyti nustatyti tiesą ir įtakoti liudytojus ir savo bendrininkus. Vyriausybės nuomone, suėmimo trukmė buvo pateisinama dėl baudžiamosios bylos sudėtingumo. EŽTT, įvertinęs pateiktą medžiagą, konstatavo, kad: „Iš teismų nutarčių matyti, kad tęsiant pareiškėjo kardomąjį kaltinimą nurodytos priežastys buvo tiesiog trumpas ir abstraktus Baudžiamojo proceso kodekso 104 straipsnyje įtvirtintų pagrindų, reglamentuojančių kardomojo kalinimo pagrindus, pakartojimas, nenurodant, kaip šie pagrindai yra taikomi konkrečioje pareiškėjo byloje. Priežastys, nurodytos nutartyse, buvo bendro pobūdžio, teorinės ir beveik identiškos visą laikotarpį, neanalizuojant individualių pareiškėjo aplinkybių, ir todėl buvo aiškiai nepakankamos pagal Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies reikalavimus. Teismas taip pat pastebi, kad pareiškėjas nebuvo anksčiau teistas“. Šios aplinkybės, EŽTT vertinimu, buvo „pakankamos, kad Teismas galėtų padaryti išvadą, jog buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 3 dalis“ (EŽTT 2010 m. liepos 20 d. sprendimas byloje Balčiūnas prieš Lietuvą). Byla Balčiūnas prieš Lietuvą dar kartą patvirtina, kad bendro pobūdžio, abstraktūs ir individualių bylos aplinkybių neatskleidžiantys argumentai negali būti laikomi pakankamu pagrindu tęsti suėmimą.

Pažeidimas dėl pernelyg ilgos suėmimo trukmės konstatuotas dar vienoje EŽTT byloje – Lisovskij prieš Lietuvą. Bylos duomenimis, G. Lisovskij (pareiškėjas) buvo įtariamas (kaltinamas) dalyvavimu ginkluoto nusikalstamo susivienijimo veikloje, disponavimu nedideliu narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiu, turint tikslą jas

platinti, taip pat kitų nusikaltimų, tokių kaip kūno sužalojimas, neteisėtas laisvės atėmimas, turto prievartavimas, padarymu. Šių nusikaltimų tyrimo ir nagrinėjimo metu pareiškėjas išbuvo suėmimo daugiau nei ketverius su puse metų. Pareiškėjo manymu, jo suėmimas buvo pernelyg ilgas. Kiekvieną kartą pratęsdami jo suėmimo terminą teismai turėjo iš naujo įvertinti faktines bylos aplinkybes ir vien pagrįsto įtarimo, kad jis padarė nusikaltimus, suėmimo terminui pratęsti neturėjo pakakti. EŽTT priminė, kad EŽTK 5 straipsnio 3 dalis reikalauja, jog kompetentingos nacionalinės institucijos parodytų „ypatingą stropumą“ kaltinamajam iškeltoje baudžiamojoje byloje jam esant suėmimo. Vertinant, ar „ypatingo stropumo“ reikalavimas buvo įvykdytas, privaloma atsižvelgti į bendrą bylos sudėtingumą, bet kokius nepateisinamo delsimo laikotarpius ir priemones, kurių ėmėsi valdžios institucijos procesui paspartinti, siekiant užtikrinti, kad bendra suėmimo trukmė išliktų „pagrįsta“. Spręsdamas dėl suėmimo pagrįstumo, EŽTT atkreipė dėmesį, kad pernelyg ilga pareiškėjo suėmimo trukmė kelia rimtą susirūpinimą ir reikalauja, kad valdžios institucijos pateiktų labai svarbias priežastis tam, kad ją būtų galima pateisinti. EŽTT sutiko, kad nacionaliniai teismai nevarė „bendrų ir abstrakčių“ argumentų pratęsiant pareiškėjo suėmimą, o jų nurodomos priežastys buvo reikšmingos ir pakankamos. Spręsdamas, ar valdžios institucijos parodė „ypatingą stropumą“ pareiškėjui iškeltoje baudžiamojoje byloje, EŽTT pirmiausia pastebėjo, kad per ikiteisminį tyrimą, kuris po pareiškėjo sulaikymo truko beveik metus, valdžios institucijos apklausė apie 50 liudytojų ir kitų įtariamųjų, be to, atliko kitus pakartotinius tyrimo veiksmus, kurie, manytina, buvo būtini ir atliekami pakankamai dažnai. Atsižvelgdamas į tai, kad ikiteisminis tyrimas buvo susijęs su dideliu skaičiumi nusikalstamų veikų, kurias, kaip buvo įtariama, padarė nusikalstamas susivienijimas, ir todėl tyrimas buvo pakankamai sudėtingas, EŽTT laikėsi nuomonės, kad veiksmai, kurių per šį laikotarpį ėmėsi valdžios institucijos, gali būti laikomi atitinkančiais „ypatingo stropumo“ standartą pagal EŽTK 5 straipsnio 3 dalį. Vis tik, po to, kai byla buvo perduota pirmosios instancijos teismui, EŽTT pažymėjo, kad pareiškėjas liko suėmimo dar beveik trims su puse metų, o šiuo metu buvo paskirti 57 posėdžiai kartą per mėnesį arba beveik kas mėnesį. Įvertinęs tai, kad prieš prasidedant teisminiam nagrinėjimui pareiškėjas suėmimo jau išbuvo apie vienerius metus, teismas nebuvo įtikintas, kad vidutiniškai vieno per mėnesį posėdžio paskyrimas rodo pakankamą valdžios institucijų stropumą. Be to, EŽTT įvertino ir tai, kad 26 iš šių posėdžių buvo atidėti dėl valdžios institucijų nesugebėjimo užtikrinti kitų kaltinamųjų ir liudytojų dalyvavimo. Nei vienas iš šių atidėjimų nebuvo atliktas dėl pareiškėjo kaltės. Dėl pasikartojančių atidėjimų susidėjo daugiau nei dvejų metų laikotarpis, kai neįvyko nei vienas teismo posėdis. Neginčydamas to, kad byla išties buvo sudėtinga ir didelės apimties, teismas vis dėlto konstatavo, kad nei

bylos sudėtingumas, jei faktas, kad ji buvo susijusi su organizuotu nusikalstamumu, negali pateisinti tokios ilgos suėmimo trukmės (EŽTT 2017 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje *Lisovskij prieš Lietuvą*). Byla *Lisovskij prieš Lietuvą* parodė, kad net ir sudėtingose bei didelės apimties bylose, susijusiose su organizuotu nusikalstamumu, ilgalaikis suėmimas negali būti pateisinamas, jei nacionalinės institucijos neužtikrina operatyvaus ir nuoseklaus bylos nagrinėjimo.

Nepakankamas stropumas organizuojant teismo posėdžius lėmė EŽTK 5 straipsnio 3 dalies pažeidimą ir byloje *Velečka ir kiti prieš Lietuvą*. Šioje byloje pareiškėjai S. Velečka, N. Tučkus, A. Petkauskas ir T. Petrošius skundėsi dėl pernelyg ilgos suėmimo trukmės – jų suėmimas truko beveik penkerius metus. Ikiteisminio tyrimo metu, kuris truko daugiau nei metus su puse, priimdami nutartis dėl suėmimo termino pratęsimo, nacionaliniai teismai atkreipė dėmesį į tai, kad buvo reikalinga atlikti papildomus ikiteisminio tyrimo veiksmus, įskaitant ir pasikartojančius teisinės pagalbos prašymus užsienio institucijoms. Bylos nagrinėjimo teisme metu buvo apklausti 13 kaltinamųjų ir 85 liudytojai. Buvo surengtas 41 teismo posėdis. Vis dėlto daug teismo posėdžių buvo atidėta ir atšaukta dėl procesinių priežasčių. Praėjus beveik penkeriems metams nuo ikiteisminio tyrimo pradžios, pareiškėjai buvo nuteisti už tai, kad organizavo ir (ar) vadovavo nusikalstamam susivienijimui, vykdė kontrabandą ir platino didelius narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekius. Spręsdamas dėl suėmimo trukmės pagrįstumo, EŽTT akcentavo, kad ypatingai ilga pareiškėjų suėmimo trukmė, trukusi beveik penkerius metus, kelia rimtą susirūpinimą ir reikalauja, kad valdžios institucijos pateiktų itin svarias priežastis tam, kad būtų galima pateisinti tokią ilgą šios kardamosios priemonės taikymo trukmę. Teismas įvertino tai, kad ikiteisminis tyrimas buvo pakankamai sudėtingas, susijęs su poreikiu atlikti tyrimo veiksmus užsienyje, todėl laikėsi nuomonės, kad ikiteisminio tyrimo institucijų atlikti veiksmai atitiko „pakankamo stropumo“ standartą pagal EŽTK 5 straipsnio 3 dalį. Vertindamas teismų veiksmus organizuojant baudžiamosios bylos nagrinėjimą, EŽTT nekvestionavo, kad byla buvo ypatingai sudėtinga ir didelės apimties, tačiau, nepaisant to, konstatavo, kad nei bylos sudėtingumas, nei faktas, kad ji buvo didelės apimties, susijusi su organizuotu nusikalstamumu, negali pateisinti tokios ilgos suėmimo trukmės. Teismas neįžvelgė jokių valdžios institucijų pastangų nustatant griežtesnį ir veiksmingesnį teismo posėdžių tvarkaraštį, siekiant išvengti pasikartojančių bylos nagrinėjimo atidėjimų (EŽTT 2019 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Velečka ir kiti prieš Lietuvą*). Byla *Velečka ir kiti prieš Lietuvą* papildė *Lisovskij* bylos argumentaciją, dar kartą patvirtindama, kad ilgalaikė suėmimo trukmė negali būti pagrįsta vien bylos sudėtingumu ar apimtimi – būtina, jog

teismai imtųsi realių, sistemingų veiksmų užtikrinti bylos nagrinėjimo eigą ir išvengti nepateisinamų delsimo laikotarpių tarp teismo posėdžių.

EŽTT jurisprudencija atskleidžia sisteminės problemas praktikoje, susijusias su pernelyg ilga suėmimo trukme: formalus požiūris į argumentavimą, individualių bylos aplinkybių ignoravimas, ir teismo posėdžių organizavimo trūkumai. Tam, kad būtų išvengta EŽTK 5 straipsnio 3 dalies pažeidimų, būtina, visų pirma, stiprinti nacionalinių teismų pareigą detaliai motyvuoti sprendimus dėl suėmimo pratęsimo, antra, vengti nusikaltimo sunkumo ar kaltinimų pagrįstumo sureikšminimo, ir, trečia, organizuoti efektyvų bylos nagrinėjimą. Tik įgyvendinant šiuos pokyčius galima užtikrinti, kad teisėtas žmogaus teisių suvaržymas netaptų EŽTK pažeidimu.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Procesinės prievartos priemonės – tai baudžiamojo proceso įstatyme numatytos priemonės, pasireiškiančios žmogaus teisių suvaržymu, kurias valstybės subjektai taiko siekdami procesinių tikslų. Šios priemonės baudžiamajame procese yra reikalingos ne tik siekiant užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamosioms veikoms (BPK 119 straipsnis), tačiau ir siekiant gauti ar patikrinti baudžiamajam procesui reikšmingus duomenis.
2. Suėmimas – tai griežčiausia kardomoji priemonė, reiškianti įtariamojo / kaltinamojo laisvės atėmimą. Principinė nuostata, kad suėmimas taikytinas tik kaip išskirtinė priemonė, kraštutiniais atvejais, Lietuvos Respublikai išlieka svetima. Statistiniai duomenys rodo, kad nacionalinėje teisinėje sistemoje suėmimas, lyginant su artimiausiomis švelnesnėmis jo alternatyvomis, yra pagrindinė, t. y. dažniausiai skiriama, kardomoji priemonė. Vidutiniškai per metus (2020–2024 m.) suėmimas paskirtas apie 242 asmenims, intensyvi priežiūra – apie 25 asmenims, o namų areštas – apie 4 asmenims. Tai reiškia, kad suėmimas skiriamas beveik 10 kartų dažniau nei intensyvi priežiūra ir beveik 61 kartą dažniau nei namų areštas.
3. Šiuo metu galiojantis BPK saugo asmenį nuo nepagrįsto jo laisvės suvaržymo. Suėmimą gali paskirti tik ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas, surengtame teismo posėdyje, į kurį kviečiamas įtariamasis (kaltinamasis), jo gynėjas ir prokuroras, išklauses ir įvertinęs abiejų pusių argumentus dėl tokios kardamosios priemonės skyrimo pagrįstumo. Kita vertus, kai kurios BPK įtvirtintos taisyklės iš tiesų lemia palankesnes sąlygas suėmimo skyrimui: sprendžiant prokuroro pareiškimą skirti suėmimą laisvėje esančiam asmeniui, teisėjui neišvengiamai pirmiausia suformuojama nuomonė apie tokios kardamosios priemonės skyrimo pagrįstumą, o tik vėliau, jau pritaikius šią priemonę, išklausomi asmens ir jo gynėjo kontrargumentai; BPK 123 straipsnio 5 dalyje numatyta galimybė apriboti asmens laisvę net ir tokiu atveju, kai kyla abejonių dėl suėmimo skyrimo pagrįstumo. Todėl manytina, kad nepakankamas švelnesnių kardomųjų priemonių skyrimas iš dalies yra susijęs su šiuo metu galiojančiu teisiniu reglamentavimu.
4. Analizuojant teismų nutartis, kuriose buvo sprendžiama dėl asmens bėgimo (slėpimosi) nuo teisėsaugos institucijų rizikos (BPK 122 straipsnio 1 dalies 1 punktas), išryškėjo šie probleminiai – diskusiniai aspektai:

- 4.1. kai kurie apylinkių ir apygardų teismai vis dar vadovaujasi prieš daugiau nei dvidešimt metų suformuluota LAT Senato taisykle, kad tam tikrais atvejais suėmimo taikymui gali būti pakankamas vien faktas, jog asmuo yra kaltinamas sunkaus nusikaltimo, už kurį numatyta griežta laisvės atėmimo bausmė, padarymu. Tokia pozicija akivaizdžiai prieštarauja tiek EŽTT, tiek Lietuvos apeliacinio teismo išaiškinimams, kuriuose ne kartą konstatuota, kad nusikaltimo sunkumas ir gresiančios bausmės griežtumas, nors yra reikšmingas veiksnys vertinant asmens bėgimo (slėpimosi) riziką, pats savaime negali pateisinti suėmimo taikymo. Atsižvelgiant į tai, siūlytina tobulinti teisminę argumentaciją, atsisakant teiginių, kad viena aplinkybė pati savaime gali pateisinti suėmimo taikymą, nes tokie teiginiai yra iš esmės klaidingi: suėmimo taikymas galimas tik įvertinus individualių bylos aplinkybių visumą, o viena iš vertintinų aplinkybių nėra ir negali būti pakankama šios kardomosios priemonės taikymui;
- 4.2. paprastai teismai pasitelkia deklaratyvaus pobūdžio argumentus, neva teigiamai asmenį apibūdinančios aplinkybės (pavyzdžiui, šeimos, nepilnamečių vaikų, darbo turėjimas) egzistavo ir galimų nusikaltimų padarymo metu, tačiau nuo jų padarymo galimai nesulaikė, todėl nesulaikys ir nuo galimybės pabėgti (pasislėpti), taip „apeidami“ jų vertinimą. Autorė siūlo tokių argumentų atsisakyti, nes vien tai, kad teigiamai asmenį apibūdinančios aplinkybės egzistavo ir galimų nusikaltimų padarymo metu ir, kaip teigiama, galimai nuo jų padarymo nesulaikė, dar neleidžia teigti, jog jos nedaro jokios įtakos asmens apsisprendimui bėgti ar nebėgti. Socialinių ir ekonominių ryšių vertinimas turėtų būti siejamas su tuo, ar asmuo būtų pasiryžęs šiuos ryšius nutraukti ir pabėgti, o ne su šių aplinkybių įtaka galimų nusikaltimų padarymui;
- 4.3. aiški tendencija santuoką laikyti pagrindiniu ir tarsi vieninteliu patikimu šeiminių ryšių įrodymu, o kitas, teisės požiūriu taip pat reikšmingas artimo ryšio formas, pavyzdžiui, partnerystę ar ilgalaikį gyvenimą kartu, traktuoti kaip mažiau svarbias. Ypač kritikuotinas santuokos instituto sureikšminimas vertinant jauno asmens bėgimo (slėpimosi) tikimybę, nes tai, kad jaunas asmuo nėra sudaręs santuokos, yra dažna ir normalu. Atsižvelgiant į tai, siūlytina atidžiai įvertinti asmens turimus šeiminius ryšius, neapsiribojant vien santuokos sudarymo ar nesudarymo faktu;
- 4.4. teismų praktikoje nėra susiformavusio vienodo požiūrio į tai, kokią reikšmę vertinant šio suėmimo pagrindo egzistavimą turi išnykęs teistumas: vienais atvejais ši aplinkybė laikoma svarbiu asmens charakteristiką apibūdinančiu

veiksniu, kitais – visiškai ignoruojama arba net aiškiai traktuojama kaip neturinti jokios reikšmės;

4.5. tendencija turinčius nekilnojamojo turto asmenis traktuoti kaip labiau įsitvirtinusių Lietuvos Respublikoje, todėl mažiau linkusių bėgti (slėptis). Toks požiūris kelią abejonių, ar asmenys nėra netiesiogiai diferencijuojami, neproporcingai apsunkinant neturinčių nekilnojamojo turto asmenų procesinę padėtį;

4.6. aiški tendencija, kad sudėtinga sveikatos būklė neeliminuoja suėmimo taikymo galimybių.

5. BPK 122 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatytas suėmimo pagrindas gali būti konstatuojamas tik tokiu atveju, kai byloje yra objektyvių faktinių duomenų apie realią trukdymo procesui grėsmę. Teismų praktika rodo, kad dažniausiai trukdymo procesui rizika yra siejama su poveikio nukentėjusiesiems, liudytojams ar kitiems įtariamiesiems / kaltinamiesiems darymu, pasireiškiančiu šantažu, grasinimais, psichologiniu spaudimu. Nagrinėjant teismų praktiką užfiksuotas vos vienas atvejis, kai buvo siekiama išvengti neleistino poveikio darymo ne kitiems proceso subjektams, o daiktams, turintiems reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti teisme. Teismų praktika šiuo aspektu vis dėlto nėra visiškai nuosekli. Kai kuriais atvejais daromos aiškos klaidos: šis pagrindas grindžiamas prielaidomis, spėjimais, formaliais motyvais, nesant byloje jokių faktinių duomenų apie realią trukdymo procesui grėsmę. Tokia praktikos nuoseklumo stoka sudaro prielaidas nepagrįstiems žmogaus teisės į laisvę apribojimams.
6. Praktikoje suėmimas BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatyto pagrindu paprastai taikomas tada, kai tikimybę, jog kaltinamasis, būdamas laisvėje, gali daryti naujus nusikaltimus, pagrindžia bent kelių aplinkybių (pavyzdžiui, asmuo teistas, galimai padarytas nusikaltimas nėra atsitiktinio pobūdžio, nusikaltimas pasižymi organizuotumu, yra susijęs su materialinės naudos gavimu, asmuo neturi legalaus pragyvenimo šaltinio ir pan.) visuma, o vien fakto, jog asmuo anksčiau teistas, neretai griežčiausios kardamosios priemonės taikymui nepakanka. Konstatuojant tikimybę, kad grasinimu ar pasikėsiniu padaryti nusikaltimą įtariamasis asmuo gali padaryti tą nusikaltimą, klaidų, bent jau paskutiniųjų penkerių metų teismų nutartyse, neužfiksuota. Labiausiai nerimauti verčia tie atvejai, kai teismai nepatikrina (nei skirdami suėmimą, nei pratęsdami jo terminą), ar galimai padaryti nusikaltimai apskritai patenka į BPK 122 straipsnio 4 dalyje nurodytų nusikaltimų sąrašą. Tokie

atvejai leidžia teigti, kad teismų praktika vis dėlto nėra nuosekli, taip pat atskleidžia kartais ištis paviršutinišką, formalų ir neatidų požiūrį į žmogaus teises.

7. Duomenų, leidžiančių manyti, kad asmuo galėjo padaryti jam inkriminuojamą nusikaltimą, pakankamumo sąlyga teismų nutartyse motyvuojama itin siaurai: apsiribojama bylos medžiagoje esančių duomenų išvardijimu, nedetalizuojant jų turinio, arba duodama nuoroda į kaltinamąjį aktą. Analizuojant teismų nutartis, paprastai nėra galimybės suprasti, ar teismas iš tikrųjų įvertino byloje esančių duomenų turinį ir ar įtarimai (kaltinimai) asmeniui yra pagrįsti. Baudžiamasis procesas yra dinamiškas, o tai reiškia, kad bylos duomenų visuma nuolat kinta, bet kuriuo momentu gali atsirasti ne tik papildomų kaltinančių, bet ir asmenį teisinančių duomenų, todėl kiekvienu atveju teismas turi įsitikinti, ar šiuo konkrečiu momentu byloje tikrai yra pakankamai duomenų, pagrindžiančių kaltinimą, nes tik tada galima toliau svarstyti suėmimo taikymą. Konstatuojant šią suėmimo sąlyga svarbu, kad duomenys būtų pakankamai įvertinti suėmimo pagrįstumui nustatyti, tačiau kartu būtina neperžengti ribos, už kurios šis vertinimas jau taptų panašesnis į įrodymų analizę, būdingą bylos nagrinėjimui iš esmės.
8. Kiekvieną kartą skirdamas suėmimą ar pratęsdamas jo terminą, teismas privalo motyvuoti, kodėl reikiamų proceso tikslų negalima pasiekti taikant švelnesnes kardomąsias priemones. Vis tik šios suėmimo sąlygos argumentavimas paprastai nepasižymi didesniu išsamumu. Galima pastebėti tam tikrą tendenciją: visų pirma, teismas išdėsto aplinkybes, pagrindžiančias suėmimo būtinybę, o tada konstatuoja, kad tos pačios aplinkybės lemia ir švelnesnių kardomųjų priemonių netinkamumą. Žinoma, yra sudėtinga ką tik paaiškinus, kodėl suėmimo taikymas yra būtinas, antrą kartą tarsi „iš kitos pusės“ vėl pagrįsti, kodėl švelnesnės kardomosios priemonės yra negalimos. Tokia motyvacija, viena vertus, atrodo lyg ir logiška. Kita vertus, tokiu būdu švelnesnių kardomųjų priemonių netinkamumas tampa tik „išvestine“ išvada, iš esmės neturinčia jokio savarankiško vertinimo, ir taip iš dalies prieštaraujama EŽTT išaiškinimams, kad pirmiausia turėtų būti svarstoma švelnesnių kardomųjų priemonių paskyrimo galimybė, o suėmimas turi būti taikomas tik tada, kai jokia kita priemonė objektyviai yra nepakankama ir neveiksminga užtikrinti proceso tikslų įgyvendinimą.
9. Lietuvos Respublikoje suėmimas gali būti taikomas tik tada, kai tiriamos ir nagrinėjamos bylos dėl nusikaltimų, už kuriuos baudžiamasis įstatymas numato griežtesnę negu vienerių metų laisvės atėmimo bausmę. Pastebėtina, kad griežtesnė nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmė numatyta už absoliučią daugumą BK įtvirtintų nusikaltimų. Tokia laisvės atėmimo bausmė nenumatyta tik už kai kuriuos (iš viso – 18)

nusikaltimus. Manytina, kad ši sąlyga iš esmės neturi jokios pridėtinės vertės ir yra tik „simbolinė“. Kartu tai reiškia, kad Lietuvos Respublikoje suėmimas teoriškai galėtų būti taikomas ir tiriant bei nagrinėjat bylas dėl sąlyginai mažo pavojingumo nusikaltimų, pavyzdžiui, valstybės vėliavos ar herbo viešo išniekinimo (BK 127 straipsnis), neteisėto pašto siuntos perėmimo (BK 166 straipsnio 1 dalis), pelkių sausinimo (BK 273 straipsnio 1 dalis) ir pan. Teismų praktikoje ši sąlyga konstatuojama teisingai ir jokių ginčų dėl jos nekyla. Klaidų, kai suėmimas taikomas asmeniui, kaltinamam padarius nusikaltimą, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta švelnesnė nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmė, neužfiksuota.

10. EŽTT jurisprudencija atskleidžia sisteminės problemas praktikoje, susijusias su pernelyg ilga suėmimo trukme: formalus požiūris į argumentavimą, individualių bylos aplinkybių ignoravimas, ir teismo posėdžių organizavimo trūkumai. Tam, kad būtų išvengta EŽTK 5 straipsnio 3 dalies pažeidimų, siūlytina, visų pirma, stiprinti nacionalinių teismų pareigą detaliai motyvuoti sprendimus dėl suėmimo pratęsimo, antra, vengti nusikaltimo sunkumo ar kaltinimų pagrįstumo sureikšminimo, ir, trečia, organizuoti efektyvų bylos nagrinėjimą. Tik įgyvendinant šiuos pokyčius galima užtikrinti, kad teisėtas žmogaus teisių suvaržymas netaptų EŽTK pažeidimu.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Tarptautinės teisės norminiai aktai

11. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948). *Valstybės žinios*, 68-2497.
12. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). *Valstybės žinios*, 40-987.
13. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1966). *Valstybės žinios*, 77-3288.
14. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2000). *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, Nr. C 202/389.

Tarptautinės teisės rekomendacinio pobūdžio aktai

15. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2006 m. rugsėjo 27 d. rekomendacija „On the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse“ (anglų k.), Rec(2006) 13.
16. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2022 m. gruodžio 8 d. rekomendacija „Dėl įtariamųjų ir kaltinamųjų, kuriems taikomas kardomasis kalinimas, procesinių teisių ir dėl materialinių kaltinimo sąlygų“, *Eur-Lex*, C/2022/8987.

Lietuvos Respublikos teisės norminiai aktai

17. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
18. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 37-1341.
19. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.
20. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 12-313.

Lietuvos Respublikos poįstatyminiai teisės aktai

21. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymu „Dėl intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklių patvirtinimo“ Nr. 1V-863 patvirtintos Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklės (2014). *TAR*, 19993.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

22. *Neumeister prieš Austriją* [EŽTT], Nr. 1936/63, [1968-06-27], ECLI:CE:ECHR:1968:0627 JUD000193663.
23. *I. A. prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 28213/95, [1988-09-23], ECLI:CE:ECHR:1998:0923 JUD002821395.
24. *Lamy prieš Belgiją* [EŽTT], Nr. 10444/83, [1989-03-30], ECLI:CE:ECHR:1989:0330 JUD001044483.
25. *Fox, Campbell ir Hartley prieš Jungtinę Karalystę* [EŽTT], Nr. 12244/86, 12245/86 ir 12383/86, [1990-08-30], ECLI:CE:ECHR:1990:0830 JUD001224486.

26. *W. prieš Šveicariją* [EŽTT], Nr. 14379/88, [1990-11-19], ECLI:CE:ECHR:1990:1009 DEC001437988.
27. *Letellier prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 12369/86, [1991-07-26], ECLI:CE:ECHR:1991:0626 JUD001236986.
28. *Toth prieš Austriją* [EŽTT], Nr. 16704/90, [1991-12-12], ECLI:CE:ECHR:1993:0108 REP001670490.
29. *Tomasi prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 12850/87, [1992-08-27], ECLI:CE:ECHR:1992:0827 JUD001285087.
30. *A. CH. prieš Šveicariją* [EŽTT], Nr. 23579/94, [1994-03-11], ECLI:CE:ECHR:1994:0311 DEC002357994.
31. *Muller prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 21802/93, [1997-03-17], ECLI:CE:ECHR:1997:0317 JUD002180293.
32. *Clooth prieš Belgiją* [EŽTT], Nr. 12718/87, [1998-12-12], ECLI:CE:ECHR:1991:1212 JUD001271887.
33. *Jėčius prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 34578/97, [2000-07-31], ECLI:CE:ECHR:2000:0731 JUD003457897.
34. *Kudla prieš Lenkiją* [EŽTT], Nr. 30210/96, [2000-10-26], ECLI:CE:ECHR:2000:1026 JUD003021096.
35. *Ilijkov prieš Bulgariją* [EŽTT], Nr. 33977/96, [2001-07-26], ECLI:CE:ECHR:2001:0726 JUD003397796.
36. *Goc prieš Turkiją* [EŽTT], Nr. 36590/97, [2002-07-11], ECLI:CE:ECHR:2002:0711 JUD003659097.
37. *Smirnova prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 46133/99 ir 48183/99, [2002-07-24], ECLI:CE:ECHR:2002:1003 DEC004613399.
38. *Shishkov prieš Bulgariją* [EŽTT], Nr. 38822/97, [2003-04-09], ECLI:CE:ECHR:2003:0109 JUD003882297.
39. *Bacciev prieš Moldovą* [EŽTT], Nr. 9190/03, [2006-01-04], ECLI:CE:ECHR:2005:1004 JUD00091900.
40. *Ladent prieš Lenkiją* [EŽTT], Nr. 11036/03, [2008-03-18], ECLI:CE:ECHR:2008:0318 JUD001103603.
41. *Ambruszkiewicz prieš Lenkiją* [EŽTT], Nr. 38797/03, [2006-05-04], ECLI:CE:ECHR:2006:0504 JUD003879703.
42. *Juozaitytė ir Bikulčius prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 70659/01 ir 74371/01, [2008-04-24], ECLI:CE:ECHR:2005:0519 DEC007065901.

43. *Balčiūnas prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 17095/02, [2010-07-20], ECLI:CE:ECHR:2010:0720 JUD001709502.
44. *Venskutė prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 10645/08, [2012-12-11], ECLI:CE:ECHR:2012:1211 JUD001064508.
45. *Kislitsa prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 29985/05, [2012-09-19], ECLI:CE:ECHR:2012:0619 JUD002998505.
46. *Mierzejewski prieš Lenkiją* [EŽTT], Nr. 9916/13, [2014-11-04], ECLI:CE:ECHR:2014:1104 JUD000991613.
47. *Albrechtas prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 1886/06, [2016-04-19], ECLI:CE:ECHR:2016:0119 JUD000188606.
48. *Yusiv prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 55894/13, [2017-01-04], ECLI:CE:ECHR:2016:1004 JUD005589413.
49. *Porowski prieš Lenkiją* [EŽTT], Nr. 34458/03, [2017-03-21], ECLI:CE:ECHR:2017:0321 JUD003445803.
50. *Lisovskij prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 36249/14, [2017-05-02], ECLI:CE:ECHR:2017:0502 JUD003624914.
51. *T. K. prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 14000/12, [2018-12-03], ECLI:CE:ECHR:2018:0612 JUD001400012.
52. *D. R. prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 691/15, [2018-09-26], ECLI:CE:ECHR:2018:0626 JUD000069115.
53. *Velečka ir kiti prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 56998/16, 58761/16, 60072/16, 72001/16, [2019-03-26], ECLI:CE:ECHR:2019:0326 JUD005699816.
54. *Znakovas prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 32715/17, [2019-11-19], ECLI:CE:ECHR:2019:1119 JUD003271517.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija

55. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Nr. 6-96-10/96.
56. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Nr. 21/2008.

57. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. lapkričio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo (2010 m. birželio 30 d. redakcija) 89 straipsnio 1 dalies, 90 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Nr. 14/2011-35/2011.
58. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio 1 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Nr. 16/2016.

Bendrosios kompetencijos teismų praktika

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17-403/2025.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. vasario 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-39-788/2021.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-560/2014.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-526/2009.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą apibendrinimo apžvalga Nr. 50. Teismų praktika. 2004, 22.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą“, Nr. 50.

Lietuvos apeliacinio teismo praktika

65. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-98-626/2025.
66. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. kovo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-78-487/2025.
67. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-74-851/2025.
68. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-62-487/2025.
69. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-58-579/2025.
70. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-54-487/2025.

71. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-38-851/2025.
72. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-32-966/2025.
73. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-34-870/2025.
74. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-21-1020/2025.
75. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-19-1243/2025.
76. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-5-626/2025.
77. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-325-1076/2024.
78. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-322-627/2024.
79. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-321-579/2024.
80. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-319-626/2024.
81. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-318-843/2024.
82. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-293-966/2024.
83. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-292-851/2024.
84. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-278-870/2024.
85. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-201-626/2024.
86. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-134-870/2024.
87. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-89-851/2024.

88. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2024 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-79-966/2024.
89. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2024 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-54-626/2024.
90. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2024 m. vasario 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-37-627/2024.
91. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2025 m. sausio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-21-851/2024.
92. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2023 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-323-626/2023.
93. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2023 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-268-487/2023.
94. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2023 m. liepos 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-173-626/2023.
95. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2021 m. rugsėjo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-229-1076/2021.
96. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2021 m. liepos 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-171-579/2021.
97. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2021 m. liepos 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-170-654/2021.
98. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2021 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-138-307/2021.
99. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2021 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-51-307/2021.

Apygardų teismų praktika

100. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2025 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-107-923/2025.
101. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2025 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-45-935/2025.
102. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2025 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-84-737/2025.
103. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2025 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-47-1035/2025.
104. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos
2025 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-17-417/2025.

105. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. vasario 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-35-908/2025.
106. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. vasario 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-73-993/2025.
107. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-14-635/2025.
108. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-62-954/2025.
109. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-5-557/2025.
110. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2025 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-6-951/2025.
111. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-127-651/2024.
112. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-134-354/2024.
113. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-347-1058/2024.
114. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-533-928/2024.
115. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-205-334/2024.
116. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gruodžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-203-531/2024.
117. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-511-1049/2024.
118. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-510-737/2024.
119. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-508-888/2024.
120. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-333-574/2024.
121. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-170-654/2021.

122. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-319-891/2024.
123. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-119-744/2024.
124. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. rugpjūčio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-93-951/2024.
125. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. rugpjūčio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-343-493/2024.
126. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-203-817/2024.
127. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-192-1072/2024.
128. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-71-491/2024.
129. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gegužės 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-253-593/2024.
130. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-117-806/2023.
131. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. vasario 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-42-651/2024.
132. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. liepos 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-384-737/2023.
133. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-112-926/2022.
134. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugpjūčio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-164-350/2021.
135. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-183-581/2020.
136. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-47-519/2020.

Specialioji literatūra

137. Briliūtė, K. L. (2016). *Suėmimo taikymo probleminiai aspektai*. Magistro darbas. Vilniaus universitetas, 2016.
138. Bučiūnas, G., Gruodytė, E. (2009). *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Registrų centras: Vilnius, 2009.

- 139.Goda, G. (1995). *Kardomasis kalinimas ir žmogaus teisių apsauga (lyginamoji teisinė analizė)*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas: Vilnius.
- 140.Goda, G. (1996). *Kardomojo kalinimo trukmė*. Teisė, 30.
- 141.Goda, G. (1998). *Procesinės prievartos priemonės samprata*. Teisė, 32.
- 142.Goda, G., et al. (2003). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I–IV dalys (1–220 straipsniai)*. Teisinės informacijos centras: Vilnius.
- 143.Goda, G., Kazlauskas, M., Kuconis, P. (2005). *Baudžiamojo proceso teisė*. Teisinės informacijos centras: Vilnius.
- 144.Goda, G., Kazlauskas, M., Kuconis, P. (2011). *Baudžiamojo proceso teisė. 2-oji pataisyta ir papildyta laida*. Registrų centras: Vilnius.
- 145.Gušauskienė, M., Jurka, R. (2009). *Suėmimo atitikties ultimum remedium principui diskusiniai klausimai*. Teisės problemos, 64 (2), p. 62–80.
- 146.Losis, E. (2008). *Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata*. Jurisprudencija, 2008, 6(108), p. 76–81.
- 147.Losis, E. (2010). *Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese*. Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas.
- 148.Merkevičius, R. (2008). *Baudžiamasis procesas: įtariamąjo samprata*. Registrų centras: Vilnius.
- 149.Merkevičius, R. (2024). *Gynybos baudžiamajame procese pagrindai. Pirmoji dalis*. Mokslo monografija. Księgarnia Akademika Publishing: Krakow.

Kiti šaltiniai

- 150.Kalmthout, A. M., et al. (2007). *An introductory summary of the study: An analysis of minimum standards in pre-trial detention and the grounds for regular review in the Member States of the EU*. European criminal bar association, [interaktyvus, žiūrėta 2025 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://ecba.org/extdocserv/projects/JusticeForum/IntroductorySummary230309.pdf>.
- 151.Liutkevičius, K., et al. (2012). *Sulaikymo ir suėmimo reglamentavimas ir taikymas Lietuvoje*. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, [interaktyvus; žiūrėta 2025 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2023/02/2012-06-07-Sulaikymo-ir-suemimo-reglamentavimas-ir-taikymas-Lietuvoje.pdf>.
- 152.Liutkevičius, K., et al. (2015). *Suėmimo taikymas Lietuvoje. Tyrimo ataskaita*. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, [interaktyvus; žiūrėta 2025 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/Suemimo-taikymas-Lietuvoje-2015.pdf>.

153. Merkevičius, R. (2021). *Suėmimo skyrimas Lietuvoje COVID-19 sąlygomis. Ar tikrai galime sau leisti baksnoti į A. Navalno „teismo procesą“ Rusijoje?* [interaktyvus; žiūrėta 2025 m. kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2021/02/01/r-merkevicius-suemimo-skyrimas-lietuvoje-covid-19-salygomis-ar-tikrai-galime-sau-leisti-baksnoti-i-a-navalno-teismo-procesa-rusijoje/>.
154. Mickevičiūtė, L. (2020). *Net ir trumpalaikis suėmimas turi būti pagrįstas*, [interaktyvus; žiūrėta 2025 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemas-naujienos/laura-mickeviciute-net-ir-trumpalaikis-suemimas-turi-buti-pagristas/7682>.
155. Informacijos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Statistiniai duomenys [interaktyvus, žiūrėta 2025 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.ird.lt/lt/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos-3/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos-2/ataskaitos-3/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-2?year=2025&period=1-2&group=163>.

SANTRAUKA

Kardomosios priemonės – suėmimo – taikymas praktikoje: Lietuvos pavyzdžiu

Urtė Žitkutė

Magistro darbe analizuojamas kardomosios priemonės – suėmimo – taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Pirmojoje darbo dalyje atskleidžiama procesinių prievartos priemonių samprata, sistema ir paskirtis. Šioje dalyje taip pat atskleidžiama griežčiausios kardomosios priemonės reikšmė, pateikiami aktualūs statistiniai duomenys apie suėmimo taikymo mastą Lietuvos Respublikoje, atskleidžiantys, kad ši kardomoji priemonė vis dar taikoma itin dažnai, taip pat detalai nagrinėjamas suėmimo taikymo teisinis reglamentavimas. Antrojoje darbo dalyje atliekama išsami suėmimo prielaidų (pagrindų ir sąlygų) analizė per teismų praktiką. Ši analizė leidžia identifikuoti praktikoje kylančias problemas, susijusias su atskirų suėmimo pagrindų ir (ar) sąlygų nustatymu, išryškinti teismų argumentacijos tendencijas, kylančius ginčus, taip pat atskleisti netinkamos praktikos pavyzdžius. Šios analizės metu teikiami argumentuoti pasiūlymai, skirti teismų praktikos tobulinimui. Trečiojoje darbo dalyje nagrinėjami suėmimo taikymo terminai ir jų pratęsimo procedūra, taip pat analizuojami Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bylose prieš Lietuvos Respubliką, kuriose buvo konstatuoti EŽTK pažeidimai dėl pernelyg ilgos suėmimo trukmės. Ši analizė leidžia identifikuoti pagrindines priežastis, dėl kurių buvo konstatuoti žmogaus teisių pažeidimai, pavyzdžiui, nepakankamas teismų aktyvumas organizuojant teismų posėdžius, ir pateikti argumentuotus siūlymus, siekiant išvengti pažeidimų ateityje.

SUMMARY

The application of supervision measure – remand – in practice: the case of Lithuania

Urtė Žitkutė

This Master's thesis analyses the application of remand in Lithuanian court practice. The first part of the thesis reveals the concept, system and purpose of procedural coercive measures. This part also reveals the significance of the most severe supervision measures, provides relevant statistics on the extent of the use of remand in the Republic of Lithuania, revealing that this measure is still used very frequently, and examines in detail the legal regulation of the use of remand. The second part of work provides a detailed analysis of the prerequisites (grounds and conditions) for remand through case law. This analysis allows the identifications of problems arising in practice in relation to the determination of individual grounds and / or conditions of remand, highlighting trends in judicial reasoning and disputes, as well as revealing examples of bad practice. This analysis provides reasoned proposals for improving the case law. The third part of the paper examines the time limits for remand and the procedure of extending them and analyses the judgments of the European Court of Human Rights in cases against the Republic of Lithuania, where violations of the ECHR have been found in relations to excessive length of remand. This analysis allows to identify the main reasons why human right violations have been found, such as the lack of activity of the courts in organising hearings, and to make reasoned proposals to prevent future violations.